

Faragó Ferenc

S z ó - b e s z é d

Simon András illusztrációival.

„ÉN”...

„Önmagamat csak önmagam szüntelen
feláldozása árán tarthatom fenn.”

(Hamvas Béla: Unikornis)

Van a szótáramban két olyan fogalom, ami általam nem definiálható. Ez az „isten” és az „én”. Az embernek az az érzése, hogy minél jobban meg akarja ragadni őket, annál jobban kicsúszik a kezei közül. Istenbizonyítással, meghatározással most nem foglalkozunk, talán megtették ezt már előttünk számosan, Platóntól, Arisztotelésztől, Szt. Anzselmen, Szt. Tamáson át, talán Leibnizig és Kantig. De most nézzük, miként bizonyítható vagy cáfolható az „én”, vagy praktikusabban megközelítve: mi is az az „én”?

Az „én” tudományos vizsgálata meglehetősen problematikus, amely abból a rideg tényből fakad, hogy a tudomány nem tud mit kezdeni az egyedivel, az egyszerűvel, a nem megismételhetővel. Illékonysága miatt nem tudja azt vizsgálni. Számára csak az általánosítható, az átfogó, az egyetemes érvényű ragadható meg. Kovács János „én”-je csak egyfajta általános „én”-fogalom vonatkozásában érvényes, amiben sok-sok közös pont lesz, de a tudományos „én”-definíció nem lesz azonos Kovács János „én”-jével. Az egyedi „én”-ről – példánknál maradván Kovács János „én”-jéről - csak a művészet képes érdemben is valamit mondani. A pszichológia, a pszichiátria, ha jó alanyra talál Kovács Jánosban, legfeljebb egy diagnózist állít fel, melyben ilyenek szerepelhetnek: identitászavar, irreális önértékelés, nárcizmus, skizofrénia, autizmus, stb. Az illékonyság, a megragadhatatlanság abból is fakadhat, hogy Kovács János – természetesen, mint minden ember:

- Olyan, mint bármely más ember
- Olyan, mint néhány más ember
- Olyan, mint senki más

Úgy tűnik, mind a három állítás elviekben egyszerre is igaz lehet, tehát a "*Vagyok, mint minden ember: fenség,/ Északfok, titok, idegenség,/ Lidérces messzefény...,/ (Ady Endre)* hiteles „én”- megfogalmazásnak is tekinthető. Minden „én” más és más, ugyanakkor lényünk lényegét tekintve azonosak vagyunk. Goethe tartózkodóbb viszonyban leledzhetett „én”-jével, mert így fogalmazott: „*Nem ismerem magam,/ Isten mentsen meg attól,/ hogy megismerjem.*”

A definíciós nehézségek a szemantikai többértelműségből is fakadhatnak. Ki mit ért az „én”-en, ki milyen szinonimákat alkalmaz? (énem, egóm, magam, önvalóm, bensőm, személyem, egyéniségem, stb.) A szinonimák sorában a „magam” szó ismét csodálatosan reprezentálja a magyar nyelv archaikus, metafizikai jelentéstartalmát. E szóban leljük meg a *mag*, a *magvas* és a *magas* szavunk eredetét, amelyek sejtetni engedik az „én” metafizikai tulajdonságait. És ki is bontakozhatik, így: *magasztal*...

Az „én” illékonyására mi sem jellemzőbb, mint az, amikor választ keresve a különböző kérdésekre nagyfokú bizonytalanság lesz úrrá rajtunk. Ki, vagy mi vagyok én? Egyáltalán mivel vagyok azonos? A nevemmel? A nememmel? A fajtámmal? A testemmel? A nemzetiséggemmel? A tudatommal? A tudásommal? És még sorolhatnánk a jól irányzott kérdéseinket, de a válaszok bizony a homályban, a bizonytalanságban maradnának. De az jól érezhető, hogy itt valami nagyon fontos, egészen egyedülálló, meg nem ismételt és meg nem ismételt dologról van szó. Bármi is az „én” – egy biztos, hogy sem ez, sem pedig valami ehhez hasonló nem lehet senki másé. Ebből csak ez az egy létezhet, csak ez az egyetlen egy. Micsoda érték! A materialista, evolucionista felfogás szerint az „én”-ünk állati eredetű, a metafizikai álláspont isteni eredetet gondol.

A RigVéda azt mondja, hogy kezdetben nem volt „én”, sem „nem-én”. A világ mindenestül megnyilvánulás-mentes energia volt. Semmi más nem létezett. Úgy tűnik, hogy a megnyilvánulás alkotja meg az „én”-t is, és a „nem-én”-t is, és azt a lélektani érzést, hogy vagyok, és van a másik, azt az érzést, hogy van szubjektum, és van objektum. Ám ez a kettősség a keleti felfogás szerint csak érzés, káprázat, mája. Az „én” nem homogén, rétegei, mélységei, magasságai vannak – kívülről befelé haladva erősödik. Így lesz az „önkívület” a létezésről való megfélelkezés állapota. Az isteni szikra, pedig az „én”-ünk legbelsőbb tartalma, amely már a *halbatatlanság* tudatunk, ami híján kialakul önön *semmiségünk* tudata. Az ego útja a hős útja, aki belép a megnyilvánult létbe, és kiléphet belőle, amikor megszűnik benne a különvalóság káprázata.

C. G. Jung „ős-én”-ekről, archetipusokról beszél, melyek valamilyen formában mindig meghatározzák az aktuális – az éppen mostani – „én”-ünket. Jung az emberi „én”-t egy megvilágított gömbbel szimbolizálja. Ahova a fény esik, az a fényfolt jelképezi az „én” tudatos részét, ahova nem esik fény, az a nem tudatos rész, ez az „árnyék”. Az „én” külvilág felé mutatott képe az álarc, a „persona”. A férfiak férfi álarcot mutatnak magukról, a nőies tulajdonságaik viszont még saját tudatuk számára sem közelíthetőek meg, ez egy árnyékban lévő női kép, a nőknél, pedig egy férfi kép - (animus

– anima). Ugyancsak „árnyékban”, azaz a tudat által kontrollálatlanul létezik személyiségünknek az a része, amelyet Jung Selbstnek-nek "önmagunk"-nak nevez. A Selbst a tökéletességet, az ember számára egyelőre el nem ért tökéletességet jelenti.

Martin Buber a zsidó misztika megújítója nemcsak az „én”-ről beszél, hanem óhatatlanul összekapcsolódik ez a fogalom a „te”-vel és az „ő”-vel: "A világ kétarcú az ember számára, amiként kétarcú az ember magatartása a világban. Az ember magatartása kétarcú, amiként kettő az alapszó, amit ki mondani képes. Az alapszók nem szavak, hanem szópárok. Az egyik alapszó az „én-te” szópár. A másik alapszó az „én-az” szópár, ahol az „az” helyett „ő” is állhat, anélkül hogy az alapszó megváltoznék. Így hát az ember „én”-je is kétarcú. Hiszen az „én-te” alapszó „én”-je más, mint az „én-az” alapszó „én”-je. Az „én-te” alapszót csak egész lényével mondhatja az ember. Önmagam egész lényévé koncentrálódása és összeolvadása soha nem történhet általam, és soha nem történhet nélkülem. A „te” által leszek „én”-né. S hogy „én”-né leszek, mondom: „te”. Minden valóságos élet találkozás.

A felfuvalkodott „én” a hübrisz kibontakozását, viszont az isteni rend - az én lemondását egy magasabb rendű érték ellenében jelenti. Napjaink „én”-képeire sajnos nem az utóbbi jellemző, olyannyira nem, hogy ma már a technokrácia hihetetlen mérvű fejlődése egyesek számára a totális jólétet az anyagi szinten, és az „én” apoteózisát ígéri szellemi szinten. Ez a modern mitológia azt ígéri „én”-ünknek, hogy minden problémáját megoldja, belső képességeit kibontakoztathatja; megvalósíthatja azt, amire minden „én” vágyik a jólétet, a bősséget és kizárólagosságot. Az önmegvalósító tréningek is az „én” garantált apoteózisát kínálják. A siker, a karrier, a pénzszerzés biztos reményében ülhetünk be egy-egy ilyen modern mítikus élményt nyújtó kurzusra. A mítosz elhíhető, a transzcendencia elvész ugyan, de egy olyan „pszeudo-én” -t kapunk cserébe, ami kárpótol a mennyek országáért. Így hát kezdődhet az önkiteljesítés, a személyiségünk teljes kibontakoztatása, a lázas forgolódás önmagunk körül. Az „én” centrumba állítása, indokolatlan túlhangsúlyozása nem a létezésnek és a boldogságnak a forrása, hanem ellenkezőleg: a szenvedés és a nyomorúságé.

Az „én” hatalmas íve a jó és a rossz között, a krisztusi és antikrisztusi, az isteni és a sátáni között feszül. Mégpedig oly módon, hogy mindkettő bennünk van. „Isten országa bennetek van (*entosz hümon*).” (Lk 17. 21.) De a sátán országa is bennünk van, tehetjük Lukács mondata után. Az ég és a föld között helyezkedünk el valahol, ám mindegy is, hogy hol, mert az átjárás minden időpillanatban szabad.

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

Ezt a kettősségét és mindenkori szabadságát az „én”-nek így ragadja meg Márai Sándor:

„Ég és föld között élek, van bennem valami halhatatlan és isteni, de szoktam az orrom is piszkálni, ha egyedül vagyok a szobában, lelkemben elfér India minden bölcsessége, de egyszer pofoszkodtam a kávéházban egy részeg iparlovaggal, órákon át tudom nézni a vizet és a madarak repülését, de öngyilkossági tervekkel is foglalkoztam már, mert egy betilapban pimasz hangon írtak egy könyvemről,

Kung-fu-ce testvére vagyok az emberi dolgok megértésében és a bölcs közönyben, de nem bírom ki, ha a hírlapok nem említik meg a jelenváltak között nevem, megállok az erdő szélén, és káprázó szemmel nézem az őszi lombok színeit, de nem tudok másként érezni a természet iránt, mint fenntartással és gyanakvással, hiszek az értelem felsőbbrendű erejében, s egészen ostoba társágokban fecsegéssel töltöttem el legtöbb estéjét, hiszek a szerelemben, legtöbbször fizetett nőekkel vagyok csak együtt, hiszek az égben és a földben, mert ember vagyok, ég és föld között, ámen.”

Végezetül Radnóti Miklós 1943-ban *Kis nyelvtan* címen, papírszeletekre vetett néhány sora kíváncsoznék még ide, ami akár egy esküvői meghívó idézete is lehetne:

*Én én vagyok magamnak
s néked én te vagyok,
s te én vagy magadnak,
két külön hatalom.
S ketten mi vagyunk.
De csak ha vállalom.*

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

GNOSZTICIZMUS HATÁSA - ELLENHATÁSA A KERESZTÉNYSÉG FEJLŐDÉSÉRE

*Az univerzum nemzõelve ez elsõszülött elme,
Második az elsõszülöttnek szétszórt kaoszt,
Harmadik a lélek, ki cselekvésbe fogadta azt,
ki is ezért szarvas formába öltöztetett,*

(in Hypp.: *Refutatio omnium haeresium*)

Amit ma kereszténységnek nevezünk, s amit annak idején Jézus kereszténységnek gondolhatott igen, messzire kerültek egymástól. De talán itt pontosítani illenék, mert amit Jézus *kimondott, kigondolt* és *cselekedett* azt Ő maga sohasem nevezte kereszténységnek. No, de hogy legyen neve a gyerekeknek, nevezzük Jézus tanítását, és amit most tanít az egyházi tanítóhivatal is kereszténységnek. Ebből az aspektusból, ha megvizsgáljuk, hogy mivé lett a fent nevezett gyermek, akkor igen torz képet kapunk. Hol történhetett az első rossz "váltóátállítás", és mi is ez a rossz "váltóátállítás"?

*

Gyógypedagógusként a fejlődéstan tantárgyból azt tanították meg, hogy a magzati élet fejlődése során minél korábban történik valami rendellenesség a fejlődés menetében, annál nagyobb lesz a baj, a sérülés. Ezt egy váltóátállítási hasonlattal tették szemléletessé számunkra: Egy vonat a Keleti-pályaudvarról indul, a célállomása Miskolc, ha már az indulás után nem sokkal rossz a váltóátállítás a vonat esetleg az ellenkező irányba Győrbe érkezik meg, ha Rákosnál történik a rossz váltás a szerelvény Szolnokra fut be, ha Füzesabonynál van ugyanez, akkor Eger lehet a végállomás. Tehát minél később történik a rossz váltóátállítás, annál közelebbi állomásra futhat be a vonat az eredeti célállomáshoz képest, és fordítva. Mikor történhetett az első rossz váltóátállítás a kereszténység történetében? Talán már Ananiás és Szafira esetében? Akik a birtokuk eladásából származó pénz egy részét megtartották önmaguk számára, s csak egy másik részt vittek el és tettek oda az apostolok lába elé? (lásd: Apcsel 5.1. – 11.) Vagy Pálnál, ki a Jézusi hagyományból Páli teológiát gyártott? (lásd: B. Gy. : Szent Pál teológiája, Borkorliget kiadó 1995.) Vagy Konstantinnál, amikor a trón és oltár szövetsége törvényerőre emelkedett? (lásd: bármelyik kereszténység történetét taglaló műben) Netán a skolasztika minden szellemiséget meghatározó hatásával? (lásd: pl. Kecskés Pál: A bölcelet története) Bár felmerül itt egy ellentmon-

dásos gondolat is, az is lehet, ha nincsenek ezek a hatások, akkor Jézus tanítása a judaizmus vallási áramlatban sodródó s előbb utóbb alámerülő vallási szekta marad csupán. Persze sorolhatnánk még a kereszténység fejlődésére ható-ellenható tényezőket. Ezen tényezők közül ragadjunk most ki egy bizonytalanul, nehezen megítélhető: nevezetesen a gnoszticizmust.

*

A gnózis (gnoszisz) görög szó, jelentés *ismeret*. A gnoszticizmus az állítja önmagáról, hogy az élet legbenső, rejtett magyarázatának *ismeretével* rendelkezik. Jellemzője, hogy nem önálló tanításként jelentkezik, hanem más vallásokat használ mintegy hordozóközeget, azzal él szimbiózisban, nemritkán szellemi parazitaként. Valamint, hogy a gnosztikus teológiai gondolkodás meglehetősen változékony, mert olyan kisközösségek és csoportok hozták létre, amelyek nem fogadtak el semmiféle dogmatikus elvet, sőt kifejezetten nyitottak voltak a különböző nézetek ütköztetésére, és vitájára. A kibontakozó kereszténységre tett hatása, mint az már a címből kitűnhetett: kettős – egyrészt belső feszültséget okozva morzsolta illetve edzette azt.

*

A gnoszticizmust nagyon nehéz megnyugtatóan definiálni lévén, hogy sok benne a zavaros, ellentmondó elem. Mégis hagy álljon itt egy hivatalos definíció is, mely az 1966-os messinai tudományos konferencián meghatározta a gnoszticizmust: „Második századi gnosztikus szektáknak azokat tekintjük, amelyek a következő összefüggő motívumsorozatra épülő koncepciót megalkották: Az emberben van egy isteni szikra: ez az isteni világból származik, de ki van téve a végzetnek, a születésnek és a halálnak: a világba zuhan. Itt (a világban) belső isteni énjének égi megfelelője kell, hogy felébressze, és végre újra magába emelje. A gnózis egy elit számára fenntartott, isteni misztériumokról szóló ismereteket jelent.” (Az 1966-os messinai tudományos konferencián elhangzott definíciójavaslat). Megtalálhatók benne e görög filozófia, a kaldeusi asztrológia és a perzsa – zoroaszteri – vallás domináns elemei, melyek keverve, kicsit „turmix”-jelleggel hatják át a gnosztikus gondolkodást. Jellemző még egyfajta racionalizmus, ugyanakkor miszticizmus is. Tapasztható még egyfajta szélsőséges magatartás: esetenként aszkézis, máskor pedig libertinizmus. Természetesen az utóbbiról az „ellentábor” minden esetben felháborodott vehemenciával és prudériával nyilatkozik. A gnózis általában mélyebb bölcséleti vagy vallási ismeretet jelent és különbözik a felületes véleményről vagy a vakhittól. A gnoszticizmus arra törekedett, hogy a keresztény egyházban uralomra juthasson, s a bölcsélet, a filozófia segítségével bontsa ki a kereszténység titkait. Próbálta összekötni a pogány filozófiát a kereszténnyel, kísérletet tett a

hit és a tudás, a kereszténység (vallás) és a bölcsélet kibékítésére. Olyan kérdések megválaszolására vállalkozott, melyek korábban, de a korai keresztény időszakokban is felvetődtek, mint például: honnan és miért van a gonosz, honnan eredeztethető a jó, hogyan lett a végtelenből véges és így tovább. A kérdéseket részint a görög, részint a keleti filozófia alapján igyekezett megválaszolni. A gnózis két fő ágra osztható aszerint, hogy a görög vagy a perzsa eszmeiség elemei uralkodnak benne. Ezenkívül alcsoportokat képeznek az egyiptomi, a szír és judaisztikus elemeket felmutató irányzatok. Feltétlenül hangsúlyozni kell, hogy a gnosztikusok sorsa a marginalizálódó kisebbség sorsa. E sorsra oly jellemző, hogy csak a szellemi ellenfelek hangján szólhatnak meg. Az összecsapások során nemigen adatik meg az: „*Audiat et altera pars!*” esélye. Némileg javítani látszik a reális megítélés helyzetét, az a tény, hogy 1945-ben a Nílus menti Nag Hammadi-ban találtak egy kopt nyelvű, eredeti gnosztikus írásokat tartalmazó könyvtárat. Majd harminc évnek kellett eltelnie, hogy ez az anyag megfelelő publicitást kaphasson. Még a kutatókra vár az a feladat, hogy ezt a *corpust* összevessék az I. és a II. század elég bőséges és szisztematikus hereziológiai anyaggal.

*

Bizonyosra vehető a gnosztikusok két központi tétele:

- A jó és a rossz, a szent és a bűnös, az isteni és az ördögi erők által uralt világ kettős (dualisztikus) természete. Ez feltehetően a perzsa vallás fel fogásából eredeztethető, ahol két örökkévaló és egyenlő erő csap össze a Sötétség és a Világosság harcában: Ahrimán és Ahura Mazda.
- A hit, az igazság valamiféle titkos, ezoterikus tanítási formában szájról-szájra, vagy titkos (apokrif) iratokban terjed tovább.

A gnosztikusoknak ugyan nem központi tétele a számmisztika, de hatása – a pythagóreusoktól eredendően – érezhető. Az aritmológia a számot nem *menyiségi*, hanem *minőségi* állapotában fogja fel. A legnagyobb és legtökéletesebb szám az Egy, ennek szakításából, felbomlásából keletkezik a Kettő, ami a válság, a vizsály, az ellentmondás száma. A Kettőből újra egység a Háromban lesz. A Három szent szám (lásd: pl. Szentháromság). A gnoszticizmusban is fellelhető ez a Triász:

- Tér (látható kozmosz, láthatatlan kozmosz, köztes lét)
- Idő (mitikus idő, kezdetek ideje, átmenet ideje)
- Ember (szellem, lélek, test)

Az emberben lévő hármasság adja a gnózis karakteológiáját: szellemi ember-, lelki ember- és testi típusú ember. Természetesen itt a jellemző karakter dominanciáját kel értenünk. A gnosztikus szótérológiai tanítás erősen különbözik a kereszténységétől. A gnosztikus megváltó nem azért jön, hogy

megbékítse istent és az embert, hanem, hogy önmagával egyesítse gnosztikust. Nem azért jön a Megváltó, hogy megbocsásson egy olyan eredendő bűnt, amelyet a gnosztikus nem követhet el, hanem hogy megszüntesse a tudatlanság, a meg nem ismertség és a hiány állapotát, és helyreállítsa a kezdetek teljességét. A gnosztikus megváltó önmaga megváltására érkezik. Az eszkatológiai nézetekre is erős szinkretizmus a jellemző. A lélekvándorlás tanát Pál apostolnál is fellelik. (Róm 7. 9. – 10.) A pokol leírásában a hellenisztikus motívumok széles tárházát fedezhetjük fel, keveredve keresztény apokaliptikus elemekkel. Ami a kegyelem teológiai kérdését illeti az egyes szekták tanításában is megoszlanak a vélemények. Ami közös az az, hogy a kegyelem előzményfüggetlen, paradox, felfoghatatlan, önzetlen, nincsenek előzményei, hanem az isteni jósnak mélységes titka.

*

Hitbéli, „világnézeti” szempontból sem nem képeztek egységes vonulatot. Megoszlanak a vélekedések az inkarnáció, a feltámadás és a megváltás kérdéskörében is. Valentinus a valentiánusok hívei például tagadták, hogy Jézus valaha is ember lett volna, azt állították, hogy teste csupán látzat, képmás: dokeszisz volt. Az Ószövetséget barbár és érthetetlen dokumentumnak és a kereszténység ballasztjának tartották. Egy híres valentinusi megfogalmazás a következőképpen foglalja össze a gnózis tárgyát: „Ami bennünket megszabadít az annak a felismerése, hogy kik voltunk, mivé lettünk; hol voltunk, hová vettetünk; hová igyekszünk, mitől leszünk megváltva; mi a születés és mi az újjászületés.” A gnosztikusok között nagyon sok karizmatikus személyt is találunk. Többek közt ilyen volt Montanus, aki *Vigasztalónak* nevezte magát. Montanus legközelebbi követői asszonyok voltak, akiket egyházi tisztséggel ruházott fel. Kik tanítani, vitázni, ördögöt űzni, gyógyítani „merészeltek”. Markion teológiai értelemben Pál legnagyobb utóda volt. A kereszténység két fontos és átható vonulatát képviselte: az egyház dokumentumainak hűvös, racionalista vizsgálatát és a tiszta, egyszerű szeretet-filozófiát. Nehézséget látott abban, hogy miként lehet a Páli szövegeket, az Ószövetséget és az Evangéliumot egymással összebékíteni. Erős kritikát képviselt a szent szövegek hitelességével kapcsolatban: csupán hét Páli levelet minősített eredetinek és elutasított minden későbbi Pál neve alatt futó írást, levelet. Az evangéliumokból csak néhány lukácsi részletet nyilvánított hitelesnek, az Apostolok cselekedeteiből is sok részt koholmányoknak minősített. Bazilidesz alexandriai tanító életművéből csak egy-egy töredék maradt fenn. Az *Exegetita* című művét viszonylag jól ismerhetjük a hereziológiai írásokból, amely a sötétség és a világoosság harcának

leírását tartalmazza. Nézeteit, vélekedéseit ellenfele Irenaeus leírásból a következő pontokban foglalhatjuk össze:

- A tudás megszabadít az evilág fejedelmeitől, az embereknek még csak egy ezreléke sem birtokolhatja az igaz tudást,
- A misztériumokat titokban kell tartani,
- A mártírium haszontalanság,
- Megváltás csak a lelkeket érinti, a test romlásnak van alávetve,
- Minden külső cselekedet, még a legutálatosabb bűn is, teljesen közömbös a megváltás szempontjából
- A keresztényeknek nem a megfeszített Krisztust kell hirdetniük, hanem Jézust, akit az Atya küldött,
- A pogány áldozatok megvetendők, de lelkiismereti aggály nélkül részt lehet venni rajtuk, hiszen semmiségek.

Alexandriából Karpokratész nevét kell még megemlítenünk, ki egy új szektát alapított. Tanításuk szerint a világot olyan angyalok teremtették, akik sokkal alacsonyabbrendűek a születetlen Atyánál. Úgy vélekedtek, hogy Jézus József fia volt és pontosan olyan tulajdonságokkal rendelkezett, mint minden más ember, kivéve, hogy tökéletesen "emlékezett" azokra a dolgokra, amelyeket régen az Atya szférájában látott. Ezért erő szállt le rá az atyától, hogy segítségével kiszabaduljon e világ fejedelmeinek rabságából. Irenaeus arról beszámol, hogy a szekta tagjait igen nagy gög töltötte el, mert úgy viselkedtek, mintha az ő lelkük képes lenne ebben követni Jézust, ezért még az apostoloknál is tökéletesebbek. Röviden szólni kell még Simon-mágusról, kit az egyházatyák minden eretnekség ősatyjának és a gnoszticizmus megalapítójának tartanak. Simon-mágus olyan területre próbál belépni, amelyben illetéktelen. Simon varázsló, mágus, szemfényvesztő. Péter átka kiűzeteti őt ebből a szellemi univerzumból; a kizárás oka, hogy olyan képességeket akar pénzért megvásárolni - és talán később pénzért eladni - ami nem illeti meg őt. Simon-mágus nem gnosztikus, hanem a csodadoktorok, álpróféták, kánál-hajlítógatók, fénylátók, vízér-tudók ősatyja, akik gúnyt űznek az ezotériából. A "simónia" kifejezés a lelki javak adásvételeként honosodott meg a köztudatban. Simon mágus nem igazodott Jézus "...*ingyen kaptátok, ingyen is adjátok*" (Mt 10.8.) szavához.

*

A gnoszticizmus összetettségéből, belső ellentmondásaiból egyenesen következik az utókor nagyon különböző vélekedése. Természetszerű az is, hogy a "kortárs", illetve a közvetlen "utókor" reagál a leghevesebben. Látható lesz majd, hogy a későbbi "utókor" reagálása már kiegyensúlyozott,

kritikus és igyekszik a jó elemeket megőrizni. A nyugati apologéták közül Irenaeus Lyon püspöke támadja a legerőteljesebben a gnoszticizmus tanításait. Különösen az emanáció (kiáramlás) tanát. A Biblia tanításával bizonyítja a teremtés aktusát - szemben az emanációval. Irenaeus a jó-rossz problematikáját nem dualisztikusan szemléli, hanem a szabad akaratot és szellemiséget helyezi előtérbe. Az eretnekek ostora Tertullianus támadása Markion személyére és gondolkodásmódjára irányul, kit közönséges eretneknek kiáltott ki. Tertullianus nem a megismerés felől közelít, hanem az abszurd felől: "Hiszem, mert képtelenség." Élesen bírálja Markion szeretet-isten képét is, szembe állítva önmaga hatalom-isten elképzelésével. Nagy veszélyt lát az eretnekségekben, "melyeknek egysége hitszakadáshoz vezet. Megállapítható, hogy a gnoszticizmus tanításait az apologéták meglehetősen keményen bírálták, és talán kisé felnagyították a kereszténységre gyakorolt negatív hatását. Tertullianus maró gúnnyal fogalmaz a szekták belső életéről: „*Szerveződé-sük megfontolatlan, felületes és változékony: ma neofitának nevezik magukat, holnap világiaknak, aztán keresztény szakadároknak, hogy legalább betenkedéssel magukhoz csalják, akiket az igazsággal nem tudnak. Sehol sem lehet gyorsabban előreljutni, mint a rebellesek táborában, mert már az is érdem, hogy ott vagy. Így aztán ma ez a püspök, holnap az; ma diakónus vagy, holnap lektor leszél; ma presbíter, holnap laikus; és akkor még a laikusok is teljesítenek papi kötelességet.*” (Tert.: *De praescriptione haereticorum*) Ezt igyekszik még fokozni Irenaeus hűséges tanítványa Hyppolitosz, a teremtés dogmájával lesz nyilvánvaló, hogy a Teremtő elvégzte a feladatát, a világból kivonult. Isten tehát a világtól *különböző*. Ezzel "hivatalosan" is lesöpörték az asztról a gnosztikusok panteista (világ és isten azonossága) szemléletét is. Hyppolitosz „Az eretnekségek cáfolata” című könyvében a filozófiától a mágiáig, a misztériumoktól az asztrológiáig a pogányok tévelygéseit ismerteti. Alexandriai Kelemen nem a tudást és a hitet, hanem az igaz keresztény gnóvizt és s hamis gnóvizt állítja szembe. A keresztény hittől áthatott tudása, állandóan növekvő spirituális szférája révén az igaz gnosztikus szintjére emelkedik, aki a Fiún át jut el Isten megismeréséhez. Vitathatatlan a gnoszticizmus, ezen belül a görög vallásfilozófia hatása Origenészre, a legnagyobb görög egyházi gondolkodóra. Bár vitázik a gnosztikus mesterekkel, miközben saját felfogása is sok-sok gnosztikus elemet tükröz. Jelentős történeti igazságra érzett rá: a gnosztikusok – elsősorban a valentianusok – teológiai értekezéseiben tulajdonképpen lerakták a keresztény istenről való racionális gondolkodás alapjait. Rengeteget írt, aktív tevékenysége eredményeként létrejött egy új tudományág a bibliai teológia, amely a Szentírás minden egyes mondatát szisztematikus elemzésnek vetette alá, hogy felderítse azok rejtett jelentéseit. Filozófiai, teológiai fejtegetéseiben

kimutatja, hogy Isten létbőségében nem maradhat egyedül, ami belőle létrejön, nem lehet vele egyenlő. Az isteni lényeg örök emanációjaként létrejövő logos a Fiú részesevése által hat a világra. Origenészt kora egyháza természetesen támadta és üldözte őt gnoszticizmussal átítatott tanításai miatt. Az Alexandriából induló szellemi mozgalmat a neoplatonizmust Plótinosz neve fémjelzi. Plótinosz élete során többször találkozik a gnosztikusokkal és olvassa is írásait. Cáfolja dualizmusukat, melyet a világról alkotott klasszikus görög felfogás elleni módszeres támadásnak tekinti. Azonban az *emanáció* gondolatával ő is azonosul. Az ortodox egyházatyák legnagyobbika, maga Szent Ágoston is hatása alá kerül a perzsa Mani gnosztikus ideológiájának, később szakít ezzel a világszemlélettel. De feltételezhető, hogy a gnózis a jóról és rosszról, sötétségről és világosságról, valamint a bűnről, mint önálló entitásról szóló elképzelése és Szent Pál Róm 5.-ének hatására érett meg benne az eredendő bűn dogmává merevedett keresztény tanítása.

*

A gnosztikus tanítások – melyek sokáig csak az ellenség hangján át szólalhattak meg, és a cáfolatokból lehetett fáradságos eljárással rekonstruálni – a reneszánsz misztikusokat is megérintette. Echart mester a gnózis isteni szükségképpen kiáramlásának felfogását az alexandriai újplatonizmus szellemiségéből származtatta. A Nousból (Νοῦς) kiáramló világlélekből jönnek létre az egyedi lelkek. Az emanáció folyamatának utolsó tagja az anyag. A kiáramlás egy visszaáramlási vágyat indikál, mely vágy azonos az ember isten utáni vágyakozásával. Echart mester ezt így fogalmazza meg: „Az a szem, amellyel Isten néz le ránk, ugyanaz a szem, amellyel mi felnézünk Őrá.” A XV. – században Cusanus is megmerítkezik a gnózis világszemléletében. Életműve platónikus, neoplatónikus tradíciókhoz kapcsolódik. A szellem az örök végtelen bölcsesség élő leírása, mondja Cusanus. Az Egytől akkor nem szakadunk el, akkor él az Egy bennünk, ha azt, amit mérünk és értékelünk, ehhez az eleven szellemhez asszimiláljuk. Ez a hasonlítás és asszimiláció eredeti iránya. Böhme Jakabot is – akit kortársai új Valentinusznak, vagy Philosophus Teutonicusnak neveztek – igen foglalkoztatta a gnoszticizmus dualisztikus szemléletéből fakadó gonosz problémája. Honnan van a világban a rossz? Vélekedése szerint a jó és a rossz közös töről fakad, ad absurdum, mint isteni princípium. A bűn a rossznak a jótól való különválásával állott elő s a bűnbeesés következménye az anyagi világ. Az anyag tehát nem más, mint a lét legmélyére süllyedt szellemi szubsztancia. Böhme gondolkodásában Cusanusénál is hangsúlyosabb szerepet kap a „*minden egy*” (panta einani) gondolata, mely Herakleitosztól eredeztethető. Tehát minden egy mondja Herakleitosz... minden többi csak

ennek az egynek számtalan vetülete. Sőt a világban nincsenek tények, minden csak értelmezés kérdése, teszi hozzá Nietzsche majd 2400 év múltán. Minden egy a sok csupán a káprázata (maja) az egynek. Ezt szinte minden keleti világszemlélet így gondolja, mely elképzelés a gnózis sajátja is. Pál – ki nem mentes a gnosztikus hatásoktól – így fogalmaz: „*Most megismerésünk csak töredékes (...) Ha azonban elérkezik a tökéletes, ami töredékes az, véget ér.*” (1Kor 13. 9.-10.). És ma még csak tükör által homályosan (maja) látunk.

*

Az időben kicsit visszaugorva, de ezen a helyen kell megemlíteni Philon nevét is ebben a témában. Ő volt az az alexandriai gondolkodó, aki görög filozófiát (sztoicizmus, platonizmus, pythagoreizmus) és a zsidó vallást próbálta összekapcsolni, szinkretizálni. Azt a judaizmust, amely Jézus megjelenése és tevékenysége idején intenzíven forrongó, átalakuló időszakát élte, aminek jele volt a Szentírás többféle magyarázata is. A farizeusok értelmezése hermeneutikus, a saddeucusoké betű szerinti, míg Philóné allegorikus volt. Philon tanítása hatással van a gnosztikusok szektájára, éles dualizmusa, a dolgok szimbolikus, allegorikus értelmezése visszhangra talál náluk.

*

Természetesen a gnózis nemcsak keresztény talajon terjedt tovább, hanem más vallásokat is megérintett. Jellemzőként meg kell itt említeni az iszlámot és Ibn-Arabi nevét, ki a muszlin gnózis első embere, az iszlám ezoterikus doktrína megalapítója. Ibn-Arabinak köszönhető, hogy a mohamedán vallásban meggyökereskedett a szufizmus, az iszlám misztika. Itt is látható, hogy a gnózis számára elengedhetetlen valamiféle szellemi táptalaj, amin virágozni tud. Szemben a kereszténységgel az iszlám nem vetette ki magából a gnózist, így módon a szufi tanítások értékes elemi maradtak máig is ennek a vallásnak. Hasonló jelenséggel találjuk magunkat szemben a zsidó misztika területén is. A kabbalisztikus irodalom (pl.: Zóhár) nagyon sok gnosztikus elemet tartalmaz.

*

A gnoszticizmus kereszténységre gyakorolt ellen(hatását) vizsgálva nem hagyható figyelmen kívül a sajátos, nagy magyar gondolkodó Hamvas Béla vélekedése sem. Gondolatait a *Scientia sacra: A kereszténység* című részében olvashatjuk. Ahhoz, hogy helyesen tudjuk értékelni a hamvasi hozzáállást a gnózis kérdésköréhez nem szabad elfelejtenünk a kereszténységről kialakított elképzeléseit sem. Hamvas szerint a történelmi kereszténység mára már a nyomát sem őrzi a jézusi gondolatoknak. A kereszténység három fő ellensége a belülről való ellenség a *klérus*, a külső ellenségek a *politikai hatalom* és a *scientifizmus* tudatlanul, de mégis valamiféle közös megegyezéssel

megakadályozta azt, hogy az evangéliumi kereszténységből bármi is megvalósulhasson. A kereszténység nem vallás (csak vallássá tették), hanem hagyomány, amely az embernek visszaadja önmagát. A kereszténység és a vallás elszietett azonosítása már eddig is súlyos értékelési hibákhoz vezetett. Hamvas a gnózzsal kapcsolatban leszögezi, hogy voltak ugyan tévtanai és voltak rosszhiszemű gnosztikusok. De a korai kereszténység végzetes hibát követett azzal, hogy a gnóvizt minden erejéből támadta, eretnekségnek bélyegezte és a kereszténységből kizárta. Ezzel mintegy az értelem átvilágító erejét likvidálta önmagából. Ezt a cselekedetet már a korai időszakban megjelent hatalmi törekvés motiválta. A hatalom lelkiismerete minden esetben rossz, mert a leleplezéstől fél, ezért a megismerés mindenféle átvilágító aktuását tiltja. Hamvas ezt a hatást napjaink törvénytelen hatalmaiban is észreveszi, hisz minden ilyen hatalom a munkásságát azzal kezdi, hogy a szabad gondolkodást, a kritikus megismerést, a szólás szabadságát betiltja. Helyette engedelmességre tanít, és tévedhetetlen tanokat nyilatkoztat ki. Az embert életműve felépítésének lehetőségétől megfosztja, és pragmatikát, vagyis részlet-tetteket követel, nem egzisztenciális (élet)művet, hanem személytelen aktust. A gnózzsal kapcsolatban a kereszténység „árnyékra vetődött”. Az öt ért külső-belső támadások közül nem a gnoszticizmus jelentette az igazi veszélyt. A korábbiakban is sikerült a klérusnak a szabad megismerés értelmi tevékenységét Egyházon belül és kívül több mint ezer évig dogmatikai tilalommal megakadályozni, de ez az újkori racionalizmusban az értelem csonka és torz alakjában a felszínre tört, a deviancia még nagyobb lett. Ebből a szempontból a racionalizmust a kereszténység által korábban nem asszimilált értelem (gnóviz) bosszújának lehet tartani. A gnózzsal kapcsolatban Hamvas végez egy összehasonlítást a hindu hagyomány irányába. A szanszkrit *dyána* jelenti az univerzális orientáció segítségével a megismerést, az értelmi megtisztulás útját. Ezt a brahmani szellem megőrzi. A szakrális megismerés a *jóga* (dyána jóga), az abszolút szellemmel való egyesülés. A megismerés egyben megszabadulás is (dyána moksa). A „vegytisztá” gnóviz annak a felismerése – amit a hagyomány tud – hogy Isten és ember viszonya fedetlen. Az ember Istent felismeri önmagában és Istenben, mint ami az egyetlen biztos, abszolút, igaz és valódi azonosság. Hamvas szerint erre a felismerésre a korai kereszténység nem jut el, melynek egyik oka a már említett kiiktatása a gnóviznak a keresztény szellemiségből. A IV. század végére a kereszténység teljes mértékben likvidálta önmagából a "persona non gratának" nyilvánított gnóvizt, és már nemcsak a Római Birodalom uralkodó vallása lett, hanem mindinkább az egyetlen vallás, amelyet hivatalosnak lehetett tekinteni. Kifejlesztette az új helyzethez illő jellegzetességeket is: a hivatali rendszert, a

hatalmi apparátust, a kiváltságokat és beágyazódott a társadalmi-gazdasági hierarchiába. Létrehozta a pompás és finoman kidolgozott - tömegek számára impozáns - papi osztály elkülönültségét (úgymond Istenhez közelebb állását) hangsúlyozó szertartásrendet is. A kereszténység beérkezett, abban a hitben, hogy "Miskolc" pályaudvarán van, de a lelkiismereti hangosbemondó "Győrben" köszöntötte. A nagy világvallás földi karrierjéhez minden díszlet készen állt. Az egyház válaszolt a konstantinusi gesztusra, és félúton találkozott a birodalommal, a találkából frigy lett. A birodalom kereszténynek öltözött, a kereszténység, pedig birodalommá változott. Ha ismét pedagógiai hasonlattal szeretnék előhozakodni, azt lehetne mondani, hogy a kereszténység úgy viselkedett a gnózással szemben, mint az a szülő, aki a "nehezen nevelhető", igen sok magatartási zavarokkal küszködő gyermekét, leghatásosabb megoldásként beadja egy nevelőintézetbe.

*

Ha elfogadjuk Hamvas azon állítását, hogy a kereszténységnek nincs kozmológiája, akkor azt is be kell látnunk, hogy a gnózis nagyon színes és időnként kicsit zavaros világképet illetve teogóniát tár elénk. Ennek a kozmo-, teo- és antropogóniának a főszereplője Demiurgosz, a nagy Világalkotó (abban az értelemben ahogy egy építészről, mint valamely építmény „teremtőjéről” beszélünk), kiről talán Platón a Timaosz dialógusaiban beszél először. Demiurgosz sajátos alkotó, egyfajta mesterember, ki az őskáoszból – melyben az anyag ősidőktől fogva jelen van – hozta létre a világot. Demiurgosz időnként azonos a judaizmus Jahvéjével és a pogány görög hitvilág jó és rossz istenei között végzi áldásos tevékenységét. Ami pedig az antropogóniát illeti, az teljes mértékben ószövetségi elemekre támaszkodik. A Teremtés könyve fejezeteiből fenntartás nélkül válogat, majd azt saját szájíze szerint alakítgatja. E válogatás egyik „eredménye” Ádám 130 éves korában született (Ter 4. 25.) Széth nevű gyermekének központ szerepe. Ezt a központi szerepet e Kabbala is tükrözi: „Az Úr angyalát elküldte Ádámhoz és azt üzenté neki: küldök neked harmadik fiút, és a titkaid erre bízd, hogy az ősi létről való tudás az idők végzetéig el ne vesszen.” Míg Káin a sötétség, Ábel a világosság gyermeke, addig Széth a kettő közti ingadozás után a végleges megállapodás szimbóluma volt.

*

A gnoszticizmus dualisztikus felfogása szerint a történelem a jó és a rossz illetve a világosság és a sötétség küzdelmének színtere. Szent János evangélista így fogalmaz: „A világosság világít a sötétségben, de a sötétség nem fogta fel.” (Jn 1.5.) Sajnos ez a „hangulatjelentés” napjainkra még fokozottabban érvényes. Minden hivalkodó fény és pompa ellenére sötétségben

vagyunk. A hindu hagyomány szerint volt a világban egy tiszta, békés, igazságos korszak ez a 'szatja-juga' (édenkert, nirvána, aranykor). Korunkra inkább a sötétség, a bűn, a mocsok a jellemző, ez a 'kali-juga' (apokaliptikus kor). János szerint a Keresztelő azért jött el, hogy tanúságot tegyen a világoosságról. (Jn 1.7.). Majd így folytatja: Az Ige volt az igazi világoosság, amely minden embert megvilágosít. A világba jött, a világban volt, általa lett a világ, mégsem ismerte föl a világ. A tulajdonába jött, de övéi nem fogadták be. (Jn 1.9.11.) Evangéliumi megfogalmazása ez a 'szatja-juga' 'kali-jugává' válásának. János evangélista még a világoossággal indít, majd a Patmos szigetén ez a kép egy sötét apokaliptikus vízióba torkollik. A magyar nyelv is őrzi ezt e „világ” szavunkban, de mára már ez a „világ”-osság teljes mértékben otthont adott a „sötét”-ségnek. Az ember kifelé tódul a világoosság reményében (a modern pszichológia ezt extroverziónak hívja), de belül sötét marad. Az anyagi világról szóló tudásunk elképesztő, szellemiségünk belső világára sötétség borul.

*

Található még néhány gnosztikus mozzanat az evangéliumokban és a páli levelekben is. Ezeknek felvázolására segítségünkre szolgál Bulányi György „*Keresétek az Isten Országát*” (K.I.O.) című műve, amely nem kevesebbre, mint a „jézusi tanítás tisztázására” kötelezte el magát. Valamint „Szent Pál teológiája”, amely arra keresi a választ, hogy hol és mikor vétettük el ama bizonyos „csilingelést”, és ebben milyen szerepe lehetett Pálnak? „*Kinyilvánítom, ami a világ teremtésétől fogva el volt rejtve.*” (Mt 13.35.) mondja Jézus és „Ennek lettem a szolgálója abból az isteni hivatásból, amelyet értetek kaptam, hogy az Isten szavát egészen érvényre jutassam: azt a titkot, amely korszakok és nemzedékek óta rejtve volt, s amelyet most szentjeinek kinyilatkoztatott.” (Kol 1.26.) szól Pál. Egy olyan ismeret (gnószisz) válik ismertté (ginoszkein, gnozidzein), ami eddig rejtve (kalüptein) volt. János így adja Jézus ajkára a szót: „...mert amit hallottam az Atyámtól, azt mind ismertté tettem szíjmotokra.” (Jn 15.15.) A „Keresétek az Isten Országát” – ban a következőket olvashatjuk:

- „Ami rejtett volt ezidáig, csak azért volt, hogy *felfedette, nyilvánossá, ismerté* legyen. (Mt 10.26., Mk 4.22.) Az atya *felfedte* a maga titkait a kicsinyeknek, az ezek közé tartozó Péternek is; (Mt 11.25., 16.17., Lk 10.21.) az Atya *ismertté* lesz az ember számára, ha Jézus *felfedi* Őt nekünk. (Mt 11.27.) A Jézustól fülbesúgott tartalmaknak a háztetőkről hirdetése következik. (Mt 10.27. Lk 12.3.) Az egész Szentháromság érdekelté válik abban, hogy *ismert* legyen számunkra az Ország, amelybe a Fiú által meghívott minket. Aki szereti a Fiút, ahhoz a Fiú elmegy az Atyával

együtt, a Fiú velünk van mindennap a világ végezetéig, a lélek elvezet minket a történelem folyamán minden igazságra, s a történelem végén a parúziakor újra *felfedetik* a Fiút, hogy azt követően teljessé legyen számunkra a *látás*.” (B.Gy. K.I.O. 3.num. e.)

- „A jó Pásztor juhait-*ismerésének* életodaadási következményei vannak. S ennek az ilyen következményű *ismerésnek* időtlen mintája – az Atya Fiút-*ismerése*. Olyan *értelmi* tevékenység ez, amely szeretetet bont ki önmagából.” (B.Gy. K.I.O. 4. num. a.)
- „Nemcsak az Atya ismeri a Fiút, az *ismerés* kölcsönös; a Fiú is *ismeri* az Atyát. Ezt az Atyát *ismerést* két szinoptikus és hat jánosi nyilatkozat kifejezetten tanítja. Még hozzá négy különböző igével, melyekből egy teljesen érzéki (horán = látni), kettő érzékiből értelmibe hajló (eidenai és epiginószkein) és egy tisztán értelmi természetű (ginószkein) *ismerést* hordoz. (B.Gy. K.I.O. 5.num. a.)
- „Számunkra a ’hit’ egyértelműen értelmi-*megismerési* funkciót jelöl; amennyiben arról van szó, hogy elhiszünk valakinek valamit. Eme kultúrkörünkön belül egyértelműség ellenére is átcsap azonban a ’hit’ szóval kifejezett tartalom ezen értelmi-akarati határon, amennyiben arról van szó, hogy hiszünk valamiben, valakiben. (B.Gy. K.I.O. 42.num. c.)
- A ginószkein szótári jelentése: megismerni, belátni, ismerettel rendelkezni, tudni érteni, ítélni, következtetni. Főnévi származéka az első keresztény századokban nagy szerephez jutott (*gnószisz* = *tudás*) szó, amelyet Lukács egy ízben az Ur ajkára is ad: ’elvtették a tudás kulcsait’. (Lk 11.52.) (B.Gy. K.I.O. 44.num. b.)

Giacomó Filoramó „A gnoszticizmus története” c. tanulmányában Szent János patmoszi apokaliptikus látnok – kinek személyéhez köti a ’János-apokrifot’ – mellett a pogányok apostolát Szent Pált is a keresztény gnózis legfőbb patrónusainak nevezi. Bulányi György „Szent Pál teológiájában” (63.num. b.) ezt a kérdést nem a felszínen, hanem a dolgok mélyébe hatolva elemzi, és nem tesz a fentiekhez hasonló éles kijelentést. A tartomelemzés eredménye: „A gnószisz =ismeret, epignószisz =megismerés, gnószidzó =megismertetek szavak a C.P.-on belül 23,15 és 18 ízben fordulnak elő a többi 14 könyv 6, 5 és 8 előfordulásával szemben, ami 12.4, 9.4 és 7.2 relatív gyakorisági mutatót ad a C.P. javára. „ A szerző vélekedése szerint a páli gnószisz tartalma megegyezik a hit, a kinyilatkoztatás, a titok, a prófécia, a bölcsesség, az ige, és az evangélium címén tudomásul vettekkel; és ezt néhány példán illusztrálja:

- Hit: „...az egyiknek adatik az *ismeret* szava (logosz gnószisz) ugyanazon Lélek, szerint a másíknak pedig a pisztisz ugyanazon lélekben...”

(1Kor 12.8.). A Krisztus Testét addig kell építenünk, „amíg el nem jutunk mindannyian a hit és az Isten Fia megismerésének egységére...” (Ef 4.13.)

- Kinyilatkoztatás: Pál az efezusiak számára Jézus Krisztus megismerése céljából kéri a kinyilatkoztatás Lélek-adományát. (Ef 1.17.)
- Titok: Pál azt kívánja, hogy a kolosszeiek eljussanak az értés teljességének minden gazdagságára, Isten titkának, a Krisztusnak a megismerésére. (Kol 2.2.)
- Prófécia: „...és ha birtokolnám a próféciát, és látnék minden titkot és minden ismeretet...” (1Kor 13.2.)
- Bölcsesség: „Az egyiknek ugyanis a bölcsesség szava (logosz szophiasz) adatik a Lélek által, a másiknak pedig az ismeret szava ugyanazon lélek által, mert a bölcsesség és az ismeret közös kincsei rejlenek Krisztusban, mert a Lélek által adományozott bölcsességgel jutunk el Krisztus megismerésére.
- Ige: „A korintusiak mindenben bővelkednek: hitben és igében és ismeretben...” (2Kor 8.7.)
- Evangelium: Pál azért imádkozik, hogy adassék neki bátorság 'az evangélium titkának megismerésére'.(Ef 6.19.)

Pál azért imádkozik Filemonért, hogy Filemon hitének legyen ereje 'minden jónak a megismerésére'. (Filem 6.)” (B. Gy. Szt. Pál teológiája 63.num b.) A páli gnózis nem önmagában áll, hanem a szeretet szolgálatában. 'Ismerhetem az összes titkokat és minden tudományokat, (...) ha szeret nincs bennem mit sem érek.' (1Kor 2.) Pál szerint a megismerésünk csak töredékes, tehát a gnózis csak részleges lehet. Az Isten milyensége, létezési módja titok az ember számára (agnosztikus mozzanat). De: „az Isten léttartamába bepilanthatunk, mert számára lehetséges az isteni léttartalommal, a szeretet tanulmányozása Jézuson s a Jézus követőkön; sőt megtapasztalása önmagunkban is, ha Jézus követőinek a táborába tartozunk. (Szt. Pál teológiája 2.num. a.) (gnosztikus mozzanat). Látható tehát szemben Giacomó Filoramó megállapításával. A gnózis Pál teológiájában nem önmagában, hanem csak feltételesen, csak más tartalmakhoz köthetően van jelen kiegészülve agnosztikus beszűrődésekkel. János Apokalipszise említést tesz egy gnosztikus őskeresztény szektáról a nikolaitákról: „Így vannak nálad is, akik a nikolaiták tanítását tartják, amit gyűlölök.” (Jel 2.15.) „De az megvan benned, hogy a nikolaiták cselekedeteit gyűlölöd, a melyeket én is gyűlölök.” (Jel 2.6.) A jánosí vélekedés ezen ponton tehát teljesen negatív a gnózis irányában.

*

Szólni kell még a gnózis utóéletéről néhány szót. Ez az eszmeáramlat igen nagy jelentőséggel bírt a kereszténység előtti és a kora-keresztény időben. A negyedik-ötödik században teljesen kihalni látszik, azonban időnként fel-felüti a fejét a katarok, bogumilok, pauliciánusok szektájában, később a szabadkőművességben és a rózsakeresztesek mozgalmában, majd a modern illetve posztmodern korban tűnik fel újra.

A materialista lélektan zsákutcába jutott, kutatásának a tárgya a lélek anyagi alapokra helyeződött; valamiféle 'agy-termékként' jelenik meg, miként az epe a májé, vagy a vizelet a veséé. A Lélekből kimaradt a lélek. C.G.Jung 'selbst' teóriájával próbál visszanyúlni az eredethez. Sokat merít az antik gnosztikusok gondolataiból, egyes megnyilatkozásaiban pedig egyenest őket tekinti a mélylélektan feltalálóinak. Az európai romantikában Novalis mágikus idealizmusában ismerhetünk a gnózis szellemiségére. Verseiben nem nehéz felfedezni a gnosztikus mítosz alapvonalait. Figyelemre méltó romantikus irodalmi műveket olvashatunk még ebben a témában Kafka, Faulkner és Hesse tollából. Giacomó Filoramo tanulmányában a gnoszticizmus újrafelfedezéséről beszél, és párhuzamot próbál vonni a második és harmadik század szorongásteli helyzete és korunk szellemi megpróbáltatásai között. A gnózisban saját korunk problémáinak tükröződése látszik. Az antropológiát, a teozófiát is gyakran érte az a vád, hogy nem tett mást önmaga megalapításával, mint „felmelegítette” a gnózist. Ezt az Állítást Rudolf Steiner visszautasította. Úgy vélekedett, hogy az antropológia mint szellemtudomány azon az elismerésen alapszik, hogy a fizikai világ mögött és azzal bensőségesen összekapcsolódva egy szellemi-érzékeletti világ van, és az ember képes arra, hogy bizonyos megismerési erők kifejtésével betekintszen ebbe a fizikai világgal összenövő érzékeletti világba. Steiner szerint ez a felismerés nem jelenti az antropológia gnosztikus eredetét. A sajátos szótérológiai motívum - a megváltást és a módszert egyaránt önmagamban megtalálni - a steineri antropológia mellett felbukkan José Silva (Agykontroll) tanaiban is. A hatvanas években kibontakozó és napjainkban divattá lett New Age mozgalom is mutatja magában a gnózis főbb sajátosságait. Elsősorban a szinkretizmusa a szembeötlő – egyfajta világnézeti „bolhapiac” benyomását kelti. A piac hasonlat nem túlzás hisz néhol már „New age economy” – ról beszélnek. Természetesen ebben a mozgalomban is vannak nagyon tisztességes törekvések. Korunk „írastudóinak” lenne a feladata, hogy ebből a kavalkádból felismerjék és megfelelő szellemi szintre emeljék az örök értékű elgondolásokat. Jelen írás kerete és írója felkészültsége sem teszi lehetővé a New Age szellemi rágógumijának mélyreható elemzését. A gnózis a tudomány a technika világában is teret követel magának. A tudományos világkép egyre in-

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

kább gnosztikus jellegű, a természettudományokban a kutatás "anyagtalánodása" megy végbe. Az immaterializálódás széleskörűen a komputer technológia révén terjed. A számítógépek virtuális valóságában egyre inkább a hordozójától és tartalmi differenciáitól egyaránt megszabaduló mítikus szellem: az információ-kommunikáció válik uralkodóvá.

*

Befejezésén pedig hagy álljon itt a keresztény gnózis himnuszirodalmának egyik gyöngyszeme:

Az univerzum nemzöelve ez elsőszülött elme, Második az elsőszülöttnek szétszórt káoszra,

Harmadik a lélek, ki cselekvésbe fogadta azt, ki is ezért szarvas formába öltöztetett, és mit tesz, halál kínozza abban.

Most uraskodván a fényre tekint, majd meg sír, nyomorúságba esvén; majd sír és megvidámodik, majd sír és megúteltetik, megúteltetvén meghal majd megint születik és rossznak tevésétől nem menekülhetvén a labirintusba bolyongván belép.

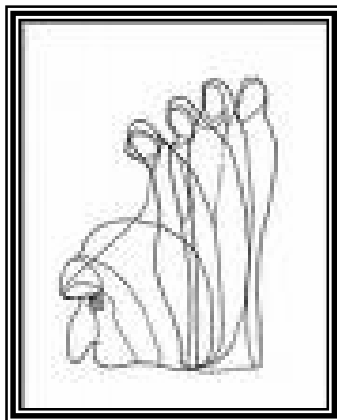
Akkor mondá Jézus: Figyelmezz, Atyám. Az ki a földön rossztevést keresvén, Te lélekzetedtől eltávolodott; Kimene az most a keserű káoszból,

De nem tudja merre menjék. Küldj engem Atyám őérette:

Ki pecséteket megkapván leszállok, Minden aiónon általmegyek,

Minden titkot megnyilvánítok, bemutatom isten szép alakját. És a szent élet árkánumát gnózisnak nevezvén felfedem.

(in Hypp.: Refutatio omnium haeresium)

A GYÓGYPEDAGÓGIA ALKONYA...

„Ha úgy vesszük az embert, amilyenek,
akkor rosszabbá tesszük őket.
Ha úgy kezeljük őket, mintha azok
lennének, akiknek kellene lenniük,
akkor segítjük őket azzá válni, amivé képesek.”

(Goethe)

Mielőtt túlságosan megriadna, vagy felháborodna a Kedves Olvasó a fenti címen, az rövid magyarázatra szorul. Az „alkony” kifejezés alatt egyfajta válság-tünetet igyekeztem tapintatosan megfogalmazni. Számomra a válság a világ dualizmusát takarja, úgymint: jó-rossz, szent-profán, isteni-sátáni, szegény-gazdag, fiatal-idős, gyenge-erős, stb., stb. És, még ami ennél is fontosabb a dolgok dualisztikus megjelenése a világban állandó változás alatt áll, ezt mondhatnók dialektikának. Így a világ minden időpillanatban valamilyen válságban van; a válság a világ ki- és belégzése. *Mejelenik* valamilyen krízis, *elmélyül*, majd *megszűnik* és jön a következő. Inspiráció – respiráció. Az ember feladata, hogy jól ismerje fel a válságot, s tegyen ellene. Sok baj és félreértés származhat abból, ha nem helyesen ismerjük fel a krízist. Napjaink modern embere gazdasági válságot vél felismerni, holott a szellem, a szellemiség válságát éljük. Szellemiségünk egyik alapvető meghatározója a nevelés, vagy átfogóbb megjelöléssel: a pedagógiánk. Mindenfajta nevelés a történelem minden időpillanatában – mondhatni így is: örökké – szent cselekedet. Ez a permanens, meg nem szűnő aktus egy olyan beavatást kell, hogy jelentsen, amely kinyilvánítja az isteni világot, ami a beavatandónak eddig rejtve volt. Ha azt mondjuk, hogy a válság szellemi, akkor a megoldás is csak szellemi síkon lehetséges. Minden más csak a felületen mozog.

*

Most pedig térjünk vissza a kiindulási ponthoz, a gyógypedagógiához. Az emberi fejlődést, emberi életet érő károsodásokkal, fogyatékosokkal a különböző korok emberei sokat küszködtek. Az emberi élet ilyen eltéréseire nagyon különbözőképpen és időről-időre szélsőségesen reagáltak. Hol isteni magaslatokig emelve, hol porba sújtóan, esetenként a Tajgetoszról letaszítva. E bizonytalanságot és szélsőséges magatartásformát Jean Vanier a következőképpen aposztrofálja: „*A fogyatékos emberek talányt jelentenek a társadalom szemében. Pusztá jelenlétük is számtalan megválaszolhatatlannak tűnő kérdést*

vet fel. Nehéz meglátni életük értelmét. Mivel akaratukat és értelmüket nem képesek kifejeleszteni, életük gyakran meddőnek és haszontalannak tűnik. Jól szervezett, bonyolult szerkezetű társadalmunk csupán gazdasági tehernek tekinti őket. Jelenlétük zavaró mások számára.” Kemény szavak, de nem mehetünk el úgy a dolgok mellett, mintha minden a legnagyobb rendben lenne. Egyfajta gyógypedagógiai alapállásnak tekinthető, hogy a fogyatékos ember csupán pusztá jelenlétével generálhat segítséget, támogatást, de szembe kell nézni a címkézéssel, kizárással, elutasítással, leértékeléssel, megvetéssel egészen a „megsemmisítésig”. Ilyen nézetek ott lappanganak az emberi *köztudat* mélyén, az elfojtott, vagy félig kimondott előítéletekben. A fogyatékosággal élő emberek helye a világban soha sem volt megnyugtatóan megoldott, az emberek nem tudnak az ezzel kapcsolatos kérdésekre választ adni. Miért van fogyatékoság? Milyen célok, feladatok, megoldások lehetnek a sérült személy irányában? Mit akar mondani a fogyatékoság ténye a nem fogyatékos, pontosabban a kevésbé fogyatékos, számára? Húzható-e határvonal a fogyatékos és az úgymond ép ember között? A kérdések megválaszolásakor a sötétben tapogatódzunk. Amit viszont biztosan elmondhatunk az az, hogy a fogyatékos jelenlétével int a sérülékenységünkre, emberibbé teszi társadalmunkat, energiákat szabadít fel a megértés, az elfogadás, a segítség egyszóval a szeretet irányába. Figyelmeztet az emberi méltóság alanyi, illetve emberi jogon kapott (teremtett) örökérvényű tényére. Nincs kivétel, aki embernek születik ezen a földön, az ugyanabban a méltóságban kell, hogy részesedjék. Az Isten gyermekei vagyunk mindegyeszálig. A fenti állítás gyógypedagógusi megközelítése is megfogalmazható: mindenki *egyenlőnek* születik, de nem *egyformának*, a „nem egyforma emberek” alkothatnak csak egységet. Egy olyan társadalom, amelyben csak épek vannak mesterséges, és előbb-utóbb a „korcsosodás” jeleit mutatná. A fogyatékos személy jelenlétével figyelmeztet felelősségeinkre, mert hamar feledjük, hogy a szegényekért és a gyengékért a tehetősek és az erősek a felelősek. Erre minden adottságunk megvan, hisz az ember úgy is definiálható, hogy *segítségre szoruló* és *segíteni tudó* lény. Ezek az emberi étellel kapcsolatos értékek transzcendens jellegűek.

*

Dr. Gordosné Szabó Anna idézi a „Gyógypedagógia-történet” című munkájában, hogy a „...*fogyatékosokkal való foglalkozásnak a primitív népeknél még csíráit sem találjuk meg, pusztán arra a feltevésre szorítkoznak, hogy a helyi adottságoknak megfelelően, az átlagtól eltérő egyéb rendellenességeket mutató emberekkel azonos bánásmódban részesítik őket.*” A „primitív ember” kifejezés mára már pejoratívvá vált, pedig a *primitív* egyben *primert* is jelent: elsőnek lenni valamiben. A primitív ember a maga „mi sem természetesebb” ösztönös gondoskodásá-

ban a fogyatékoság és a nem fogyatékoság ugyanazt jelentette. Nos ezért nem találjuk csíráját sem a fogyatékosokkal való foglalkozásnak. Abban voltak primerek, hogy ők még tudták, hogy Valami fontosabb van bennük, mint saját maguk. Úgy tűnik, ezt mára már teljességében elfelejtettük. Bizonyos érdekek igyekeznek úgy beállítani, hogy a fogyatékkal élők ügye financiaiális kérdés. Az ember számára, ami fontos, arra mindig van pénz, idő, energia. Háborúkra, fegyverkezésre, összefoglaló néven: ölésre mindig van pénz, és mindig nagyon-nagyon sok pénz áll rendelkezésre. Mert ez fontos az ember számára, a fogyatékos ügy nem fontos. Ez a szemlélet a tragikus és nem a pénzhiány.

*

- Ma a magyar gyógypedagógia kettős identitászavarral küszködik.
- Elsősorban azzal, hogy nem tudja önmagát meghatározni. A „...nevelés célja, hogy az enyhe fokban értelmi fogyatékos gyermekekben speciális neveléssel, elemi szinten fejlessze-alakítsa a kommunista ember személyiségének vonásait” (Tanterv és utasítás a kiegészítő iskolák számára, 1970.), és egyéb kitételeket nehezen tudja feledni, mert még nincsenek megbízható, hosszútávra mutató, a sérült személyt „úgy ahogy van” elfogadó kitételei. A magyar gyógypedagógia többek közt azért van válságban, mert nem azonos önmagával. A helyzetet még az is nehezíti, hogy a magyar gyógypedagógia mögött még mindig egy markánsan ateista pszichológia áll. Elég legyen itt Rubinstein és Pavlov nevét megemlíteni. Ami ennél is rosszabb, egy olyan pszichológia kezd bábáskodni a gyógypedagógia fölött, amely az emberi lelket a viselkedésben próbálja meghatározni. A behaviorizmus azt állítja, hogy az emberi elméről semmi mást nem tudhatunk, csak azt, hogy adott ingerekre hogyan reagál. Szó sincs itt semmiféle lélekről, csupán az inger (stimulus) és a válasz (response) közötti kapcsolatról.
- Másodsorban, pedig a gyógypedagógusi társadalom nem tudja értelmezni az érintett, reábizott személyeket. Nem tudja megnevezni őket. Talán érzékelhető, hogy e sorok írója is milyen bizonytalan, mikor a „fogyatékos”, a „sérült”, az „érintett” kifejezéseket használja. Le kellene horgonyozni már valamelyiknél és a szeretet, a gondoskodás, az odafigyelés gyakorlati tartalmával illenék már megtölteni. Ehelyett a gyógypedagógia – bizonyítván saját bizonytalanságát – ízekre szed egy-egy fogyatékosági megnyilvánulást és számtalan pszeudo-fogyatékoságot kreál. Néhányat, a teljesség igénye nélkül, az alapfokú gyógypedagógiai oktatás „termékeiből”: értelmi fogyatékos, (enyhe, közép, súlyos), tanulásban akadályozott, értelmében akadályozott, debilis, imbecillis, más

fogyatékos, hátrányos helyzetű, hiperaktív, dislexiás, diszgráfias, discalkuliás, Fi-Mo-Ta-gyerek (figyelem zavar, motoros nyugtalanság, tanulási zavar), és most itt a legfrissebb a sajátos nevelési igényű gyermek. A gyógypedagógus kénytelen a tanítványait a felsorolt kategóriák valamelyikébe beleilleszteni és a felcímkezés után a reá vonatkozó módszerekkel foglalkoztatni. Ez a gyógypedagógia „*Prokrusztész-ágy*” szindrómája. (A mondabéli görög rabló áldozatait ágyába fektette; aki hosszabb volt, mint az ágy, annak a lábából levágott, aki pedig rövidebb azt erőszakosan megnyújtotta.)

- Mai gyógypedagógus szemmel megvizsgálva Jézus magatartását bizony abban „szakmai” szempontból sok anomáliát fedezhetnénk fel. Anamnéziséből kiemelhető, hogy már közvetlen a megszületése után hiányos szociális szubkultúrába (istálló) kerül, ahol inadekvát ingerek érik őt, melynek következtében jelentős handicap-pel indul az életbe. Rosszul szocializált gyermek, szüleitől elszökik, engedetlen; fogékony mindenféle devianciára. Ezenkívül hiperaktív, hipermotilis és a frusztrációt is nehezen tűri. Írása nehézkes, nagymérvű diszgráfia jellemző rá. Időnként a homokba ír, de annak tartalma nem értelmezhető. („*Jézus pedig lehajolt, és újjával írt a földre.*” Jn 8. 6.) Olvasási képességeiről keveset tudunk – Lukács szerint írott és már ismert szöveget viszonylag jól olvas („*És méne Názáretbe, a hol felneveltetett: és beméne, szokása szerint, szombatnapon a zsinagógába, és felállá olvasni.*” Lk 4. 16.) – a többi evangélista tapintatosan hallgat ezen képességeiről. Szabálytudata még felnőtt korára sem alakult ki, szakképzésben (ács) részt vesz ugyan, de szakmáját csak rövid ideig gyakorolja. Konfliktuskezelése kialakulatlan, gyakran kerül összeütközésbe vallási előljáróival, a törvényt nem tiszteli. Szélsőséges, normaszegő magatartásával egyre jobban a perifériára sodródik.

Kész szerencse, hogy Jézus Palesztinájában akkoriban az egy főre eső gyógypedagógusi ellátottság nem érte el a mai magyar átlagot, különben még evangéliumaink sem lennének.

*

Erik Bosch kitűnő érzékkel fogalmazza meg a segítő személy, esetünkben a gyógypedagógus attitűd azon szempontjait, amelyeket önmagunkban felfedezve, a másik irányába tudjuk kamatoztatni. A „kamat” a jó szó itt, hisz’ ezek a tulajdonságok, képességek minél nagyobb mértékben áradnak belőlünk, annál több „termelődik” újra és újra.

- El tudjuk, és el akarjuk képzelni saját magunkat egy másik ember világában.
- Keressük meg a jelentését annak, amit a másik a cselekvésével fejez ki.

- Képesnek kell lennünk mások személyes élettörténetébe belebújni.
- Tudjunk és akarjunk együttműködni másokkal.
- Képesek legyünk saját magunkat adni.
- Saját normáinktól függetlenül tudjuk a másik embert elfogadni.
- Tudjunk távolságot tartani a spontaneitás elvesztése nélkül.
- Tudjunk és akarjunk felelősséget vállalni.
- Tudjunk és akarjunk gondoskodni egy másik emberről.
- Kritikus önképpel kell rendelkezünk. Ahhoz, hogy megismerjünk másokat, magunkat is meg kell ismernünk. Ez teszi csak lehetővé az igazi elfogadást.

*

A magyar gyógypedagógia áldatlan helyzete a képzésen is tetten érhető. A mai gyógypedagógus képzés kifejezetten és majdnem kizárólagosan elméleti alapokon áll. A gyakorlat, a "szóba állás" a fogyatékos egyénnel, elenyésző. Néhány országban fordítva csinálják. Az a felvételi a gyógypedagógiai képzésre jelentkező számára, hogy töltsön el egy tanévet valamilyen speciális intézményben. Ha az eltelt esztendő után is ezt választja, akkor megvan a felvételi. A gyógypedagógiai munka kicsit olyan, mint a kerékpározás: nem lehet csak könyvekből megtanulni. Hiába van valakinek kötetnyi szakirodalma a kerékpározás módszertanáról, technikájáról vajmi kevés a dicsőséghez. A gyógypedagógia is elkövette nagytestvére a pedagógia legsúlyosabb hibáját, azt, hogy mindenáron tudomány akart lenni. Így szellemisége súlyos betegséggel küszködik, ezt a betegséget tudományoskodásnak hívják. Mert a tudomány tudományos munkatársakat hoz létre, empatikus érzés, gondoskodási attitűd, önfeláldozás nélkül. Ez a munkatárs nem szolgálni akar, hanem meggazdagodni, de a jelenlegi bértáblázatból nem tud, hát deklaszálódik. Ma a gyógypedagógiában zömmel *szakemberek* vannak, de *szívembereknek* kellene lennie. József Attila írja egy helyütt: „*Költő vagyok, mit érdekel engem a költészet maga.*” Talán, ha gyógypedagógus vagyok, nem kell, hogy érdekeljen engem a gyógypedagógia *maga*. Ki kell nyílni ezen a pályán, a szeretetben kell egyre teljesebbnek lenni. A gyógypedagógia, mint tudomány nem elégszik meg azzal, hogy a sérült személyt elfogadja, szeresse, gondoskodjék róla, szintjéhez képest bizonyos dolgokra megtanítsa. Hanem rendszereket akar felállítani, pedig a világban a teremtés mozzanatával rend van. A rendszerek csak ezt a rendet törik ketté. A gyógypedagógiai hagyomány leglényegesebb eleme nem a szakmai tudományos kérdésekről vallott állásfoglalásokban nyilvánul meg, hanem emberi tartásban, olyan mozzanatban, amely önként lépi át azt a láthatatlan határt, amely a fogyatékosággal élő

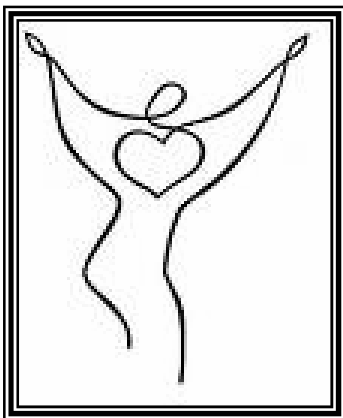
embereket az ép emberektől elválasztja. A gyógypedagógus megérzi a másik emberben a rászorultságot. Megérzi azt, hogy a „gazdaságkorban”, a teljesítmény-centrikus, sikerorientált világban vannak olyan emberek, akik korlátozott teljesítőképességük miatt állandó lépéshátrányban vannak. Gyógypedagógus az, aki ezekkel az emberekkel közösséget tud és mer vállalni. A gyógypedagógus olyan ember, akiben még nem szakadt el egymástól *szív* és *ész*.

*

A mesék mindig igazak, gyakran igazabbak mindenféle úgynevezett realista műveknél. Nemrégiben egy kínai mese került a kezembe, elolvastam, megtetszett, idevalónak tartom: *„Két nagy cserépedénye volt egy öreg kínai vízhordozónak, amelyek a nyakában hordott bot két végén lógtak. Az egyik edény oldalán valamikor keletkezett egy repedés, míg a másik tökéletes volt, mindig teljes adag vizet szállított. A pataktól a házig tartó hosszú ösvény végén vízszint a megrepedt edény már csak félig volt vízzel. Így ment ez hosszú ideig, a vízhordozó minden nap csak másfél edény vizet szállított a házba. Büszke volt teljesítményére módfelett a tökéletes edény, míg a szegény törött cserép egyre csak szégyellte a tökéletlenségét, nyomorultnak érezte magát, hogy csak félannyit tud teljesíteni, mint a társa. Sok keserűség után, egy napon a törött cserép megszólította a vízhordozót a pataknál: Szégyellem magam, mert a víz elszivárog belőlem az úton hazafelé – mondta. A vízhordozó így válaszolt a cserépnek: Észrevetted, hogy az ösvényen csak a te oldaladon teremnek virágok, s a másik cserép oldalán nem? Azért van ez, mert én mindig tudtam a hibádról, és virágmagot szórtam az ösvénynek erre az oldalára. Minden nap te locsoltad őket, amíg haladtunk hazafelé. Mindig leszedem ezeket a gyönyörű virágokat, hogy az asztalt díszítem velük. Ha nem lennél olyan, milyen vagy, akkor ez a gyönyörűség nem ragyogná be a házamat.”*

*

Napjaink gyógypedagógiája óriási kihívás előtt áll. Egy olyan felgyorsult, fogyasztóvá vált, Mammont istenítő társadalomban kell önön válságából kilábalnia, mely társadalomban nem az általa képviselt értékek a preferált értékek. Minél hamarabb a magyar gyógypedagógia szellemiségébe kell, hogy kerüljön egy Cházár András, egy Bárczi Gusztáv, vagy egy Kovács Csongor formátumú ember. Ma még ilyen nincs, érezhető is a „fejvesztettség”. Kevesen veszik észre, hogy a jól hangzó integráció címszó alatt sokan a magyar gyógypedagógia temetésére készülnek. Már a sírásókat is kinézték: maguk a gyógypedagógusok lesznek azok! De hinni kell, hogy nem így lesz. Az elején azt mondtuk, hogy minden válság elmúlik. Rabindranath Tagore írja: *„A reményesség egy madárka, mely már tudja, hogy hajnalodik, pedig még sötét az ég.”* Az alkony után megint jön a pirkadat: ébredj föl magyar gyógypedagógia!

A JÓISTEN EGY NAPJA (MESE NEMCSAK GYERMEKEKNEK)

*“Mindig szem előtt vagyunk a
kegyelemnek hosszúra engedett pórúzáán”*

(Határ Győző)

Ez a nap is úgy kezdődött, mint a többi: a Jóisten a szokott korai időben ébredt. Szerette, ha előbb talpon van, mint a Nap kél; jó az, ha a dolgok rendben mennek. Míg nyújtózott egyet, az jutott az eszébe, hogy az ember tán úgy képzelí, ő milyen nagy úr, de lám egyetlen szolgálot sem tartott, hanem mindig csak szolgált. Meg aztán - saj dult bele az emlékezés – még Hadúrnak is csúfolták, pedig soha egyetlen egy árva élő katonája sem volt (no, de aztán halott az akadt!). Ó, hogy gyűlölte azokat a fegyvereket! Régebben volt ugyan egy ócska „karbid-ágyúja”, amellyel a seregélyeket riasztotta el a szőléjéből, de ma már azt sem használja – avval is csak a baj van. Innen és máshonnan is tudjuk tehát, hogy Néki volt a legszebb foglalatossága: szőlőmunkás volt. Még reggeli előtt a Jóisten letekintett a Földre. Elégedetlenül túrt bele sűrű, őszes szakállába: mi ez a szakadatlan hemzsegés, nyüzsgés, rohangálás? Amott meg bomba robban, bizony nem is egy helyütt, alig győzte kapkodni a fejét. Bosszússágát még az is fokozta, hogy tudta reá fognak hivatkozni, ez rendkívül rosszul esett néki.

Aztán a Jóisten megemberelte magát, próbálta elfeledni ezt az egészet, próbált másra gondolni. De azt mindenesetre elhatározta, hogy valamilyen formában megint próbál beszélni az emberekkel. Egy kis bort meg kenyeret rakott a tarisznyájába és elindult a szőlőbe – most éppen a kapálás ideje volt itt. Az úton néha füttyörészni is szokott, de ma valahogy még ehhez sem volt kedve. Aztán a munka azért egy kicsit jobb kedvre derítette.

Egy-egy sorral végezve mindig szakított időt egy kis töprengésre. Nagyon szerette ezt a *hat milliárdot* – ahogy gyorsan végiggondolt rajtuk – mind-mind kivétel nélkül. Sokan ezt meg is értették, de egy jó néhányan rossz néven vették tőle. De a Jóisten egyáltalán nem volt sértődékeny, azon a bizonyos Ádámon is csak jószerivel mosolyogni tudott. Még hogy ősbűn! De ez a Jézus történet az azért más volt, az még mindig nagyon fáj neki. Lehet, hogy erre még ő sem számított. Újabb sor következett, majd néhány korty bor és pár falat kenyér. Bizonyos napokon némi sült is került az asztalra; alapvetően azonban a Jóisten nem szerette a bonyolultabb ételeket. Például gombával és libamájjal töltött gesztenyés pulykamellet még sohasem fogyasztott. Ebéd után mindig egy kis pihenő következett, gyakran megesett, hogy ilyenkor a Jóisten a Föld szegényeire gondolt, no meg a tű fokára, és megint csak nem értette az embert. Lehet, hogy nem tudja: az élet csak visszafelé érhető meg, de előre felé kell élni. Hamarosan beszélnem kell velük..., dörmögte magában, miközben szertartásosan megtömté a pipáját – így szunyókálás után ez sohasem maradhatott el. Volt valami különös érzés a pipafüstben, amint kifújva még formáját megtartva felemelkedik, majd eltűnik.

Estig még öt sor volt hátra, úgyhogy feszíteni kellett a tempón. Persze, kapkodásról szó sem lehetett, a *szőlőművelésnek* meg kell adni a módját. Az utolsó kapavágásnál mintha egy kis templom esti harangkondulása hallatszott volna föl. Ilyet mindig szívesen hallgatott a Jóisten: hitte, az ember szól így hozzá. A „bim-bam”-ok ütemes váltakozása egybeesett a hazafelé vezető lépések ritmusával, jó volt így ballagni. Legalább egy kicsit együtt rezdült most isten és ember. A vacsora általában szerény volt, gyakran került gyümölcs az asztalra. Volt ebből bőven, nem is értette a Jóisten, hogy miért nem jut mindenkinek. Gyanakodott, hogy a birtokolni, és a még többet birtokolni akarás lehet az oka. Pedig a hegyet, a völgyet, a tengert és a folyamokat, s a Föld minden kincsét *mindenkinek* teremtette. De az volt a gyanúja, hogy már nem is azt szeretjük, amire vágyunk, hanem magát a vágyat. Ezenkívül az emberrel kapcsolatban még sok mindent nem értett, bizonytalanságai miatt nem is nagyon szerette a „mindenható” titulust. Egyet azonban biztosan leszögezhetett: nem a rosszal van a baj, hanem ha a

rosszat jónak mondják és elkezdenek a szerint élni. Tudta, hogy mostanában egyre több olyan dolgot művel az ember, amihez Ő nem kell, s fájt ez a mellőzöttség.

Közben lassan be is esteledett – bár történetünk helyszínén – ennek nem is volt különösebb jelentősége. A Jóisten nyugovóra tért, esti imát is mondott az emberért, remélte, hogy teremtménye többet akar, mint venni valamit egy drachmáért (dollárért), s eladni kettőért. Majd a következő találkozás időpontját bevészte a noteszába. Alvás előtt, miután átgondolta a napot eszébe jutott egy vidám történet, mely nem is olyan régen esett meg vele: Egy öregember nagyon-nagyon vágyott arra, hogy egyszer, még az életében, lássa a Jóistent. És mert nagyon mélyen hívő, s ezen-felül derék ember is volt, a Jóisten meghallgatta a kérését és megjelent előtte. Az öregember leroskadt a földre, eltakarta az arcát és ezt dadogta:

- Uram Istenem! Én nem tudtam, hogy Te ilyen hatalmas, fényességes, az ember számára felfoghatatlan vagy. Kérlek, segíts nekem, hogy jobban megértsek. Mondd, mennyi a Te számodra egyetlen pillanat?

- Ami az én számomra egyetlen pillanat, az a te számodra százmillió esztendő!

- Óh! - sóhajtotta az öregember. - És mennyi Neked egy fillér?

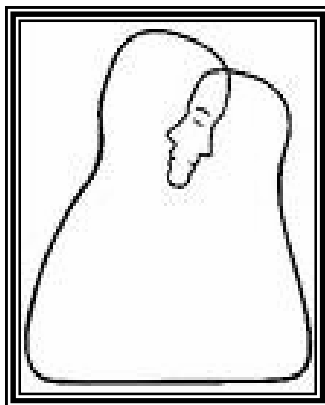
- Ami nekem egy fillér, az neked százmillió arany!

Az öregember összetette a kezét.

- Édes Istenem, adj nekem egy fillért!

- Máris adok fiam, csak várj egy pillanatig!

Az öregember megértette az iróniát és az isteni paradoxont, mert ha a Jóistennek adod a magad semmiségét, Ő néked adja a mindenségét. Talán így ér össze az *emberi az istenivel*.

A SZIMBÓLUMOK EREJE

„Mért van a gyógyszerártár bejáratán kígyó? Helyébe festhetne a mai ember néhány jókedvű kismalacot, amint majdnem megbukkadnak az egészségtől.

Mért van a bíraskodás széke fölött bekötött szemű istenasszony?

Leszedhetné e mai ember az istennő szeméről a kendőt: hadd legyen olyan, mint egy elárúsítónő, aki a közönség kedvét keresi.

Mért van az oltáron keresztrefeszített holttest?

Tehetne helyébe a mai ember egy zsidóbarust, amint portékát kínál.”

(Weöres Sándor: Fekete trilógia)

Atudományos – ezen belül e technikai – gondolkodás uralkodóvá válásával a szimbólumok rendje, azok mitologikus megközelítése elvesztette jelentőségét az emberi társadalmak életében. Illetve olyan „korcs-képződmények” kezdtek kialakulni, mint például: a jólmenő cégek, üzletek *lógói*, a számítástechnika felhasználói által jól ismert *ikonok*, a bonyolult – lármás - hemzseggő életünk eligazítói a *piktogramok*, a zakóknk hajtókájára tűzött –hovatartozásunkat felfedő *jelvények*, vagy a fogyasztásra serkentő termégyártók és forgalmazók *márkavédjegyei*. A korcsosodás szellemi-erkölcsi pusztítását fokozni látszik az a tény, hogy a modern ember ezen utóbbiaknak érzi csupán létjogosultságát; a valódi szimbólumok egyrészt a feledésbe vesznek, másrészt babonás, misztikus szokásokká degradálódtak. A világ tágulása – extroverziónja nem kedvez a belső értékeknek, elmélyülésnek, meditatív, kontemplatív tehát a mindenséget mintegy belülről megragadó életszemléletnek. Olyan fogalmakkal, mint *hészükia* (csend, nyugalom), *kenoszisz* (kiüresedés) csupán nyelvi- esetleg kultúrtörténeti emlékként találkozhatunk. Amit ma valóságnak képzelünk az a zaklatottság, nyugtalanság, hemzseges, izgágaság szavakkal írható le. Szimbólumteremtés és megtartás csak introverziónal képzelhető el, amely nem *kizárja*, hanem ön-ön erejével *magábfoglalja* a világot. Ez az erő útját állja a diszharmonianak, a szétszórtságnak, az információ özönnek, a törvénytelenségnek, a felszínességnek, a szem-gyomor-agy-ösztönök jóllakatásának, hangzavarnak. A szimbólum harmóniát, egységet sugall; kevés, de mély és érthető információt ad; semmi törvénytelen nincs benne; statikus és megalapozott; mélységeket-magasságokat nyit meg; nem akar jóllakatni de, remek ízeket tállal.

*

A szimbólum görög eredetű szó (szümbolon), jelentése: melléállítás, összevetés, egybeesés, ráismerési jel. Talán eredeti jelentése ilyesféle lehetett: a felismerést lehetővé tevő jel: valami kettévágott, de összeilleszthető tárgy, melynek egy-egy felét más-más személy őrizte. A szimbólum két egyenrangú elem egységben való kiteljesedésének az elvét sugallja. A szimbólum mindig hordoz egy mélyebb jelentést, amely két összetartozó fél között keletkezik - megegyezéssel, de sokszor elsősre racionálisan nem feltétlenül magyarázható módon - és az egyik érzékelhető, konkrét elem, a jelölő és a másik, kevésbé konkretizálható, eszmei elem, a jelölt. Egy kis etimológia kedvéért szembeállítható a *szümbolon* szóval a *diabolosz* szó, mely melynek jelentése ellenpontként is értékelhető: széttörő, szétszedő, szétdobáló. A diabolosz tehát azt az erőt képviseli a világban, ami a hasadás, a viszály, a „két-ség”, a kettétörés irányába hat, míg a szimbólum az egység felé mutat. A szimbólum így kiteljesedett értelmében metafizikai – természetén túli – igazsághoz vezet el, vagyis a hétköznapi, - fizikai, materiális – valóságon túl megélhető igazságról szól. Valószínű tehát, hogy az ember azért alkotta meg a szimbólumokat, hogy jelezze vele a tudatosan megtapasztaltat, de másmódon kifejezhetetlen: az emberi tudatnak olyan állapotát és lehetőségét, amelyre nincs szó – legfeljebb kép – aminek megértése már kulcs is lehet megtapasztaláshoz. Míg a filozófiai ítélet a formális logikai igazságot, addig a szimbolika az észszel felfoghatatlan igazságot tartalmazza. A szimbólumok nem önmagukért jöttek létre, hanem bizonyos, méghozzá ellentmondásos célból: hogy egyidejűleg *feltárják* és *elrejtsek* az igazságot. Ennek megfelelően a szimbólum három funkciót tölt be: a lelki lények *jelölését*, az emberek hozzájuk való *felelését*, valamint az érzékfölötti világnak a létezők szintjén való reális *megjelenítését*.

*

Minden nép a hagyományában rengeteg szimbólumot őriz, az hogy mennyire tud visszaemlékezni rá, már nagyon különböző. A szimbólumok sokaságát vizsgálva természetesen mindig felleljük az egyetemes tartalmakat melyek azonosak, illetve analógok olyan népek, nemzetek, népcsoportok esetén is, amelyek sem időben, sem térben nem lehettek kapcsolatba egymással. A szimbólumok rendszerében alapvető fontosságot tulajdonítunk a síkban kifejeződő *körnek*, illetve a térbeliség megtestesítőjének, a *gömbnek*. Ez magába foglalja a psziché teljességét, az ember és a természet kapcsolatát. Megjelenik a primitív napimádatban, a tibeti szerzetesek által rajzolt mandalákban, a buddhizmus megvilágosodásában, a görög filozófiában (Platón gömbként írja le a pszichét). De gyakran találkozhatunk a kör képi ábrázolásával a keresztény művészetben is, gondoljunk csak a katedrálisok

rózsaablakaira, melyek a kozmikus ősválónk síkba transzponált ábrázolása. Megemlíthetjük Jézus és más keresztény szentek feje körül megjelenő glóriát is. Egy kör igazi közepe egy pont. Egy pontnak azonban se kiterjedése, se fizikai helye nincs. Így a pont mind az érzékelésünk, mind a képzelőerőnk számára megfoghatatlan. Nem a mi világunkból való, mert a mi világunkban mindennek van kiterjedése és dimenziója, mert a világ: forma. A pont viszont egy másik létezési rendbe tartozik, a világon túl létezik, a szó szoros értelmében metafizikai. Egy-séget, „egész-séget”, tökéletességet szimbolizál. A vallásos és szent építmények alaprajza szinte minden kultúrában kör alakú, mandalaszerű. Ennek nagyvárosi „maradványa” a koncentrikus körök mentén elhelyezkedő sugárutak képe. A világ labirintus. Az emberi psziché is az, akárcsak a világ lényegét megjelenítő mandala is.

*

Természetszerűen a kereszténység centrális szimbóluma a kereszt, vagy feszület. A kereszt, mint szimbólum már ősbibb kultúrákban is megtalálható. Ez jelentette a világ teljességét; transzcendenst és immanenst; vertikálist, mely ma magába foglalja a *föl* és a *le* irányultságát, az anabázist és a katabázist; horizontálist, amely mentén szalad a történelem, a múlt, és a jövő, a mindig pillanatszerű jelen. Jelenti még a kereszt az égtájakat, az évszakokat. Az Ószövetségben a papokat olajjal kenték fel, tau-keresztet rajzolva a homlokukra. Két erővonal találkozása, melynek során egy balról jobbra tartó és egy felülről lefelé haladó erővonal metszi, két ellentétes törekvés köti, akadályozza egymást. Az élet alaptörvénye az ellenpólusok állandó kölcsönös egymásra hatása. Ez a kölcsönhatás minden tapasztalás, szenvedés, fejlődés forrása. A kereszt egyébként az érvénytelenítés, megsemmisítés jelképe is. Gondoljunk csak az ismert szólásmondásra: „arra már keresztet vethet!” -, tehát útjára enged valamit, lemond róla, elveszítettnek tekintí. Ha ennek a két egymást metsző erővonalnak, amely kultúránk hatalmas szimbólumává emelkedett, mély rétegébe hatolunk, felismerhetjük benne a karma megsemmisítésének kulcsát is. A kereszt évezredek óta a messianizmus, a megváltás szimbólumává vált az emberiség számára. Krisztus az emberiség szeme láttára mutatta be a kereszt szörnyű és ugyanakkor felemelő misztériumát. A keresztet fel kell emelni! Kínok véres verejtékével, roskasztó súlyát cipelve kell felhurcolni a Golgotára, hogy testünket, a bűnöknek, a szenvedélyeknek és a halálnak ezt a rabszolgáját rajta megfeszítsük. Mert csak a megfeszítés után következhet be a végső szabadulás: a feltámadás! Péter cselekedeti című apokrif iratban Péter azt mondja: „*Krisztus keresztjére kell mennem, ez a kereszt a kifejlesztett Ige, az egy és egyetlen, amelyről a lélek mondja: Mi más a Krisztus, mint Ige és Isten hangja – visszhangja. Az*

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

Ige a függőleges számára, a visszhang a vízszintes számára, az emberi terület. A szög pedig, amely közepén a függőleges és a vízszintes szarát összetartja, az az ember megtérése és bűnbánata.” (Vanyó László, Az ókeresztény művészet szimbólumai, Bp. 2000. 202. old.). A kereszt szimbólum abban az értelemben is, hogy az volt egy korszak bitófája. A keresztthalál a legfájdalmasabb, legszegényteljesebb halálnem, amellyel a rabszolgákat, az árulókat, a hatalomnak és a papi hierarchiának kellemetlenkedő, szókimondó egyéneket büntették. És a kereszt szimbólum abban a negatív értelemben is, hogy a magát egyes-szám első személlyel illető ember ezen ölte meg az Istent. Ha ősbűnről, áteredendő bűnről lehet egyáltalán beszélni, akkor ez a cselekedet az volt. A kereszt történelmi változásai során különböző formák és elnevezések alakultak ki: (Körkereszt, Füles-kereszt /Ankh/, görög kereszt, latin kereszt, András kereszt, kettős vagy apostoli kereszt, ortodox kereszt, talpas kereszt máltai kereszt, stb.)

*

Mivel számtalan dolog az emberi megértésen és felfogáson túl található (transzcendencia) állandóan szimbolikus fogalmakat kell használnunk ahhoz, hogy olyasmiket mutassunk meg, amiket nem tudunk meghatározni, vagy teljes mértékben felfogni. Ez az egyik oka annak, hogy minden vallás szimbolikus nyelvet illetve képeket használ. Tisztába kell itt lennünk azzal, hogy az érthető, megmagyarázható, fölfogható dolgok csak töredékeik képezik – mind jelentőségükben, mind mértékükben – az úgynevezett láthatatlan dolgoknak. C.G. Jung ezt a tudat és tudattalan tanulmányozása során észleli. Az emberi psziché domináns struktúráit a tudattalanban – archetípusok, szimbólumok, álmok – formájában véli felfedezni. A vallási szimbólumok kimondottan "kinyilatkoztatás jellegűek", és rendszerint a tudattalan lelki tevékenység spontán produktumai. Nem lehet azt mondani róluk, hogy az ember kieszelte őket, hisz' nem a felszín megnyilatkozásai ezek, sokkal inkább a *selbst* üzenetei.

*

A zsidó vallás is bővelkedik szimbólumokban, amelyek közül kétségtelenül a legősibb a hétágú gyertyatartó, a *menóra*. Már Mózes korában is fontos szerepet töltött be: a pusztai Szentély központjában állt, s egyetlen percre sem aludhatott ki a lángja. A hét ág szimbolizálja a teremtés aktusát: a hat napot és a menóra központjában lévő hetedik ág a szombatot. Jelképezi még a hat irányultságot: előtttem, mögöttem, jobbra, balra, fent, lent és a hetedik maga a transzcendencia. A menóra máig is a zsidó identitás legerőteljesebb szimbóluma. Ugyancsak közismert ősi zsidó szimbólum a két egymásba fordított egyenlőszárú háromszög a Dávid-csillag. Annak idején

Dávid király katonái ilyen alakú pajzsot használtak, vagy ezt a jelet vésették a pajzsaikra. A jelkép eredete azonban még ennél is ősbibb, ugyanis egyes ókori keleti népeknél a két egyenlőszárú háromszög az ég és a föld, vagy a férfi és a nő harmonikus egymásra találását jelképezi. A Kabbala szerint a Dávid-csillag hat ága és a hozzátartozó hat kis háromszög megfelel a világ hat irányának. A csillag közepén keletkezett hatszög pedig – akárcsak a menóra középső szára – a világ középpontját jelentő Istent szimbolizálja. A kettős kőtábla szintén ősi zsidó jelkép, amely elsősorban nem a zsidó identitást, hanem magát a zsidó vallást szimbolizálja. A Biblia szerint Mózes két kőtáblára írva hozta le a Sinai-hegyről a Tízparancsolatot. A kettős kőtábla, mint szimbólum a kereszténység számára is szent maradt.

*

A különböző hagyományokban a kígyó szimbóluma központi helyet foglal el. A szimbólumképzés szempontjából az állatok között a kígyó a leggyakrabban használt jelkép. A Mitológiai Enciklopédia így fogalmaz: „A végtagok nélküli, csúszós, bőrét bizonyos időközönként levedlő állat tekerőző alakja gyakran ellentétes jelentéseket hordoz. Lehet *szoláris* jelkép (ha a nap sugarait jelképezi), vagy lehet *lunáris* szimbólum (ha a vedlése miatti megújulása a Hold időszakos megújulását mutatja). Fallikus jelképként utal a férfi-női jellegekre. Spirális, vagy kör alakú ábrázolásai pedig utalnak a ciklikus időre és a változó sorsra is. Rejtőzködő életmódja, téli álma és a föld alá, üregekbe bújása miatt az alvilágot is megtestesítheti. Bőrének megújulása miatt viszont sokszor a halhatatlanság és az újjászületés jelképe is. Tekeredő teste az agytekervényeket is felidézheti, ezért szimbolizálhatja a logikát, a bölcsességet és a jóstehetséget is.” A kígyónak, más szimbólumokhoz hasonlóan számos jelentése van. Mindig a bölcsességgel társították, különösen képpen a rejtett tudással, amely a legmagasabb bölcsesség. Ha a saját farkába harapva ábrázolják, akkor a kezdet és vég nélküli örökkévalóság szimbólumává válik, vagyis az a kör, amelynek a középpontjában világegyetemek jelennek meg, növekszenek, majd elpusztulnak, eltűnnek.

- Az egyiptomi hitvilágban Aphopisz kígyó a sötétség démona, így napisten Ré ellensége. Szintén az egyiptomi mitológiában szerepel Ureusz, a pápaszemes óskígyó, aki a napisten védelmezője, hiszen a nap köré tekeredve védelmezi azt. Pozitív, védelmező jellege miatt királyi jelvényé is vált, s szerepel a fáraók fej- és mellészein.
- A görög-római mitológiában a kígyó lehet pozitív és negatív egyaránt. Közismert például Laokoón története, aki Apollón papjaként ellenezte a faló Trójába vitelét. Ezért az akhájokat támogató istenek bosszúból kígyót küldenek reá és fiára. Máig létező szimbólum a kehelyből kifelé te-

keredő kígyó, amely Aszkhépiosznak a gyógyítás istenének jelképe. A kígyó Pallasz Athéné „házi” állataként a tudás és a bölcsesség szimbóluma is.

- A hinduizmusban a kígyó többek közt a végtelenséget és a termékenységet jelképezi. De a kígyó testesíti meg a gonoszsgot is, akit a hagyomány Kálinak nevez – legyőzője pedig maga Krisna.
- A buddhizmus kígyója a jóga során felszabaduló energiát szimbolizálja.
- A kínai univerzalizmus a kígyót a sárkánnyal azonosítja, amely pozitív jelentéstartalommal bír.
- A judaizmus kígyó értelmezéséről elsősorban az Ószövetségből értesülhetünk. Az Ószövetség rézkígyója a megváltó Krisztus jelképe, de egyben ő az ősbűn csábítója is. Ez a szimbólum hordozza magában legmélyebben az ellentétekben rejlő összetartó erőt. Azt az erőt, ami a nyitottságban és a zártságban is jelen van. De csak együtt. Ebben a tételben ősergia működik. Önmagában egyik sem jelent jót vagy rosszat. A kígyó, a vipera Keresztelő János és Jézus szóhasználatában az álnokság jelképe és a farizeusok jellemzője. (Mt 3. 7., Mt. 12. 34. Mt 23. 33.,). Az emberre leselkedő veszélyeket is szimbolizálja, amikor az elküldött hetven tanítvány arról számol be, hogy szavukra engedelmeskedtek a gonosz lelkek. Jézus így szól hozzájuk: „*Ímé adok néktek hatalmat, hogy a kígyókon és a skorpiókon tapodjatok, és az ellenségnek minden erején; és semmisen árthat nektek.*” (Lk 10. 19.) A tizenkettőt pedig így figyelmezteti: „*Ímé, én elbocsátlak titeket, mint jubokat a farkasok közé; legyetek azért okosak mint a kígyók, és szelídek mint a galambok.*” (Mt 10. 16.)

*

A judeo-keresztény valláskör szimbólumai közül még a *galamb* jelképek fontosságáról kell szót ejtenünk. Míg a kígyó az okosság, a ravaszság, a fondorlatosság, az álnokság; addig a galamb a tisztaság, az érintetlenség, a romlatlanság, a szelídség, a békesség a szerelem. Noé bárkába szállva a galambot indikátorként „használja”, hogy „...*vajon elfogytak-e a vizek a föld színéről.*” (1Móz 8. 8.). S a galamb jelez, hogy megbocsátott az Isten: „...*s ímé leszállított olajfaléval vala annak szájában.*” (1Móz 8. 11.). Picasso a múlt század közepén ebből a képből transzponálja át a maga hófehér békegalambját. Az Énekek Éneke szerelmes miszticizmusában is jelentős szerepet kap a galamb. Gy. B. a K.I.O.-ban így fogalmaz: „*Az Énekek Énekének szerelemrajzában a galamb-szimbolikának kiemelkedő a szerepe. A keresztény hagyomány egyöntetűen az Isten világból való szeretet szimbolikájának látja ezt a könyvet, és ezzel magyarázza, hogy e szerelmi líra helyet kaphatott az Ószövetség szent könyvei között.*” (K.I.O. 8. num. e.). De igazán fontossá a Krisztus utáni korban vált, ahol a

Szentlélek látható jegye lett a galamb. Krisztus megkeresztelésekor Isten Szentleke "galamb formájában" szállt alá az Atyától a Fiúra. „*És Jézus megkeresztelkedvén, azonnal kijöve a vízből; és imé az eget megnyilatkozásának néki, és ő látá az Istennek Lelkét alájőni mintegy galambot és ő reá szállani.*” (Mt. 3. 16.).

*

A nemzeti címer minden ország legfontosabb jelképe, történelmének szimbóluma. Sajnos ez a történelem számtalan példával igazolja, hogy egy-egy nemzet jelképéhez - legyen az címer, zászló vagy korona - gyakran vér tapad. Talán kevesek előtt ismeretes, hogy a *borogkereszt* szimbóluma ősi indiai eredetű. Hogy hogyan, milyen úton lett az indiai szvasztika (a szerencse és jólét, a belső nyugalom és béke reménye) napkerekéből egy fasiszta európai állam címere, sajnos már mindenki előtt ismeretes. S a csillag, mint az univerzum, később a munkásság jelképe hogyan lett *vörös csillag*ként a kommunista diktatúra kisajátított mindent átható eleme, talány marad. De mindenesetre ott sorakozik az emberi szellemiség torzalakjai táborában. Magyarország címerének változásai a nemzeti történelem sorsfordulóit tükrözik. Az 1990-ben jogaiba visszahelyezett magyar történelmi címer, az úgynevezett koronás kiscímer, hegyes talpú hasított pajzs, melynek első mezeje ezüsttel és vörössel hétszer vágott. A második vörös mezőben a zöld hármashalom aranykoronás, középső, kiemelkedő részén ezüst talpas kettős kereszt áll. A pajzs felső részén a magyar korona nyugszik. A magyar címer legrégebbi alkotóeleme a kettős kereszt. A XII. század vége felé pénzekben jelent meg először, majd a címer részévé vált. A kettős kereszt címerpajzsa vörös.

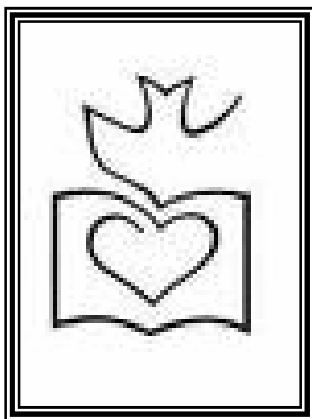
A hármashalom jó száz évvel később jelent meg, feltehetően a nápolyi rokon kapcsolatokkal rendelkező akkori magyar uralkodóház útján. A sávok a feltételezések szerint a XII. század végén, a XIII. század elején spanyol hatásra kerültek a címerbe, az uralkodóház egyik ottani kapcsolata révén. A magyar címeren látható az ország koronája is, mely több mint hatszáz éve foglalja el ezt a helyet. Magyarországon először az 1848-49-es szabadságharc mondta ki először a piros-fehér-zöld zászló törvényes használatát. Az addigi zászlók a szokásjog alapján formálódtak. Források szerint a IX. században a magyarok zászlói többnyire turulmadarat ábrázoltak. Későbbi ábrázolások a királyokat kettős kereszt és vörös-fehér csíkozású zászlókkal mutatták. Magyarország nemzet színei (a piros, fehér, zöld) II. Mátyás király idején, 1618-ban szerepeltek együtt egy pecsétzsínoron. A zöld szín alighanem a címerből került a piros és a fehér mellé. A vörös az erőt, a fehér a hűséget, a zöld a reményt szimbolizálja. A trikolor a francia forradalom hozta divatba és tette meg a nemzeti lobogók alaptípusának. A századok során a magyar nemzeti címernek sok változata

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

létezett. Különböző időkben, különböző uralkodók használták és alakították át saját családi vagy hatalmi jelképeikkel. 1896-ban törvényerejű rendelettel szabályozták a címerek alkotóelemeinek elrendezését és használatukat.

Ettől kezdve a nagy és a kis címer használata volt elrendelve. A nagy címer összetett címer volt, mely a Magyar Királyság országait és tartományait képviselte. Alkotóelemei: baloldalon Dalmácia és Szlavónia, jobboldalon Horvátország és Erdély, míg legalul Fiume, középen Magyarország korona nélküli kis címere foglalt helyet. E címert használták azon minisztériumok, melyek hatásköre kiterjedt a megnevezett országokra.

A koronás kis címert (mai címer) pedig Magyarország szorosabb értelemben vett területén használták.

ANTOLÓGIA HUMANA - HAMVAS BÉLA UTÁN SZABADON

*"Mért legyenek én tisztességes? Kiterítenek ügyis.
Mért ne legyenek tisztességes? Kiterítenek ügyis."*

(József Attila)

Az én Antológia Humánám József Attila "Két hexameter", amely így hangzik: "Mért legyenek én tisztességes? Kiterítenek ügyis. Mért ne legyenek tisztességes? Kiterítenek ügyis." 1936-ban vetette papírra e két sort József Attila. Talán ez a gondolat az, amitől Buddha megvilágosodott, Jézus a keresztre került, Tolsztoj, Pascal, Nietzsche, József Attila beleőrült. Beleőrült - skizofrén lett, mert ez a gondolat egy és nem kettő. Grammatikailag, verstanilag talán kettő egyébként egy.

Ha elmúlik a világban szeretet, jön az erkölcs, ha elmúlik az erkölcs, jön a törvény, ha elmúlik a törvény, jön a harc. Harc a szeretetért, az erkölcsért, a törvényért, és harc a harcért. A dolog abszurd, de ennek az abszurditásnak a korát éljük. A nyelv is megfogalmazza ezt: szabadságharc, békeharc, igazságos háború, békepapság, tábori lelkész stb.

József Attila a választ már tudja - talán Jézustól - kiterítenek ügyis. Az erkölcs örök dilemmája: jónak lenni, vagy rossznak. A válasz nagyon iskolás lenne, ha azt mondanánk, hogy természetesen jónak. Pál apostol bemei vallani vívódását: "tudom a jót, mégis a rosszat teszem". Az erkölcs örök dilemmája. E dilemmát a vallás sem tudja megoldani. Nem tudja, mert a világot ott törte ketté, ahol a legérzékenyebb. Ott törte ketté, ahol az isteni intellektus és az emberi szellem összeér. Istent leválasztja az embertől és a transzcendenciába helyezi, az embert leválasztja az Istentől és az anyagi, racionális világba teszi.

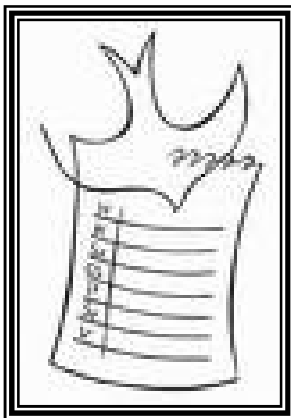
"Én az Atyában vagyok és az Atya énbennem" - mondja Jézus, és még hozzát teszi: " *Aki hisz bennem ugyanazt a tetteket viszi végbe, amit én.*". Néhány száz évvel később Echart mester így fogalmaz: " *Az a szem, amellyel az Isten néz ránk, ugyanaz a szem, amellyel mi tekintünk Isten felé.*". Tisztességesnek lenni, talán ez a hittanórák első mondata, még itt nincs szó kiterítésről. Aztán jön az élet (ezt ma úgy hívjuk: szocializáció) és gyakran tisztességtelenek leszünk. A magát folyton csak tisztességesnek mondó lesz a legtisztességtelenebb, és fordítva. Isten óvjon minket a tisztességesség látszatától. " Minden önmagunk mentiségére felhozott szó átkozott" - mondja Platón. Később és né-

hány száz kilométerre odébb, egy zsidó kultúrkörben ezt Jézus komolyan veszi és betartja.

Mert kétfajta ember van. Az egyik azt mondja magáról: szent vagyok, és ő bűnös. A másik azt mondja: bűnös vagyok, nos ő a szent. Az előbbi a farizeus archetípusa, az utóbbi a szentté. Azt mondják, hogy az ember test, lélek és szellem. Ha mindhárom egységben van és tisztességes ennek következménye az Egyház. Ha a test tisztességtelen, annak következménye a betegség és a kórház. Ha a lélek tisztességtelen annak az örültség a következménye és az örültek háza. Ha a szellem a tisztességtelen az a bűn és következménye a fegyház.

A tisztességtelenséget alá kell támasztani világnézettel, eszmékkel, elvekkkel és politikával. A tisztességesség önmagában áll.

Hálás vagyok József Attila e két soráért, a tisztességesség paradoxonjáért, a választhatóság szabadságáért.

Faragó Ferenc: Szó-beszéd
FARAGÓ FERENC
(1923 – 2006)

*„A létezés nem ellentéte a halálnak,
hanem magába foglalja azt.”*

(Tanyai szilánkok)

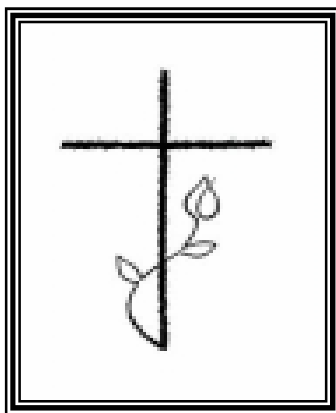
Gászolják: felesége, gyermeke, veje, unokái, a rokonok, a szomszédok és a régi munkatársak.

Faragó Ferenc szegény, sokgyermekes családban született Jászárokszálláson. Tanulni csak nagy nehézségek árán tudott, építész technikai iskoláját csak felnőttfejjel, munkavégzés mellett tudta elvégezni. Szakmáját nagy szeretettel és hozzáértéssel gyakorolta, sok-sok budapesti lakóház és intézményi épület őrzi keze munkáját. Szeretettel nevelte és taníttatta gyermekét, szigorú de nagyon melegszívű édesapa volt.

Unokáit is istápolta, és történelmi lecke gyanánt nagyon sokat mesélt a megélt régi időről. Mindhárom unokára - Mártira, Boldizsára és Ferire - sok-sok szeretet jutott, különös tekintettel természetesen a kislányra, ki gyakorta gyógyító simogatással, masszírozással próbálta fiatalítani egy kicsit az idős testet. A két fiú pedig a kis kertés házban adódó munkálatokból vette ki a részét.

A nehéz időkben is összetartó, megértő házasságban élt immáron majd' hatvan esztendeig. Felesége gondozta – ápolta az utolsó pillanatig, ennek köszönhető, hogy tulajdonképpen nem is betegségben hunyt el, hanem a test természetes elfáradását a lélek csöndes, de határozott felemelkedése követte. Feleségének köszönhető, ami keveseknek adatik meg a mai rohanó világban, hogy otthonából szólíhatta magához a Jóisten.

Utolsó pillanataiban is együtt lehetett családja több tagjával, így az elmenés is könnyebb lehetett számára. Láthatóan, és nagyon jól érezhetően egyáltalán nem szenvedett. Az utolsó pillanatokban állandóan felfele mutogatva jelezte, hogy indulnia kell egy másfajta világba. Arcán még tanácstalanság volt, de a fájdalom legcsekélyebb jele sem látszott, talán így veti le a szellem könnyedén a 'testöltözékét' és halad tovább, hogy elfoglalja új lakóhelyét. Olyan szerényen lépett át az égi dimenzióba, mint amilyen szerényen élt itt ebben a földiben, mert soha semmi nem szűnik meg létezni, semmi sem vész el ezen a világon, csak állapotát változtatja. A hűséges férj, a gondoskodó apa, a szeretetteljes após, a szíve melegét adó nagypapa, a segítő szomszéd és a megértő munkatárs emlékét őrizzük. Szerettei.

AZ ATEIZMUS KÓRTANA

*És úgy érzem, e fájó arcnak
Nem lehet többé mosolya,
Mert ember vagyok én is, én is,
Az isten véres gyilkosa...*

(Tóth Árpád: Tetemrehívás)

A mennyiben a világfájdalmakat rangsorolni kellene és lehetne, akkor minden bizonnyal az első helyre kerülne az ateizmus.

De, mi is hát az ateizmus? Definiálható-e ez a fogalom, ami valójában nem is létezik a maga mélységében és teljességében – meghatározható-e az úr, az üresség, a tagadás? Meghatározható-e úgy, mint valami, önálló entitás, szubsztancia? Vagy csupán az kérdezhető meg – amit Heidegger a létezéssel kapcsolatban meg is tett, hogy: „Miért van egyáltalán létező, nem pedig inkább a semmi?” Vagy a mi esetünkben: Miért van inkább Isten (theos), mint nem isten (atheos).

Egyháztörténeti, vallástörténeti szempontból le kell szögezni azt a tényt, hogy egy adott vallás – az egyház által képviselt – istenképének való ellentmondás nem ateizmus, jószerivel csupán eretnokség. Ezeket figyelembe véve elmondható, hogy az ateizmus nagyon új keletű dolog. Az em-

beri tudat fejlődése során soha nem az fogalmazódott meg, hogy nincs isten, hanem az, hogy másfajta az isten, mint amit a vallási – egyházi apparátus megfogalmaz.

Jól tudjuk például, hogy Szókratészt politikai okokból „atheos”-nak nyilvánították – mert nem hitt az állam által kikialtott istenben – és halálra ítélték. A filozófus kiitta a méregpoharat, mert bizonyos volt saját belső „theos”-a létezésében.

Az a vád sem állja meg a helyét, hogy bizonyos keleti vallások (hinduizmus, buddhizmus, taoizmus) ateisták lennének csupán azért, mert nem személyes isten létezését feltételezik. S az a szellemi, lelki centrum, abszolútum sem a világon kívül – a transzcendenciában – létezik, hanem önmagunkban. (Tat vam aszi= ez vagy te); (aham, brahma asmi = én Brahma vagyok). Önellentmondás a mindenkiben és mindenben istent feltételező panteista felfogást ateistának minősíteni. Erre Európában elsőnek Cusanus, majd Böhme és Spinoza jött rá.

A reneszánsz, felvilágosodás, a reformáció alatt az egyház kritikája egyre sűrűbb lett. Elsőként a történések folyamatában talán itt lelhető fel, hogy a fenti szellemi irányzatok a klérust kezdik összetéveszteni a theosszal, s az egyházi apparátusra irányuló támadások ily módon rendre célt tévesztenek. Jogosan fogalmazható meg az a kérdés, hogy ki az ateista: az, aki istentagadónak látszó nézeteket fogalmaz meg, vagy az, aki történetesen máglyahalálba küldi a nézeteit megfogalmazót?

Szigorúan történelmi távlatokat vizsgálva az ateizmus tulajdonképpen, az oly sokat dicsőített, nagy francia forradalom (1789) után robbant be a politikai köztudatba. Később a II. Vatikáni Zsinat megfogalmazásában, az ateizmus egy reakció a kereszténység gyakorlatára. Sehol a világon máshol nem alakult ki ateizmus, csakis a keresztény kultúrkörben.

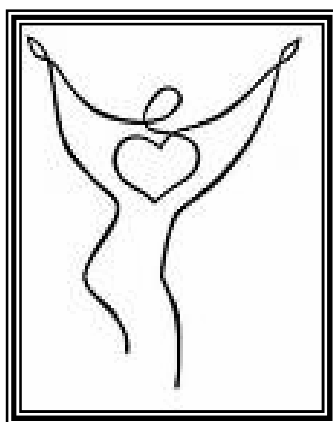
Innentől kezdve az emberi gondolkodás – a racionalizmus dicsősége, valamint a tudomány eddig soha nem tapasztalt fellendülése ellenére (vagy talán éppen ezért?) – szellemisségében óriásit zuhant. Itt már ateizmusról beszélhetünk, ez már nem merő szkepticizmus vagy agnoszticizmus. Feuerbach, majd Marx és Engels már olyan országról álmodik, amelyből száműzték az Istent. S ami vallásosság megmaradt, az csupán a „népek ópiuma”.

Nem sokkal később Nietzsche bejelenti, hogy „Isten halott, mi öltük meg Őt, emberek”. A halál okozta hiányt (a-theosz), az emberfeletti ember tölti ki, kinek számára már nincs isten, mert „...*ha istenek lennének, hogyan viselkedném el, hogy ne én legyek isten.*” (*der Wille zur Macht*). Hogy a történelem nyomatékot adjon a fenti kijelentéseknek, kitörnek a világháborúk, gazdasági

válságok rágják a szegények életét, olyan ateista szörny jelenik meg keleten – később eszkalálódva a világ más részeire is – amelyet kommunizmusnak nevezünk. A holokauszt, a gulág sikoltja bele a transzcendentálatlan világba, hogy: „nincs Isten!”. Majd a hidegháború, a népi demokrácia, az egypártrendszer, az állami és egyházi apparátus abnormális frigye próbálja belefojtani azokba a szót, akik Istent rehabilitálnák.

Más színtereken filozófiák, pszichológiák, s más „tudományos” torzszülöttek „lélek-szakadva” (!) bizonyítják, hogy valóban nincs Isten, hozzáteve az emberi gondolkodás mérhetetlen haladásának és fejlődésének szerepét. Még Gagarin sem találkozott vele, kell-e ennél nagyobb bizonyíték! (Ez utóbbi gondolat ma már megmosolyogtató, de néhány évtizede komoly megállapítás volt. És kezdjük már kapizsgálni, hogy aki Istennel kapcsolatban tárgyi bizonyítékokat keres, annak elsősorban önmagát kell felkutatnia.) A technikai civilizáció mérhetetlen fejlődése, a theosz helyébe lépő techné, a termelés és a megsemmisítés csúcsra járatása, a modern technika produktív-destruktív erőszak jellege, a természet leigázásának legitimitása elutasítja Isten evidenciáját.

Az ateizmus paradoxona az, hogy egy pillanatig sem tud megállni önmaga istentelenségében, hanem azonnal szurrogátumokat keres – siker, pénz, hatalom, gazdagság, karrier – s ezeket helyezi a maga istenietlen ürességébe. Ma a legnagyobb és legnépszerűbb ateista Isten a Mammon, a Pénz.

AZ AUTIZMUS METAFIZIKÁJA

*„Kommunikációs társadalom:
Ugyanazokon a szavakon mást és mást értünk.
Ha a hazugság kedves számunkra,
igazságnak kezdjük el nevezni.”*

(Autista gondolatok)

Azt hiszem, hogy mindnyájan elfogadhatjuk azt az állítást, hogy valóság csak egy van. Van azonban az állításnak egy másik fele is ami így hangzik: de a valóságnak számtalan sok megközelítési formája lehet. Valóság és megközelítési forma, ez az a két fogalom, amihez egy kicsit közelebb kell kerülnünk, hogy jól értsük azokat a gondolatokat, amiket az autizmusról egy kicsit másképpen mondanék. Előljáróban hadd álljon itt Buddha vak bölcseinek története. Buddha, amikor a dolgok milyenségéről töprengett, felkérte a vak bölcseket, hogy mondják meg milyenek is az elefántok. A bölcsek, mit is tehettek volna mást, odaléptek az elefánthoz és körbetapogatták. Ki az ormányát, ki az oldalát, ki a fülét, ki a hátulját, - ahogy hozzáfértek az állathoz. Mindegyikük letapogatta, érzékelte a saját területét és beszámoltak az érzéseikről Buddhának. Természetesen mindenki mást és mást mondott, de az is nyilvánvaló, hogy voltak közös, egyforma élmények is. Ugyanarról a dologról beszéltek, más és más megközelítésben, valami kis közös hasonlósággal.

Ha az autizmust behelyettesítjük Buddha elefántjával, elmondhatjuk, hogy sok-sok bölcs ember vizsgálta már ezt a dolgot és mindenki mást tapasztalt, némi közös körítéssel. Ez a dolgok természete. Minthogy a vak bölcsek sem veszték össze a vizsgálódásuk után, nekünk sem szabad összeakaszzkodnunk a különböző vélekedéseink miatt. Már csak azért sem mert jómagam egy egész másfajta megközelítéshez jutottam vak tapogatózásom közben. Felvállalva azt, hogy semmiféle törekvés nem volt bennem az irányban, hogy tudományoskodónak látszódjam. Ez a más megközelítés abban foglalható össze, hogy a dolgok nem alulról, hanem felülről meghatározottak, nem kívülről, hanem belülről jönnek és alapjában véve nem láthatóak, hanem láthatatlanok. Ez utóbbit már a Kis Herceggel együtt tudhatjuk. " lényeg sohasem látható".

*

A tudomány nem tudott ez idáig megbirkózni azzal a kérdéssel, hogy mi okozza az autizmus kórképet, bár ígéretet kaptunk, hogy egy évtizeden

belül meglesz a jó válasz. És ha tudjuk a jó választ, akkor mi lesz? Hangozhatna a rosszmájú kérdés. Az igazi miértjét akkor sem fogjuk megtudni, a dolgok végső oka rejtve marad. Azzal, hogy megbizonyosodhattunk a downszindrómával kapcsolatban, hogy azt kromoszóma probléma okozza többet tudunk-e? Nyilvánvaló nem, mert a lényeg az sohasem látható. Az analógiák egész sorát mondhatnám: a gravitációról szinte már mindent tudunk, amit a fizika szintjén tudni lehet, de a végső okát azt nem. Azt, hogy miért van, ha csak nem azért, hogy Newton fejére essen az alma.

Az autizmus lényege is a fizikai, biológiai, kémiai, pszichológiai stb. világon túl van. Meta ta fizika. Az igazi kérdés az lehet, hogy egyáltalán miért van autizmus? Milyen sorsrealizálások mentén vált szükségessé - a biológiai világból nézve - erre a rendellenességre? Ha az autizmus a jin, akkor mi a jang? Vagy megfordítva. Milyen karma törvény determinálja, hogy a fizikai világban megjelenjenek, inkarnálódjanak olyan személyiségek, mint amelyeneket "pervazív zavarok" címszó alatt leír a pszichológia. Az a pszichológia, amely éppen a tárgyáról a lélekről képtelen beszélni, és csupán a viselkedésből kíván messzemenő következtetéseket levonni az emberi lélekkel kapcsolatban. A lélek behaviorista megközelítése számomra elfogadhatatlan, még ateista, pozitívista meghatározottság esetén is. Ez a fajta pszichológia megpróbál agyi struktúrákat keresni a lelki megnyilvánulásainkhoz, mintha az valamiféle "terméke" lenne agyunknak, mint például az epe a májé stb....

*

Az autizmus sokkal inkább szociológiai kórkép, mint pszichológiai. Arról van benne szó, hogy a kommunikációs, információs entrópiának áldozatai vannak. A technokrácia az emberi evolúciót olyan irányba kényszeríti, melynek információs, kommunikációs meghatározottságai a mérvadók. Egyszerűbben szólva, aki jól tud kommunikálni, kiválóan tud információkat gyártani, továbbítani és fogadni az még darwini értelemben túlélő. Herbert Spencer óta hisszük - ha ki nem is mondjuk - a szociáldarwinizmust. Törvényerőre emelkedett a "*struggle for life*" a harc az életért ideológiája. A harctér a kommunikációs-, szociális kapcsolatteremtő képesség, információs bázis. És az áldozat az, aki nem vesz részt, vagy nem akar részt venni ebben a küzdelemben, és részt venni tudók és akarók nézőpontjából az "outsider" mindig fogyatékosnak tűnik. (Valami el"fogy" benne, ami a másikban túlburjánzik.)

" Mondom nektek: az embernek az ítélet napján minden fölösleges szóról számot adnak, amit kiejtenek a szájukon" (Mt. 12.36.), vagy "Senki meg ne tévesszen titeket üres

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

beszédével, hiszen éppen ezekért sújtja Isten haragja az engedetlenség fiait." (Ef.5.6.) és "A csend az, amit nem hallhatunk, akárbogy figyelünk is rá." (Tao te king XIV. f.)

*

A sorstörténetek kavalkádjában mindenki csak a saját maga üdvéért küzd - bár ezt az üdvöt manapság inkább karriernek kell nevezni - s aki ebben a küzdelemben (struggle for life) nem vesz részt az szociológiai értelemben is marginalizálódik. Az autizmus nem a magány sorsszimbóluma, hanem a kívülálló (outsider) örökös emberi meg- és elítélésének sorskatalizmája. Az autizmusnak a magányhoz nincs semmi köze. A magány szociológiája a tömegben elidegenedett sorsok fájdalmas feljajdulása. Ennek a jellegtelen tömegnek (massza) az infrastruktúrája a kommunikáció túláramlása, az információk prostitúciója (minden információ minden információval, gátlátalanul, szeretet áthatás híján), és az úgynevezett szociális kapcsolatok felszínessége, érdekekhez fűződése és instabilitása. Lehet, hogy az autista személyiség azért nem "tud" - minden próbálkozásunk ellenére - integrálódni a fentiekben vázolt és sokak által normálisnak nevezett társadalmi-szociális közegbe, mert képtelen köntörfalazni, színlelni, mellébeszélni. Mert nincsenek hátsó gondolataik, "egyzesebb" lények: ugyanazon zsebben hordják meglévő gondolataikat és kimondott szavaikat. Csak a saját fejükkel tudnak gondolkodni, a máséval nem.

Az autizmussal élő nem lát a dolgok mögé, nem tud olvasni a sorok között, nem érti a szavak mögötti jelentéseket. Nem tudja az érdekeit és senki érdekét képviselni, az autista az anti-diplomata személyiség, sajátos fiziognómiával, mely nem teszi őt alkalmassá semmiféle képmutatásra. Hiányzik belőle – ami a „normális” emberben többé-kevésbé megvan – a farizeus archetípus. Az autista a szent balek, az autista személyiség teljes válsága az ártatlan és a megromlott világ örök antagonizmusából fakad, és ettől pervazív.

*

A legtöbb ember a lelkében érezhető szorongás elől a nyilvánosságba, a sürgésbe-forgásba, a tömegbe menekül. Másokhoz igazodva (alkalmazkodó képesség!) azzal igazolja magát, hogy „mások is így tesznek”. Aki nem alkalmazkodik, arra a bélyeg a magának való az *autos*. Ennyi fogyatékoságot egy jól(túl)funkcionáló civilizáció már nem tud tolerálni. Így jutnak el ezek a személyiségek a mai modern Taigetosra, amely az esélyegyenlőség frázisától visszhangzik. Csuang- ce egyszer a tao emberéről szóló példázatában egy óriási fáról ír. A fa ágai görbék csomósak, deszkának alkalmatlanok. Gyökerei szerteágazóak, korsó nem készíthető belőlük. A levelei keserű ízűek, átható szaguk bővítő. De a fa tündöklő szépséggel magasodik a táj fölé - és

nem jó semmire! Vajon hány szülő és családtag kényszerült gondolni ilyesmit, mikor gyermeke ügyét intézte? Intézte a korai óvodáskortól az esetleges lakóotthoni elhelyezésig.

Szembeesülve a környezete kimondatlan és kimondhatatlan ítéletével: hogy „nem jó semmire”, és önmaga sziszifuszi erőfeszítését megtettesítő képpel, ahogy egy fa magasodhat tündöklő szépségével a táj fölé. Egy ilyen sorsot átható fájdalommal csak egyet lehet tenni: elviselni. Mint ahogy a keresztet sem lehetett annak idején a Golgotára vezető úton félredobni: Én ezt nem viszem! Vigye már más is! Miért pont én vagyok ilyen szerencsétlen? Nem tettem én semmi rosszat!

*

Az autizmus ténye metafizikai válasz egy anarchikus, szekularizálódó, túlpörgő, zaklatott korra, s ha ez az aion továbbra is ilyen marad, akkor felkészülhetünk, hogy még több autista gyermek fog születni. Ilyen születések oka egy másfajta Csernobil, ahol a káros anyag kibocsátás nem a légkörbe, hanem a szellembe kerül. Még egy autista választ szeretnék ideidézni. Diogenész az ókori görögség fura, bogaras, bizonyos területeken kimagasló képességű – talán autisztikus embere, mint mindig, a hordója előtt ülve szemléli a körötte zajló világot.

Nagy Sándor, ki sokat hallott már erről a külön, más dimenzióban élő emberről felkeresve őt felajánlotta neki, hogy bármit kívánhat tőle, hatalmánál fogva teljesíti azt. Diogenésznek csupán egyetlen kérése volt: „*Állj odébb, mert elveszed a napfényt előlem!*” A kérés egyenes, nem körmönfont, nincs hátsó szándék vagy mögöttes gondolat, egyszóval autisztikus.

*

Csak röviden szeretnék említést tenni egy másfajta jelenségről is, mely bizonyítani látszik a spirituális világ egyensúlyra való törekvését. Hölderlin szavaival élve: „...*ahol nagy a baj közéleg a megváltó.*” Földünk szellemi „evolúciója” egy újabb, talán a legszebb szakaszához érkezett. Sőt! A dimenzióváltás bizonyítékai már itt élnek közöttünk. Ők a közelmúltban született azon gyermekek, akik indigó-kék színű aurával bírnak a testük körül. Ez eddig nem volt sajátja az emberi fajnak. Ők az indigó gyermekek. Az örökké megújuló élet e gyermekek eddig példanélküli képességei által siet az emberi faj segítségére.

*

Azt hiszem a szülők részéről a legnagyobb nehézség abból fakad, hogy be kell látniuk, a gyermekeik állapota nem változtatható meg. Nem egyfajta betegséggel állunk szembe, ami orvosok, gyógyszerek és az idő hatására elmúlhat. Az autizmus sors, mégpedig nemcsak egy-egy sors, az érin-

tetté, hanem sajnós a szülőké is. A sors nehézségei bármilyen magas színvonalra is emelkedjenek megmaradnak. Például akinek a sorsa a szegénység, az szegény marad, és jó ha ezt tudja, mert nem kínozza magát értelmetlen vagyonszerzéssel. Ez nem fatalizmus, ez saját alkotó erőinknek tiszteletben tartása, nem kényszeríteni olyasvalamire, amire nem képes. Egy a fontos, az ember ne érzékenyüljön el, ha önmagáról van szó. Ne sajnálja magát, ne érzelegjen. Minél indulat mentesebben tudja látni azokat az erőket, amelyek mozgatják a jót s rosszat egyaránt, annál inkább ura tud lenni önmaga sorsának. Autista gyermek és szülőjének sorsa közös töről fakad és végig közel, szinte egymás mellett fut.

Ezt a szülők is nagyon jól tudják, és a nyelv is híven tükrözi ezt az alapállást. A gyerekekről beszélve a szülő nagyon gyakran többes szám első személyben fogalmaz: „mi már ezt és ezt csináljuk”, „már iskolába járunk”, „önállóan öltözködünk”, stb. Az a szülő teszi jól, ki sorsát (sorsukat) elfogadja. Nem keres külső bűnbakot, nem okolja önmagát, hisz itt szó sincs bűnről. A szakember (pedagógus, gyógypedagógus, pszichológus, pszichiáter, szociális munkás) szerepe ebben a sorsszerű szemléletben a külső fix-pont szerepe. Ők kívülről – saját sorstörténeéseikből – látják a dolgokat. A probléma megoldására ők sem képesek, erre nincs hatalmuk, de erőt, biztatást, kitartást, külső tartást kell, hogy sugározzon. „Mindenkinek megvan a maga keresztje” – tartja a mondás. A szülőnek a „szülőség” a szakembernek a „szakemberség” – kettő csak együtt ér valamit.

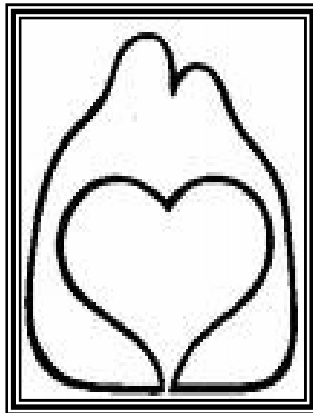
*

Végezetül a sorsok milyenségéről, nehézségéről testet, lelket, szellemet próbáló kihívásairól hadd álljon itt Hamvas Béla A fák című esszéjéből egy részlet. A sorstörténet egy hársfáé, de tulajdonképpen bárkié lehet.

„Ez a hársfa a Bakony egy völgyében nő, ahol a völgy megszüikül, és a déli oldalon tíztizenkét tonnás sziklák a hegyoldalból merednek elő. A mag két szikla közé esett. Amíg azt a vastagságot, amit a kövek engedtek, elérte, csaknem akadálytalanul nőhetett. De nem tartott soká. Akkor nekifeszült a köveknek és szétnyomta őket. Most felülről rázuhant egy hársnagyságú szikla és eltakarta. A hárs kibújít alóla. Gyökereivel az alsó kövekbe megkapaszkodott, és elkezdte a sziklát nyomni fölfelé. Amelyik kő az útjában állt, azt megrepesztette. Két helyen, közvetlen a törzs mellett, asztalnagyságú tömbök zuhantak rá. A Fa rájuk borította kergét, rájuk omlott, mint élő larva, és a két tömböt egyszerűen megette. Az alatta levő köveket szétmorzsolta úgy, hogy gyökereivel átölelte őket és szorította, mint az óriáskégyó, míg a kövek megfűlledtek, vagyis darabokra omlottak, évekig tartó halálós szorításban kinyomta belőlük az ellenállást. Most a hársnak három derékvastagságú gyökere van. Az egyik több kanyarulat után, amit a sziklatömbök között tesz, egyenesen befűródott a hegyoldalba. A másik szétágazik

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

negyven, vagy ötven szádra, ötvenujjú rettentő marok, melynek fogásába belenyög a sziklagerinc. A harmadik gyökér félig meztelen, mert a kövek kigurultak alóla s a víz a földet kimosta, olyan ez a csupasza gyökér, mint a felvágott hasból kiboruló belek tömege. És fölötte három ember vastagságú, négyemeletes, egyenes törzs rohan bele a térbe, magával rántva ágaik és leveleinek roppant tömegét, él, mint egy hallhatatlan nevetés. Jó lenne tudni, mit gondolt ez a hársfa önmagáról, amikor még mag volt. Szabályos és arányos akart lenni, mint minden fa, ideális, mint minden lény, ideális lény. De nem volt álmódó. Egy álmódót a sziklák elnyomtak volna. Nem volt hóbortos. Egy hóbortos türelmetlenségében már megszőkött volna. Megszőköni annyi, mint a sorsot megtagadni. A sorsot megtagadni annyi, mint gyengének lenni. Gyengének lenni annyi, mint legyőzteni."

BEVEZETÉS A "GONOSZOLÓGIÁBA"

*"A Sátán a 61-es villamos ütközőjén érkezett a városba.
Csatakos ősz volt. Hogy Ő hozta-e, vagy az ősz hozta Őt,
nem vagyunk képesek eldönteni."*

(Devecseri Gábor)

Madarat tolláról, embert barátjáról... tartja a mondás. De az ember is megismerszik a "tolláról". Ki miről ír, mi feszíti belülről az árulkodik a toll tulajdonosáról. Aki a gonoszról, a sátánról ír

az:..., nos fölállva ennek ódiumát, és azt is, hogy bizony ott munkál belül a kisördög, szeretném e szerény írásban kifejteni erről - ezekről a mindenki által nagyon negatívnak tartott dolgokról, személyekről - a véleményemet.

*

A Sátán bizonyítására nem vállalkozhatom, feltételezvé, hogy hasonló nehézségekbe ill. egyértelműségekbe ütköznék, mint az istenbizonyítás - általam feleslegesnek tartott - módszerei ütköznek. Sátán tehát van, s bizony országa is van, sőt lakói is. Persze, akinek nem inge az..., a képzeletbeli népszámláláskor nem az erre vonatkozó rubrikákat tölti ki. Milyen ez az ország? A klasszikus definíciót a "*Keresétek az Isten Országát*" (K.I.O.) numeraiban találhatjuk. "*A Sátán Országája nem földrajzi fogalom, a Világosságot nem szeretőkben áll fenn, és fejedelme a Sátán.*" (K.I.O. 15 num.) Az evangéliumok tanúsága szerint Jézus sokat foglakozik ezzel az országgal, nyilván jó oka volt rá, már akkoriban is.

*

A vallások - természetükből adódóan - fontos szerepet tulajdonítanak a gonosznak. Végeredményben minden vallásról állítható, hogy teológiai rendszereiben helyet kap a jó és a rossz, isteni és sátáni, a *sacrális* és a *profán* dualitása, ellentéte, időnként harca is.

- A zoroaszteri (perzsa) vallás szent könyvében az Avesztában olvashatunk Ahrimánról. Ő a sötétség, a gonoszság, a rombolás princípiuma. Gonosz démonokból álló, hatalmas rendezetlen seregével szüntelenül harcol a jó princípiuma, Ahura Mazda ellen. A két őselv küzdelme Ahura Mazda győzelmével fog végződni. Minden megtisztul és elkezdődik a boldog örökkévalóság korszaka, amelyet már nem zavarnak meg gonosz szellemek mesterkedései. Zarathustra úgy tanította, hogy a halál után minden embert érdemei szerint ítélnék meg. Ha a jótettek többet nyomnak a latba, mint a gonoszak, a lélek átmehet egy széles hídon, amelyen a mennyországba jut. Ha azonban a rossz cselekedetek túlsúlyban, akkor a híd olyan keskeny lesz, mint egy késpenge, és a lélek a pokolba zuhan.
- Az ókori egyiptomiak, valamint a Tigris és az Eufrátesz vidékén élt népek a sumérok, akkádok, asszírok vallási képzeleteiben a jó és a rossz istenek panteonja mellett előkelő helyet foglalnak el a gonosz démonok. Ezek különböző állatformában léteznek. A legjellemzőbbek: kígyó, párdúc, farkas, sakál, sárkány. A Gilgames eposzban is nagy szerepet játszanak a démonok - az eget és földet benépesítő titokzatos rossz szellemek. A hiedelmek szerint létezett egy úgynevezett hetes csoport, akik házról-házra jártak, az emberek kezét-lábát megkötözték, és méreggel

kábították el, hogy hatalmukba kerítsék őket. Innen ered a mondás is: "Heten vannak, mint a gonoszok."

- Ki ne olvasná szívesen a görög-római mitológiában az istenekről szóló történeteket. Nos, ezek istenek az embernél ugyan magasabbrendű lények, de az emberekben meglévő gyarlóságra, gonzságra való hajlam bennük is megvan. Ezt maguk az istenek is felvállalják: "*Szánkon tarka hazugság, mely a valóra hasonlít, Ám ha akarjuk, színgazat hirdethet az ajkunk.*" (Hesziodosz: Theogonia)
- A hindu vallás gonosz-felfogása a rosszat az ember cselekedeteiben (karma) látja. Evilági jó, illetve rossz cselekedetek a következő életben (reinkarnáció) nyerik el a jutalmukat. A legvégső cél a megszabadulás (moksa) elérése, amely a születés-halál-újjaszületés körforgásából (szamszara) való megszabadulást jelenti. Ez már a nirvána állapota, ahol a rossz principiumának nincs létjogultsága.
- Buddha szerint a legfőbb rossz az élet utáni mérhetetlen szomjúság (trishna), amely az embernek a szenvedést (dukha) okozza. Itt kell megemlíteni Asóka király nevét, aki Krisztus előtt 265-től 238-ig uralkodott, és akiben az igazságos, erőszakmentes, tiszta erkölcsű uralkodó megtestesítőjét tisztelhetjük. Számára a legfőbb rosszat a vallások közti türelmetlenség jelentette. Így szól a vallások képviselőihez: "Azt kívánom, hogy az összes vallások hívői ismerjék meg egymás hitét, ők maguk magasztalják saját hitüket, s ugyanakkor szolgálják a többieket."
Annak idején a Gonosz Buddhát is megkísértette. A buddhizmus Mára alakja a Sátánnak felel meg, de tudnunk kell, hogy Mára a buddhizmuson kívül Indiában ismeretlen; a többi indiai vallásban sem mint név, sem mint fogalom nem szerepel. Maga Buddha is ritkán, és valószínűleg csupán jelképesen beszél Máráról. A kísértés itt is, mint Jézusnál is eredménytelen. Buddha így válaszol a kísértőnek: „Mindaddig nem távozom a Nirvánába, Mára, amíg szerzetesek nem szegődnek tanítványaimnak (=férfiak), amíg apácák (=nők) nem szegődnek tanítványaimnak, míg irányításom alatt a szerzetesrend meg nem erősödött, mindenfelé el nem terjedt a népek között, mindenki számára elérhetően, mindenki számára nyilvánvalóan.” (Buddha beszédei, páli nyelvből fordította Vekerdi József). A Vinaja-pitakában ezt olvashatjuk: „*Mindent legyőztem, felismertem mindent. Lepergett rólam a világ hatalma. Elhagytam mindent, el az élet szomját, Segítő nélkül, a saját erőmből.* (Vinaja-pitaka, Maha-vagga 1. 5-8.)
- Buddha kortársa Mahavíra a dzsainizmus megalapítója teljes erőszakmentességet (ahimsza) hirdetett. Nézetük szerint minden élő-

lénynek lelke van, ezért ártani nem szabad nekik. Mindenféle élőlénynek való ártás a gonosz munkája.

- A kínai univerzalizmus legkorábbi megnyilvánulásai a gonosszal kapcsolatban a Változások Könyvében (Ji-king) érhetőek tetten. A kínai ember istenekbe vetett hite kétirányú. Az egyiket Sen, a védő, oltalmazó, boldogító istenség, a másikat a gonosz, démonikus hatalmakat képviselő Kwei határozza meg. Egy későbbi fejlődés eredménye, hogy a vallás nagyon erős filozófiai töltést kap. Eszerint a világmindenségben minden szoros összefüggésben van. A Kozmoszban egyensúlyi helyzet uralkodik, ezt az egyetemes összhang elvének nevezhetjük. Minden jelenség két egymást kiegészítő princípiumra vezethető vissza. Az egyik a Jang: az istenek világa, a világosság, a melegség, az igazság, a magasság. A másik a Jin: a démonok világa, a sötétség, a hidegség, a hazugság, a mélység. A gonosz tehát a Jin-ben érhető tetten, de a rossz sohasem tud elhatalmasodni, mert kibillenve az egyensúlyi helyzetéből, a Jang igyekszik helyreállítani. Ezt a szabályzó, összhangra törekvő rendet, Lao-ce tanítása (Tao-te-king) után taonak nevezhetjük.
- A judaizmus Ószövetsége bukott angyalokról beszél, jó angyalok (Mihály, Rafael, Gábor) mellett és ezeket Sátánnak, Belzebubnak, Ördögnek, Lucifernek nevezi. Az Ézs.14:12-14-es szakaszban ezt olvashatjuk: "Leestél az égről, fényes hajnalcsillag! (Lucifer / Sátán) Lehulltál a földre, népek legyőzője! Pedig ezt mondtad magadban: Fölmegyek az égbe, Isten csillagai fölé emelem trónomat, odaülök az istenek hegyére a messze északon. Fölmegyek a felhők csúcsára, hasonló leszek a Felsőgeshez!" A zsidó hit szerint minden ember képes a jóra és a rosszra is egyaránt. A törvények betartásával a jó (jecer hatov) legyőzi a rosszat (jecer hara). A judaizmus misztikus irányzata, a Kabbala, még nagyobb hangsúlyt helyez a jó illetve a rossz belső meghatározottságára. Az isteni jószág minden emberben megtalálható, de a gonosz kagylóba zárta, s ezt előbb fel kell törni (sevirat ha-kelim), hogy szétáradhasson e fény. Mozes Maimonidesz a "Tévelygők kalauzá"-ban így fogalmaz: "Mi magunk hozzuk fejünkre a rosszat, amitől szenvedünk, mégis Istenre fogjuk, pedig neki semmi köze hozzá. " S amilyen abszurd ez az "Istenrefogás", olyan gyakori lesz ez a későbbiek során.
- Az iszlám gonoszalképzése nagyban rokon a judaizmuséval. Hisznek a különböző rangú és rendű angyalokban, vannak bukott angyalok is, vezetőjük Saitan vagy Iblisz. Dzsinek a gonosz, ártó szellemek. Problémás itt a szent háború (dzsihad) kérdése. A "Harc az Isten útján" eredetileg nem a "hitetlenek" elleni háborút jelenti, hanem tanulást, jócselekedetet

és önuralomra való törekvést. Ezen téves értelmezés viszont lehet a gonosz törekvése. A Korán így fogalmaz: "Harcoljatok Allah útján azok ellen, akik ellenetek harcolnak! Ám ne hágyátok át Allah parancsait! Allah nem szereti azokat, akik áthágják a parancsait. (Korán 2. 190.) Akárhogyan is áll a dolog, óriási különbség van a vallásokban az erőszak, mint a gonosz egyik megjelenési formájának értelmezésében. Gondoljunk csak a dzsainizmus szerzeteseire (digambara) akik kendővel takarják el szájukat, hogy a lehető legkevesebbé ártsanak az őket körülvevő élőlényeknek (ahimsza); vagy egy oszmán harcosra, aki Allah "segítségével" indul a legkegyetlenebb harcba (dzsihad).

*

A kereszténység "gonoszológiája" alaposabb vizsgálódást igényel. Az evangéliumok három országról beszélnek: Isten Országáról, Evilági Országról és a Sátán Országáról. Esetünkben most ez utóbbiról kell szólni. Kötelező és ajánlott irodalom: Bulányi György: Keressétek az Isten Országát (120-131 num.) Ezen numerusok átfogó tájékoztatást adnak témánkról, kommentár nélkül ajánlom tanulmányozásra! A Sátán Országja is a teremtés eredménye, felépítésében, működésében analóg az Isten Országával, és magában hordja a szentháromság vonását. A Sátán örök trükkje, hogy mindig jóként, pozitívként kíván megjelenni. Az áldozat már nyakig ül a kelepcebén, amikor észreveszi, hogy valami baj van. Fontos leszögezünk, hogy a Sátánnak nincsen semmilye Istenből, és Istenben sincs semmi a Sátánból. "*Ami a sátáni szférában magasztos, az gyalázatot az Isten számára; ami az isteni szférában magasztos, az gyalázatot a Sátán számára.*" (K.I.O. 121. num.) A Sátán jellemző igéje a megkísértés (peiradzein). Jézus - a jánosi kereszttség után, és a nyilvános működés megkezdése előtt - "*Negyven napig kintmaradt a pusztában, közben megkísértette a Sátán.*" (Mt 1. 13.) A K.I.O. 87. numerusának b. c. d. pontjai három kísértési területről beszélnek, nevezetesen a *nagyság*, a *gazdasági csoda*, és a *batalom* kísértéséről. A Sátán tudja a munkáját: ez a három terület az ember "legérzékenyebb" pontja. Az ember gonosz-felismerésével és azonosításával mindig baj volt. Első tekintetben az, hogy a *gonoszt* véli *jónak*. Második tekintetben pedig, hogy a *jót* tarja *gonosznak*. Sajnos mindkettőre könnyű példákat találni.

– Az anyagi javak ura-istene a Mammon már elég nagy arányban megszerezte magának az embert, elhithetve önmagáról, hogy ő a jó.

– Az ember istengyilkosságra vetemedett... A legjobbat vélte gonosznak. Már Izaiás előre látja: "*...a gonoszok közé sorolták, noha sokak vétkeit börtönözték.*" (Iz 53. 12.). Jézus már csak szomorúan konstatálhatja a próféta igazát:

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

„Mondom nektek, be kell következnie annak, amit az Írás rólam mond: A gonosztevők közzé számították. Sorsom beteljesedik.” (Lk 22. 37.)

*

A gonosz másik megjelenési formája az Antikrisztus. Mint a névből is kiderül ő a Krisztus ellentettje, aki a keresztény hit szerint a világ végén jön el, mint Krisztus ellenlábasa. Az egyház tanítása szerint a rossz valójában csak a tökéletesség hiánya - Minden jó az Istentől származik, minden rossz az embertől. A gnosztikusok szerint Krisztus „levágta magáról az árnyékát”. Ha ezt elfogadjuk, akkor az Antikrisztus alakjában könnyen felismerjük a levágott ellenpárt. Az embereknek mindig volt olyan sejtésük, hogy az Antikrisztus már testet is öltött, s itt van/volt köztünk. Az érdekesség kedvéért íme néhány név közülük: Arius (a homoiousion hirdetője); Julianosz (apostata); Mohamed (az iszlám alapítója); II. Frigyes császár; III. Ince (pápa); VIII. Bonifác (pápa); XI. Benedek (pápa); VI. Sándor (pápa); Nyikon (pátriárka); I. Péter (cár);. A felsorolásból is látható, hogy sok Antikrisztusnak bélyegzett személy került ki a "tűz" közeléből is. De folytathatnánk a sort az elmúlt és jelen század diktátoraival - Hitlerrel, Sztálinnal, Bush-al - a teljesség igénye nélkül (nem akarván megsérteni azokat, akik ily módon kimaradtak. Babits Mihály a „Vers, apostolokról” című költeményében így ír:

*Az Antikrisztusok megsokasodtak;
az ég illata elveszik e bűzben:
Uram, aki vagy, adj jelet magadról,
igazgasd tévedt ebeid szimatját!
Nem a kenyér a minden, sem a fajták
állati túlelvése, ami most van:
krisztustalan próféták, mondjatok már
legalább annyit, hogy nem ez a Krisztus.*

*

A Sátán témájához visszanyúlva meg kell itt említeni Jézus három kijelentését Péterrel kapcsolatban. Imígyen:

- " Én is mondom neked: Péter vagy erre a sziklára építem egyházamat (...). Neked adom a mennyek országa kulcsait." (Mt 18.-19.)
- Nem sokkal utána:
- " Megfordult és rászólt: "Távozz tőlem, Sátán! Botránkoztatsz, mert nem arra van gondod, amit az Isten akar, hanem arra, amit az emberek akarnak." (Mt 16.23.)
- Majd az utolsó vacsorát követő napokban:

- "Bizony mondom neked, még az éjjel, mielőtt a kakas szól, háromszor megtagadsz." (Mt 26.34.)
- A sziklára építés után bizony nem a legjobb ajánlólevél Sátánt említeni és az "ügy" megtagadását feltételezni. Kicsit a bűnbeesés "levegője" csaphatja meg az embert. Valahol mindig elrontjuk!!! Az Úr az embernek először azt mondja:
- "Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá. (Ter 1. 28.)
- Másodjára pedig ezt:
- "Mivel hallgattál az asszony szavára és ettél a fáról, jóllehet megtiltottam, hogy egyél róla, a föld átkozott lesz miattad." (Ter. 3. 17.)

Valahol mindig elrontjuk, és általában ott, ahol a Sátánnal kötünk szövetséget. Az ember örök dilemmája ez, de tanulni nem akarunk belőle.

*

Hamvas Béla vélekedése szerint az ördög nem személyes lény, mert ha az lenne, akkor a metanoiát föl lehetne benne ébreszteni. Az ördög nem exorcizálható: az ördögből az ördögöt nem lehet kiűzni. Sőt: „Ha a sátánt a sátán űzi ki, meghasonlik magával.” (Mt 12.26) – mondja Jézus. Hamvas a *létrontást* nevezi antikrisztusi mozzanatnak, amely nem a történeti tényezők, nem az értelem, a tudás, az erkölcs, a hatalom, az emberi intézmények, a vallás ellen, hanem a *szeretet ellen* irányul. Hasonló tanulással szolgálhat a reformáció, mint vallástörténeti küzdelem: klerikalizmust klerikalizmussal kiűzni nem lehet. „*A lét beszennyezése , a létrontás elkövetése mindenkit érint, ezért minden ember minden emberért jóvátételre köteles.*” (H.B. *Antikrisztus 34. szúra*) Az Antikrisztus szavajárása: „...*természeti lények vagyunk, nincs bűn – nincs létrontás – nincs egymásért való felelősség – nincs lelkiismeret – nincs jóvátétel – nincs felelősség – nincs megváltás – az élet az élvezetekért van.*” (H.B. *Antikrisztus 36. szúra*). Az Antikrisztus egzisztenciája a farizeizmusban található meg, „*aki a gyakorlatban alkalmazott létrontást morállal és vallással és törvénnyel és joggal szofisztikusan védi. Vagyis aki korrupt voltát az igazsággal védelmezi, és e védelmet rendszerré építi ki, amellyel a világon való hatalmát korlátlanul gyakorolhatja. Nincs elviselhetlenebb, mintha valakinek a hazugságban van igazsága.*” (H.B. *Antikrisztus 96. szúra*). Sajnos az egyház történelmét a klerikus antikrisztusi tevékenysége és az Evangéliumi Egyház antagonizmusa jellemzi, ezt szellemi skizofréniának nevezhetjük.

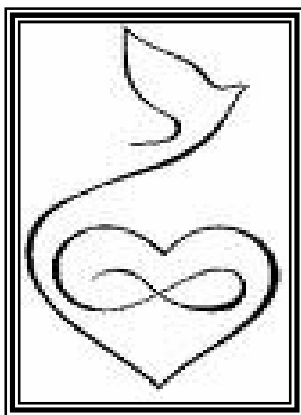
*

A gonosz, a gonoszság hátterének megítélése koronként, kultúránként nagyon különbözik, ennek részletes elemzése, taglalása most nem témánk. Néhány sajátos gonosz-megközelítést viszont említeni kell:

- A gonosz önálló entitás, akit Ördögnek vagy Sátánnak hívnak. Tehát egy létező szörny, aki jár-kezel a világban – mindenütt ott van – és aki felelős a bűnökért, amelyeket elkövetünk. Az élet jó dolgai Istentől, a rossz a Sától eredeztethető.
- A gonosz nem lehet más csak a jó hiánya, mint ahogy a sötétség is a fény hiánya. A világ a privatio boni (a jóban való fogyatkozás) irányába halad.
- A világ két metafizikai erő az Isten és a Sátán küzdelmének örök harci terepe. Mi emberek csak bábok, vagy jobb esetben nézői vagyunk ennek a küzdelemnek.
- Miért enged Isten ennyi rosszat? A theodicea kérdése. Miért hagyhatja Isten a rosszat, ha mindenható, mindentudó és jóságos? Ez a theodicea kérdése; tulajdonképpen a leggyakrabban feltett kérdések egyike, amelyet ma az emberek betegségben, szenvedésben, és egyáltalán körül nézve a világukban, feltesznek. De a modern ember nem csak azt kérdezi, hogy hogyan hagyhat Isten ennyi rosszat. Hanem sokkal radikálisabban teszi fel a kérdést, létezhet-e olyan Isten, aki ennyi rosszat enged? Verdun, Auschwitz, a Gulág és Hiroshima után lehet-e még egy olyan Istenben hinni, aki azt tartja magáról, hogy mindenható?
- A gonosznak nemcsak különböző fajtái, de különböző szintjei is léteznek. A radikális gonosz más szinten helyezkedik el, mint a gonosz más típusai. A radikális gonosz megfordítja a morális maximákat. Azt parancsolja, hogy gyilkolj, megköveteli másoktól is, hogy eszerint cselekedjenek. Számára az elemi együttérzés (empátia) és szánalom pusztá gyengeségek, melyeket le kell győzni.
- A világ nem mindig tud különbséget tenni a gonosz és a bűnös között. Shakespeare rendkívül értett a gonosz és a bűnös lélektanához, és mindent tudott az emberről. Gondoljunk csak III. Richárd figurájára. "Úgy döntöttem, hogy gazember leszek" - mondja híres, a nézőt is szinte bűnrészessé tevő nyitó monológjában, s véres gatzetteit, melyekkel hatalomra jut, a hidegen kitervelt szerepjátszás eszközeivel hajtja végre. Több uralkodót, testvérét, gyermek-rokonokat, főrendek egész sorát gyilkolja és gyilkoltatja le, s közben az ámitás, az álszemérem, az álvállalosság eszköztárából válogatja szavait, mimikáját. Ördögi tetteit azzal tetőzi be, hogy áldozatainak özvegyét, árváját kéri és veszi nőül. III. Richárd a gonosz - emberben manifesztálódott – archetípusa. Másik alak (Othello) a bűnös alakja, abban különbözik a gonosztól (III. Richárd), hogy képes a bűnbánatra. A gonosz az, aki kísért is, a bűnös „legfeljebb” nem tud ellenállni a kísértésnek.

- A „mindenható” istenképpel gondolkodva nem beszélhetünk egyetlen olyan lényről sem, aki ellene munkálkodhatna a Mindenhatónak. Hisz, ha ezt feltételezzük, kétségbe vonjuk Isten mindenhatóságát. Ebben az értelemben Isten nem Mindenható, hanem Mindentadó. A gonosz pedig a Mindentvevő.

Jóért rosszal fizetni *sátáni*; jóért jóval fizetni *emberi*; rosszért jóval fizetni *isteni* tulajdonság.

BEVEZETÉS A POKOLBA...

*„Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni,
ott kell annak megtanulni, hogyan kell a dudát fújni.”*

(Népdal részlet)

A cím nyilván így egy kissé megtévesztő, félreérthető. De nem valamilyen invitálásról lesz itt szó, csupán azon gondolataimnak közzé adásáról, amelyek a pokollal kapcsolatosak. Nagy diszciplinális művek szoktak ilyen kezdetű címmel rendelkezni: „Bevezetés a ...” és ezt követi az adott tudományág megnevezése. A legutóbb egy ilyen mű került a kezembe

– „Bevezetés az informatikába” címmel, több mint másfélezer oldallal és tetemes súlyfölösleggel.

Nos, én beérem szerényebbel, de abbéli szándékomból nem engedve, hogy valamit óhajtanék mondani a pokolról. Kutakodván a vallások között, egyre jobban az az ember érzése, hogy mindegyikük - kivétel nélkül - ugyanazt akarja mondani. Más és más a szövegkörnyezet, más és más a munkaruha – gyakran álruha – de a belső mondanivaló legmélyebb tartalmát tekintve mindig ugyanaz. Minden vallásnak van valamilyen istene, e nélkül nem működik a dolog, de ez az isten aztán nagyon sokféle tud lenni. A rejtőzködő, a mindenbe belebújó (*panteista*), a minden Benne levő (*panenteista*), az anyaggá levő (*materialista*), az önmagának ellentmondó (*ateista*), a világból kivonuló (*deista*), a megismerhetetlen (*agnosztikus*), az alkotó, gondoskodó (*teista*) és így tovább...

Minden vallásban az is közös, hogy valahol, valamikor, valakik nagyon, de nagyon elrontották. Mit is? Az aranykort, az isteni eredetet, a paradicsomot, azt az állapotot, ami a teremtés pillanatától adva lett volna, ha... de a többit már jól tudjuk. Közös mozzanat, hogy visszabeszéltünk az istennek, nem fogadtunk szót neki, elloptuk féltve őrzött tűz-kincsét, ettünk a tiltott gyümölcséből, és engedetlenségünk gyakran odáig fajult, hogy néha még a létezését is kétségbe vontuk. No, de aztán az Istent sem kellett félteni, lett ám nagy felfordulás: kiűzetés, özönvíz, földcsuszamlás, sziklára kötözés, tűzokádás. De – és ez is minden vallásban analóg – van megbocsátás, van lehetőség a visszafordulásra (metanoia), az aranykor újra elérhető és élhető, a legtékozlóbb fiú is bármikor hazatérhet. A legszörnyűbb kataklizma kellős közepén is mondhatnánk: Állj! Ebből ki kell szállni! Mondhatnánk, de nem mondjuk. Emberek vagyunk ugyan, de mégis szembe menetelünk emberségünkkel. És megtehetjük, még embertelenek is lehetünk. Ha a kutya csak egy pillanatra is feledné a kutya voltát, azonnal elpusztulna. De mi emberek már-már kezdjük magunkat jól érezni az embertelenség mocskában.

És máris megérkeztünk témánk tornácára. Némi képzavarral azt is mondhatnánk: itthon vagyunk. Igen, a vallások mindegyike tud a pokolról. „Már a régi görögök is...” tudtak a pokolról, mert mitológiájukban Tartarosz - aki Khaosz fia - az örök sötétségbe burkolódzó, félelmetes, feneketlen mélységű alvilági szakadék istene, és egyben helye is a kínok kínjának. A görög pokol olyan távolságra van a földtől, mint amilyen a föld az égtől. Sőt az égből ledobott üllő kilenc napig repül, aztán a tizediken eléri a földet, a földről ledobva, pedig kilenc napig repül, és a tizediken eléri a Tartaroszt. Ebből azt is megtudható, hogy a világ alapvetően szimmetrikus módon épül fel. A Tartaroszba vetés a legszörnyűbb büntetés volt, itt bün-

hódtek a gonosz életűek, akik soha nem értek saját gyötrelmeik végére. De már akkor voltak a kiváltságosak, ők az Elíziumi mezőkre juthattak, az örökös nappal hazájába, ahol nincs hideg, sem túl meleg, a „beutalt” lakói kedvükre vigadhatnak, vagy ha kedvük tartja, újrászülehetnek a földön. A görög mitológiában a három fiútestvér - Hádész Poszeidón és Zeusz - sorsot húztak, hogy a világ melyik részét ki fogja uralni. Zeuszé lett az ég, Poszeidóné a tenger, Hádészé pedig az alvilág.

Az Ószövetségi pokol, a seol végleges sírhelynek tűnik: „*Úgy fekszik le az ember és nem kél fel; az egek elmúlásáig sem ébrednek, nem költetnek föl az ő álmukból*” (Jób 14;10-12). Ahol az ember elveszti az alakját: „*Mint jubok, a Seolra vettetnek, a halál legelieti őket, és az igazak uralkodnak rajtok reggel; alakjokat el-emésztí a Seol, távol az ő lakásuktól*” (Zsolt 49:15). A pokol az istentelenség következménye: „*Seolba jutnak a gonoszok, oda minden nép, a mely elfeledkezik Istentől.*” (Zsolt 9;18). És: „*Uram, ne szégyenüljek meg, mivelhogy bívlak téged; a gonoszok szégyenüljenek meg és pusztuljanak a Seolba.*” (Zsolt 31;18). De az is kiderül, hogy Isten mindenütt ott van, még a pokolban is: „*Ha a mennybe hágok fel, ott vagy; ha a Seolba vetek ágyat, ott is jelen vagy.*” (Zsolt 139;8). És senki sem menekülhet előle: „*Ha a Seolba ássák is be magokat, kezem onnan is kiragadja őket; és ha az égbe hágnának is fel, onnan is levonszólom őket!*” (Am 9;2)

A hádes (görög) és a seol (héber) mellé az Újszövetségbe a gyehenna fogalma kerül be a pokol analógiájaként. Eredetileg itt a Jeruzsálem melletti Gé-Hinnóm völgyéről van szó, ahol a Molok-ot imádó zsidók gyermekáldozatokat mutattak be. Jézus idejében a völgy szemétegető teleppé lép elő. És maga Jézus az elolthatatlan tűz fogalmának jelképeként használja, amely eredetileg az ördögöknek és az ő angyalainak készítettett. És azt is megtudhatjuk, hogy bizonyos esetekben miként kell választanunk: „*És ha megbotránkoztat téged a te kezéd, vágd le azt: jobb néked csonkán benned az életre, mint két kézzel menned a gyehennára, a megolthatatlan tűzre. A hol az ő férgök meg nem hal, és tűzők el nem alusznak. És ha a te lábad botránkoztat meg téged, vágd le azt: jobb néked sántán benned az életre, mint két lábbal vettetned a gyehennára, a megolthatatlan tűzre. A hol az ő férgök meg nem hal, és tűzők el nem alusznak. És ha a te szemed botránkoztat meg téged, vágd ki azt: jobb néked félszemmél benned az Isten országába, mint két szemmel vettetned a tűzes gyehennára. A hol az ő férgök meg nem hal, és tűzők el nem alusznak. Mert mindenki tűzzel sózátik meg, és minden áldozat sóval sózátik meg.*” (Mk 9;43-49)

Jézus soha nem beszélt arról, amit a kereszténység mára már tényként kezel, nevezetesen arról a dualisztikus álláspontról, hogy a „túlvilág”, az „odaát” kétdimenziójú lehet: egyrészt a mennyország és másrészt a pokol. És egyfajta földi jószág illetve rosszóság determinál arra, hogy halálunk után

mely túlvilági létformából részesülünk. A mennyország csodálatos, örömteli, szenvedésmentes, de a pokol... az maga a pokol.

Ide kívánczik még egy teológiai aspektus, ami kicsit közelebb vihet minket a pokolhoz. A credónkban azt mondjuk: „*Alászállt a poklokra, harmadnapon feltámadt a halottak közül; fölment a mennybe, ott ül a mindenható Atyaisten jobbján.*” Egyfelől halál és pokolra szállás (descendit ad inferna), másfelől feltámadás és mennybemenetel (ascendit ad coelos); olyan, mint két ellentétes és egymást kiegészítő fázis, lévén az első a második szükséges előkészítése. Egyfajta jelképe a világ teljességét egyszerre átfogó istenember személyére és arra, hogy a Pokol csak azok számára zsákutca, akik nem tudnak visszafordulni (metanoia).

A világirodalomban a pokol jelentőségét talán egyedül Dante Alighieri emelte megfelelő rangra. A pokol az Isteni színjáték első része a szerző nagy, transzcendentális színjátékának. Dante a teológus mércéjével rangsorolja a bűnöket és szabja ki az értük járó szenvedést. A vétkek súlya szerint helyezkednek el a Pokol egyre mélyebb köreiben a bűnösök aszerint, hogy milyen mértékben sértették meg az isteni és a természeti törvényeket. Az infernó kapujában nem éppen csalogató üzenetű tábla várja a látogatókat: "*Én rajtam jutsz a kánnal telt hazába én rajtam át oda, hol nincs vigasság rajtam a kárhozott nép városába. Nagy Alkotóm vezette az igazság; Isten Hatalma emelt égi kénnyel, az ő Szeretet és a fő Okosság. Én nem vagyok egykorú semmi lényvel, csupán örökkel; s én örökkön állok. Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!*"

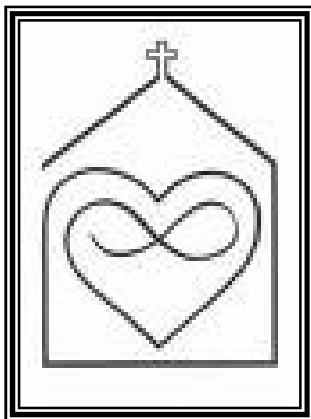
Az engedelmesség vallása az iszlám, mely híveinek nem nagy teret enged a szabad választásban, mivel Allah mindenkiről, még a születése előtt, szuverén akarata szerint predesztinálja (qadar), hogy a paradicsomba fog kerülni vagy netán a pokolba. "*Akik hisznek, és jótetteket cselekszenek, azokat Allah kertekbe bocsátja majd be, amelyek alatt patakok folynak. Akik azonban hitetlenek, azok átadják magukat az evilág élvezetének, és csak esznek, amiképpen esznek a barmok. A pokol tüze lesz az ő lakbelyük.*" (Korán, 47;12)

A keleti gondolkodás a pokol fogalmát nem tolja semmilyen transzcendenciába, hanem a karma törvény állítása szerint a következő életünk lesz „a pokol” vagy „a menny”. A választás persze itt sem önkényes, hanem a jelenlegi életünk tetteinek folytatólagos következménye. Természetesen a dolgok logikája azt is jelzi számunkra, hogy a jelenlegi életünk pokol vagy menny jellege viszont az előző életünk/életeink cselekvéseinek megvalósult következményei. A kínai hit pokolfelfogása részben eltér a tradicionális keleti hagyományétól. Eszerint a pokol nem a földi életben elkövetett vétkekért kirótt örök kínok színtere, hanem a megtisztulásé. Mindenki annyi időt tölt a pokolban, amennyit megérdemel, majd előbb-utóbb elhagyja a poklot,

hogy feltámadjon egy új életformában. Ezt az elképzelést azonban sokban színezték a régebbi taoista elképzelések is. Úgy hitték, hogy minden embernek két lelke van, melyek közül az egyik a holttesttel együtt a sírba száll, a másik pedig átköltözik a lelkek birodalmába. Lao-ce örökérvényű igazságokat megfogalmazó művében, a Tao-Te-King-ben, a 77. parafrázisban ezeket olvashatjuk: „/ A menny húrja rég leeresztve, / Felajzva vár a Pokol, s kilövi nyilait. / A Pokol a magasat felemeli, / Az alacsonyot lenyomja, / A bőségesből elvesz, / A hiányoshoz hozzátesz, / Az egyenlőség nevében. / Aztán figyel, hogyan támad mindeből háborúság. / Nincsen már senki, aki bízna a Birodalomban, / Ezért önkéntes adóra senki se számíton. / A bölcs jól ismeri a menny gyengeségét, / A Pokol erőit, tehát igyekszik jól cselekedni / A Pokol engedélyével, mert veszedelmes volna, / Ha azt hinnék, mást akar, mint a Pokol. /”

Védikus megközelítésben egész világkorszakok lehetnek pokol-jellegek. Sajnos ilyen korszakban élünk most: a kali-jugá-ban, a sötétség, az istentelenség, a nézeteltérések, a hazugságok és a képmutatások, egyszóval a szeretetlenség korszakában. Ennek bizonyítása vagy cáfolása nem célja e bevezető pokoli gondolatsornak, de talán mindenki érezheti, tapasztalhatja, hogy bizony a hindu hagyomány megállapítása nem jár messze e szörnyű igazságtól. „...és amikor a Kali juga kezdődik, és a Dvápára juga véget ér, a gonosz lelkek jönnek föl a földre a poklokból. Akik a Treta jugában jók voltak, emberekként születnek meg a Szatja jugában; a Szatja juga gonosz emberei a Kali jugában fognak élni.” (Bhagavad Gíta, 6.11.19-54).

Végezetül elmondható, hogy a keleti gondolkodás áll legközelebb ahhoz az elképzeléshez, amely szerint a pokol nem kívül van, hanem legbelül; önmagunkban. A sírás és a fogesikorgatás saját lelkiismeret furdalásunk okozta igen kemény belső fájdalom. A pokol nem a föld mélyén létrehozott alvilági birodalom, tüzes kemencékkel, fortyogó üstökkel, kénköves tóval és az inkvizíciót fölülmúló kínzóeszközökkel, hanem sokkal inkább az a rossz érzés, ami a belső fájdalmat ilyen kegyetlen külső körülményekbe vetíti bele. Pszichológiailag a pokol az, amikor lélek marcangolja az „egó”-t, azt az „én”-t, amely felfuvalkodottsága (meteorizmus) és gőgje (hübrisz) miatt már önmagából sem lát ki. Ezek pokoli kínok, de nem isteni büntetés, mert Isten – mindenhatósága ellenére – büntetésre képtelen. Ha valaki egyáltalán pokollal büntet, az mi magunk vagyunk.

EGY WORD-DOKUMENTUM SORSA, AVAGY ÁPRILIS ELSEJE TISZTELETÉRE

*„Számítógéppel sokkal könnyebben oldhatók meg azok a feladatok,
amiket nélküle nem is kellene megoldani.”*

(Internet)

Élőféjként született, majd igen hamar megtanult járni, és élőláb lett belőle. Már óvodás korában elkezdtek *formázni* és *szerkeszteni*, sőt egyszer az óvó néni majdnem *vágólapra* helyezte. Anamnézisként említik meg a későbbi pszichiátriai szakvélemények, hogy ebben az időszakban elég sok *vírusfertőzés* is érte, de az ügyeletes *rendszergazda* kiirtott minden *vírust* és hatástalanította a *spam*-eket és a *kémprogramokat* is.

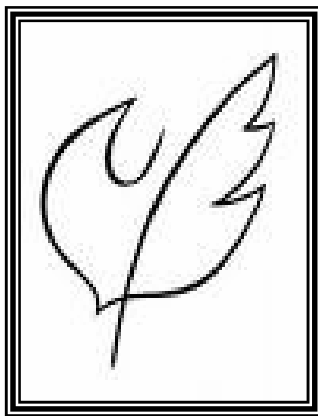
Alapfokú tanulmányai során *kijelölték*, *beillesztették*, *formázták*, sőt bizonyos sorait *aláhúzták*. *Nézetét* már ekkor próbálták meghatározni, de ez még ekkor igen változékony volt, bár tanítói felfigyeltek rá, hogy a *webes elrendezés* mennyire imponál neki. Kiskamasz korára sorai *félkövérek* lettek, ezért bizony sokat csúfolták. Ő *betűtípust* váltott, volt *Arial*, *Times New Roman*, *Verdana*, sőt egy alkalommal a kisé feminin jellegű *Lucidia Hand Writing*-al is megpróbálkozott.

Majd a középiskolában egyszer *felnagyították*, de gyorsan le is *kicsinyítették*, állítólag származásával, egész pontosan a *forráskóddal* lehetett valami baj.

Itt is sokat *formázták* és próbálták a *nézetét* megváltoztatni, mígnem teljesen elvesztette eredeti alakját. *Kijelölték* és egy egyetemre *beillesztették*, előtte bizonyos sorait *törölték* és egy-két szónál egyedi *betűszíneket* alkalmaztak (domináns a piros volt és annak minden árnyalata). Ez elég különös benyomást keltett a *dokumentum* olvasóira, de előny volt a felvételinél. A tanulmányok során a *dokumentumunkat* egyre nehezebben lehetett *megnyitni*, emiatt nagyon gyakran csak *lábjegyzetként* kezelték őt. Erőteljesen elkezdtek *balra igazítani*, ezt nehezen tűrte, aztán egyesek *jobbra igazították*, tetszett is neki, de egyszer az egész tartalmát majdnem *törölték*, ekkor gyorsan *középre zárt*. A dékán egyértelműen közölte: még egy ilyen és *sorkizárt* lesz. Egyetemi tanulmányai során egyszer majdnem *kivágták* a be nem húzott *tabulátorai* és *dupla sortávolságai* miatt. Ezeket akkoriban osztályidegen magatartásként kezelték. (Később ez is megváltozott, mert a behúzott tabulátor és a 1,5 sortávolság lett az elitelendő.) Az államvizsga táján egy rossz billentyű kombináció (*ctr-alt-del*) majdnem az életébe került. De nagyszerűen *belyreállították*, és *eredeti másolatként* vizsgálhatott. Bár a történetek lelkileg igen megviselték, kóros szorongás fogta el már a „*delete*” parancs felidézésekor is. Ki nem állhatta a *belyesírás ellenőrzéseket*, egyedül az „*open file*” menüpont nyugtatta meg némileg.

Végül az államvizsga is sikerült, következett a *mindent kijelöl* és a *beillesztés* egy jó kis munkahelyre. A vállalat igazgatója nem válogatott az *eszközökben*, jöttek a kemény *balra igazítások*. *Balra zárt* lett; ez fényes jövőt és sok-sok *kilobájtot* jelentett számára. A főnök alapos ember volt, az *oldalbeállítás menüpontot* naponta ellenőrizte és hetente mindig valamilyen kész szöveget szúrt be, melyet dokumentumunk egyenest kiszúrásként élt meg. Néha-néha reggelenként lelküismeret furdalásra – élesen csipogó hangjelzésre – riadt fel. Elégedetlen volt önmagával, állandóan a *nyomtatási képét* nézegette, a szíve mélyén szeretett volna más *formátumú* lenni. Érezte, ahogy növekszik benne a *karaktérszám*, jelleme fordított arányban csökken, már nem az a *dokumentum* volt, ami igazából szeretett volna lenni. Már csak egyetlen vágya maradt hogy, tartalmát angolra fordítsák, és *másként mentse el*. Arra gondolni sem mert, hogy valaha, egyszer is az életében *kinyomtassák*.

Történt egyszer, hogy – s ez már az (*operáció*)rendszerváltozás idejére esett – elfelejtették *elmenteni*. A WORD elszáll, az írás megmarad. Rosszmájú pletykák szerint *mellékattintották*. A *dokumentum* szerkesztőjét iratanyag gondatlan veszélyeztetésért bíróság elé állították. A *hardverre* is kiterjedő vizsgálat megállapította, hogy a felelősség kizárólag az *egeret* terheli. A vétkesnek talált *egeret* egyszerűen kidobták (még újra sem hasznosították), helyette egy korszerű, úgynevezett *optikai egér* került a *rendszerbe*. A sors iróniája, hogy az ily módon elveszett *dokumentumot* már senki nem írta újra.

KERESZTÉNY VOLT-E JÉZUS?

*„Az idill a tiszta lét rendje.
Mindegy, hogy milyen tudás őrző, a tao, vagy a kereszténység”*

(Hamvas Béla: Patmosz)

A kérdés talán provokatívnak, illetve hatásvadásznak tűnhet. Már csak azért is, mert a válasz csakis igen lehet, de ha mégis feltesznek ilyen kérdést, akkor ott valami nincsen rendben. De lehet, hogy a kérdésre két jó válasz is van. Nézzük sorjában! Jézus Jánosnál vízzel megkeresztelkedett, hogy aztán ő keresztelhesen szentlélekkel. *„Én csak vízzel keresztelek, hogy bűnbánatra indítsalak benneteket, de aki nyomomba lép, az hatalmasabb nálam. Arra sem vagyok méltó, hogy a saruját hordozzam. Ő szentlélekkel és tűzzel fog benneteket megkeresztelni. Szórólapátja már a kezében van. Kitakarítja szérűjüket, a búzát a csűrbe gyűjti, a pelyvát pedig olthatatlan tűzbe vetve elégeti. Akkor Jézus Galileából elment Jánoshoz a Jordán mellé, hogy megkeresztelkedjék. János igyekezett visszatartani: nekem van szükségem a te kereshetségedre - mondta - s te jössz hozzám? Jézus azt mondta: Hagyd ezt most! Illő, hogy mindent megtegyünk, ami elő van írva. Erre engedett neki. Megkeresztelkedése után Jézus nyomban feljött a vízből. Akkor megnyílt az ég, és látta, hogy az Isten lelke, mint galamb leszállt és föléje ereszkedett. Az égből szózat*

hangzott: Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik." (Mt.3.11.) Eddig az evangélista kommentár.

Ezek után a szinoptikusok tanúságtétele szerint a lélek a pusztába vitte Jézust, hogy a sátán megkísértse. Jézus nem folytatja János úgynevezett keresztelő tevékenységét, legalábbis liturgikus formában nem. Helyette tanított, gyógyított, csodákat tett, példabeszédekben beszélt és kinyilvánította, ami a teremtés óta rejtve van (Mt.13.35.). Ez a kinyilvánítás szimbolikusan a templom kárpitjának meghasadásával ér véget. Amikor is a Szentek Szentje a hasadás mentén kivillan. Azóta a Szentek Szentjéből megszakítás nélküli szakadatlan fényárban omlik alá az Isten Világossága a bűn sötétségébe. Az Isten közelebb akar kerülni az emberhez.

"Vöröslő fény világolt a Koponyák-hegyén,

Az égen torladoztak fekete fellegek.

Már vijjogott a szél, a föld már reszketett,

És recsegett a kárpit a templom rejtékén. "

Írja Sík Sándor.

Jézus a - "jászolban született" - magatartásával élénk élte az egyedüli üdvözítő létformát, ami nem jár jutalommal, sem az evilágban sem az égiekben. Nem alapított vallást, ennek még a gondolata is távol állt tőle. Azóta mégis megalapítottatott egy új vallás, munkálkodott ezen Pál, majd Konstantin tette fel a i-re a pontot. A "bíborban született" égi jelet lát: "In hoc signo vincere" - " E jelben fogsz győzni". Ez volt a kereszténység első politikai győzelme. De ez a kereszténység már nem az a kereszténység.

Ha azt állítjuk, hogy Jézus nem volt keresztény, akkor ez gyors magyarázatra szorul. Nem volt keresztény abban az értelemben, amit ma kereszténységnek tapasztalunk meg. A kérdés tehát kétpólusú: vagy nem volt keresztény, vagy pedig Ő volt az egyetlen keresztény. Nietzsche is ezt állítja és szitok-áradatot szór az "úgynevezett" kereszténységre. A szitok áradat az "Imitatio Christi" - a Krisztus követés elmulasztása miatt van. Nietzsche Pál teológiáját is kemény szavakkal illeti, Pált, többek közt, az evangélium "párikajancsi"-jának nevezi. Lehet, hogy Nietzsche keresztényellenességével túllő a célon, és a "Got ist toth" kijelentése is számon kérhető. Elmebeli elborulásában halottnak látja az Istent, mert megölték, azért mert útban volt, útjában a hatalomnak, a tudománynak, a politikának, az üzletnek, a mammonnak. Mídon Isten helyét átvette az az illúzió, hogy mi magunk intézzük a saját sorsunkat, akkor tulajdonképpen már a mammon vált Istenné.

A helyzet napjainkra csak romlott, mert arra a kérdésre, hogy keresztények vagyunk-e még, sajnos nemleges választ kell adjunk. Arra kérdésre,

hogy van-e még vallásunk, viszont a válasz igenlő. Ez a vallás azonban a haladásba, a gazdagságba vetett optimista evilág vallása. Isten helyébe másvalaki igyekszik lépni. A visszatérés, megfordulás (metanoia), szükségessége már egyre bizonyosabbnak látszik.

Már így is nagyon messzire kerültünk azoktól a júdeai fiatalemberektől, akik vászonköpenyben és saruban, minden földi vagyontukat feladva követték Krisztust. Elfordultak az evilági ígéretektől, vagyontól, karriertől és inkább az Ég akaratát fürkészték. A gazdag ifjú, aki ugyan betart minden vallási előírást, mégsem így gondolkodik. Ő megmarad vallásosnak, mely így tényleg csak bűvöhely (Hamvas) vagy "ópium" (Marx). Az évszázadok során a vallás kitűnő bűvöhellyé vált, ahová még Isten elől is ragyogóan el lehet rejtőzködni. Így lesz a szeretet evangéliumából keresztény kurzus, teológia, politika, hatalomvágy, erőszak. Másként megközelítve: gazdag ifjúként élni, és az evangéliumot magyarázni, hirdetni merő teológia és az evangéliummal szembeni árusítás hétköznapi megnyilvánulása. Az árusulásról Julien Benda és Babits Mihály is említést tesz. Evangéliumon kívüli minden egyes életmozzanat vétkezés, ennél már csak az a nagyobb bűn, ha ezt a vétkezést igaznak tartjuk (Hamvas).

Talán innen érthető meg a farizeusi magatartásforma gyökere valamint az, hogy Jézus velük állt szemben nem pedig a megbélyegzett bűnösrel, várossal, házasságtörővel, prostituálttal. Az ember nem a bűnben aljasodik el, hanem ha a bűnt igazságtartalommal ruházza fel. Innen már csak egy lépés a politika. Jobboldal - baloldal és közép ezek nem a Jó és a Rossz harcai, hanem hazugságrendszerek törvényerőre emelt marakodása. Evangéliumi élet helyett ma zsidvásár és kiárusítás van, s ezeket demokráciának (szocializmus), piacgazdaságnak (kapitalizmus), szabadságnak (neoliberalizmus) és rohamos fejlődésnek (technokrácia) nevezzük.

Manapság gyakran halljuk: válságban vagyunk, a válság korát éljük, újra elmélyül valamilyen válság. Ezekről a kijelentésektől nem kell túlságosan megijednünk. Az állítások ugyan igazak, de az is hogy a világban mindig válság van, ez a világ sajátja. Mondhatni sine qua non-ja. A válságot jó előre felismerni, meghatározni, tenni ellene: ez a próféták küldetése. A világ úgynevezett fejlődése a válságok megjelenése, elmélyülése, megszűnése formájában lüktet. Eddig még minden krízis elmúlt és jött helyette másik. A válság felismerésével, értelmezésével már lehet bajunk. Ma például sokan azt hiszik, hogy gazdasági válság van, mert nagy az infláció és a szegénység. Ellenkezőleg, ma gazdagság és gazdasági hipertrófia van. Lehet, hogy az evangélium gazdag ifjúja, hasonló adottságokkal csupán ma az Egyesült Államok szerény állampolgára lehetne. Gazdaságkor (Czakó Gábor szava) jellemzője

a túlszaporodás, mint valami daganatos sejtburjánzás, valamint a fényűzés és pompa az egyik oldalon - és ennek gyökeres következményeként – nyomor és éhínség a mások oldalon. A nyelv is tükrözi ezt a tarthatatlan felállást: az ember nem létezni, még csak nem is élni, hanem megélni akar. A meg igekötő valami befejezettséget sugall – csak itt, és csak most. Mintha az ember csak erre a földi életre akarna berendezkedni, csak itt és csak most. Mérhetetlen erősségű az ember tapadása az anyagi javakhoz, és az anyagi javak mennyisége is mérhetetlen. Minél jobban kötődünk ezen javakhoz, annál nehezebb bármi kevéstől is megszabadulnunk. Lehet, hogy a Bokor is ezért „fázik” a vagyonközösség gondolatától?! A ma embere nem szemlélődni, elmélyülni, meditálni, imádkozni akar, hanem törtetni, sikeresnek lenni, karriert építeni. Kontemplatív képességünk visszafejlődőben, sikerorientáltságunk kifejlődőben van. Sóvárgás a hajsza után – ez korunk lelkisége. Ehhez még asszisztálni sem szabadna.

Tehát nem a gazdasági válságok korát, hanem sokkal inkább annak rabló, kizsákmányoló, ökológiai egyensúlyt veszítő csúcspontját éljük. A krízis ma másutt kell keresnünk, korunk válsága a vallásban található. A modern krízis a vallásos krízis. A nehézség nem csupán a vallástalanságban (ateizmus, materializmus, pozitívizmus), hanem a meglévő vallások alkalmazhatatlanságában található. A nagy világvallások zsákutcába futottak. A judaizmus a finánc-oligarchia, a pénz, a spekuláció zsákutcájába. Az iszlám az erőszakba és a terrorba, a kereszténység pedig oly messzire keveredett Jézustól, hogy a visszatalálása már igen nehéz. A nagy keleti vallásokat felvásárolta a nyugat, s csinált belőle okkultizmust, new-age-t, és ál-ezotériát, spiritualizmust. Ebből a szellemi turmixból vásárolhat a nyugati polgár kedvére, ki-ki a pénztárcájához mérten. Csodatévő „doktorok”, „guruk”, és „mesterek” vegyülnek a luxus, a fényűzés, a depresszió világába.

Mára a nagy vallások nem sokat érnek, az eretnek mozgalmakat –a nem engedelmeskedőket – pedig bedarálta már valamelyik diktatúra az éppen adott „nagy” vallással karöltve. Aki pedig ezt is túlélte (Bokor), az a jólét, a nagy kereset, a jobb megélhetés felé kacsingat. Mára már kiment a divatból a régi klasszikus bokor-mondás: „Nem az ötről a hatra kell jutnunk, hanem az ötről a négyre”. Akkor hát hányadán is állunk?

A történelemből nézve is belátható, hogy az ember isteni princípium nélkül semmire sem megy, de a legrosszabbul akkor jár, ha ezt a princípiumot evilági jutalmazásra kezdi felhasználni. Mert a vallás a bűn és az erény, illetve a büntetés és a jutalmazás jegyében áll. Jónak kell lennünk, de az igazi jószág abban áll, ha ezt nem evilági, de még csak nem is isten országbeli jutalmazásért tesszük. Jézus példája nem a büntetés vagy a jutalmazás irányában van,

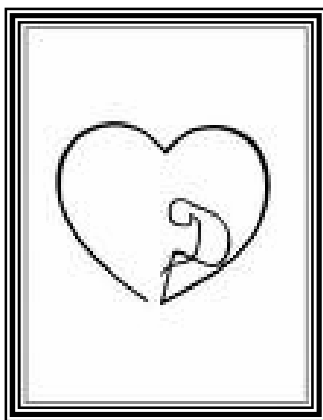
hanem az Atya akaratában. Isten az a tükör amibe, ha belenézőnk megláthatjuk igazi önmagunkat, ez az igazi, intakt vallás misztériuma. A megítélés, a büntetés vagy jutalmazás a klérus sajátja, mondhatni ideológiája. A történelmi kereszténység teljes egészében félre értette a Názáreti Jézust, s ezt a hibát nem látja be, hanem igyekszik eltusolni. Mikor majd a klérus egy átfogó rehabilitáláshoz lát akkor azt Jézussal kell kezdenie. Majd be kell látnia, hogy az evangélium közelebb van a csendhez, mint ahhoz a zsvajhoz, amelyet a történelem során körülötte csaptak.

Végezetül hagy álljon itt Sík Sándor gyönyörű verse a: "Csendességről"

Ülj mellém, Uram, jöjj és fogd meg csendesen
Türelemten, ideges két kezem.
Szűnjenek egyszer fogni, motozni, írni, alakítani.
Kulcsolódjanak nyugalomra békén,
Legyenek egyszer magukért és érted.
Jöjj, csókjold meg a szememet, hadd szűnjék egyszer nézni és kutatni,
Csukódják nézni békén befelé,
Látni magát és téged.
Sokáig jártam sokfelé és Márta-módra sokban szorgoskodtam.
Kopogtattam a dolgokon és megmaradtak tompa némaságban.
Visszhangot adtak mások, de nem nekem valót,
Nem a te bangodat.
És mind a dolgok, amiket mobó és munkás ujjaim illettek,
Elnyeltek egy-egy darabkát belőlem.
El-elhagytam magamból mindenfélé az útfelen,
A lelkem jó, nekedvaló, érőnek termett darabkáit.
Azt hittem: elbozom neked, amit lelek, és örömödre leszek,
Pedig ők emésztettek engemet,
És megmaradtak: rossz kőnek a kő, és ólomnak az ólom,
Mert nem volt ujjaimban az élet szent hatalma még,
Mert nem csókjoltál még belém magadból eleget:
Én voltam még nagyon, a régi termés-durva én;
Termés-arany, mert kezedből került ki,
És csillogó, mert fényed fénylik róla szerteszét,
De szétfolyó, puha, erőtlen csillogás,
És nem született meg belőle még a drága Magisterium,
Mely amit ér, arannyá nemesít.
És mindhiába volt a jámbor járás sokfelé:
Egy-, egyfelé kell menni makacsul.

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

Jöjj, Uram, visszajöttem,
Jöjj és keverj belém acélt a lány aranyba,
Fogj meg s taníts meg magamat megfogni,
És kezedet el nem bocsátani,
Akkor sem, mikor másért nyúl karom.
Vízbefúlót félkézzel menteni és téged fogni erősen a mással;
Törni követ félkézzel meredek szirtok szélén,
S kapaszkodni a másikkal kezvedbe;
Könyvet lapozni, húst aprítani,
Kezet szoritani és kardot köszörölni,
Félkézzel mind: a másikat hagyni nyugodtan a te szent kezvedben;
Szólni az emberekkel, hogy rólad szóljon és neked a szó;
Írni tanítás betűt, hogy képedet képezzé titkosan;
És lenni én, hogy légy Te én helyettem,
És hozni mást magamhoz, hogy hozzád hozzam őket,
És adni magamat, hogy téged adjalak.
Taníts, Uram, taníts, a lábaddhoz ülök,
Magamra és magadra, semmi másra.

GYÓGYPEDAGÓGIAI FILOZÓFIA

„Minden virágnak külön illata van, jellegzetes alakísága,
mégsem rontja ez a pompa a kert egységét”

(Jókai Anna)

Mielőtt a Kedves Olvasó túlságosan megrettenne a fenti címtől, gyors magyarázattal állok elő. Úgy gondolom, minden *fontos cselekedet* mögött egy bölceleti gondolatiság kell, hogy álljon, ami megalapozza, hitelessé teszi és szellemiségével hatja át ezt a bizonyos *fontos cselekedetet*. A pedagógia – ezen belül (egész pontosan: ezen fölül) a gyógypedagógia – ilyen igen *fontos cselekedet*. Személyes, egzisztenciális, spirituális megérintettség. Meggyőződésem, hogy alapjában véve nem tudomány, sokkal inkább művészet, mégpedig szakrális cselekedetekből megkonstruált művészet. Mondják, hogy hivatás; az is, ha emlékezünk a fogalom belső jelentéstartalmára: *bívás, elbivatottság, meghívottság*, sőt a *bit, hűség* fogalmaink is gyökereiben közösek. Tudjuk azt is, hogy a hűség nem maradiságot takar, sokkal inkább a tradicionalitás megőrzését, illetve megőrizve megújulását. Hegel német lévén az *aufheben* kifejezést fedezi föl újra filozófiája számára, amelynek jelentése hármas értelmű: egyrészt „fenntartani”, másrészt „véget vetni”, harmadrészt „felemelni”. Fontos, hogy a nevelés bipoláris jellegét is jól értsük, hiszen a nevelés során *önmagunkra* és *másokra* gyakorolunk hatást azért, hogy értékeket fejlesszünk ki *önmagunkban* és *másokban*. Ennek transzcendentális feltétele az örök értékek világa, amely felé minden nevelésnek vezetnie kell.

*

Napjaink sorsdöntő gyógypedagógiai-pedagógiai aspektusú kérdése éppen ez a *megújulva megőrzés*, vagy *megőrizve megújulás* – ha úgy tetszik *fenntartva véget vető, felemelő* – képessége. Ha ez harmonikusan, vagy témánknál maradva, dialektikusan valósul meg, akkor van remény arra, hogy a magyar gyógypedagógia újra méltó helyére *emelődik*, amihez még egyfajta filozófiai (filo-szophosz = bölcsesség szeretete) szemlélet nyújthat alázatos segítséget. Egyszerűsítsük le most a filozófiai szemléleteket két végpontra, nevezetesen materialistára és idealistára, és osszuk képzeletben ketté a mi gyógypedagógiánkat is e két szemlélet mentén materialistára és idealistára. Mit jelent esetünkben ez a két gyógypedagógiai szemlélet? Természetesen két gondolati végetlet, melyek mellé felsorakoztathatók – mint a filozófiában is – a különböző rendszerek. A materiális (anyagelvű) gyógypedagógiai szemlélet azt

jelenti, hogy van például száz megtermékenyített petesejt és abból kilencven a normalitás kategóriájába sorolható, öt életképtelen és további öt életképes ugyan, de valamilyen fogyatékosági tényezőt hordoz magában. Ezek a rideg, materiális, racionális tények. Kilencven hasznos (pragmatikus, utilitáris) a világ számára, öttel nem kell foglalkozni, mert életképtelensége révén nem jelenik meg a világban (legfeljebb a még semmitmondóbb és rideg statisztikákban) így nincs is különösebb haszon vagy kár. Nem válik gazdasági, fogyasztói, munkaerői tényezővé, és ami ilyen, az tulajdonképpen nincs is. Marad még öt, ami gond a társadalomnak, nehezebb van a gazdaságnak, töredékes értéket termel csak, nem illeszthető be semmilyen úgynevezett normál rendszerbe sem (ami meg erőszakosan történik, azt integrációnak kezdjük hívni), kilóg a teljesítmény és ismerethalmaz elvű pedagógia lendületes nyomvonalából, rontja a „tudásalapú” (szeretet nélküli?) társadalom renoméját. Fogyatékosága ellenére többletigényeket fogalmaz, illetve fogalmaztat meg.

*

A helyzet olyan, mint amikor *Csuang-ce* egyszer a tao emberéről szóló példázatában egy óriási fáról ír. A fa ágai görbék csomósak, deszkának alkalmatlanok. Gyökerei szerteágazóak, korsó nem készíthető belőlük. A levelei keserű ízűek, átható szaguk bódító. De a fa tündöklő szépséggel magasodik a táj fölé – és nem jó semmire. Nos, a *jó valamire*, vagy a *nem jó semmire* gyógypedagógiai szemlélet és a *tündöklő szépség* nem észre vévése okozza a legtöbb problémát társadalmi, szociális és a mi új keletű bölcséleti szintünkön is. A helyzetet még súlyosbítani látszik az alkalmazott pszichológia ateista, materialista ága a behaviorizmus, amelynek már emlékképeiből is kitörlődött az emberi lélekről alkotott mindennemű elképzelés. A másik „érvágás”, ami jelentős vérvesztést okozott a gyógypedagógiának az a normalitás pszichológiai fogalmának bevezetése volt. Természetesen kell beszélnünk normalitásról, de sok esetben annak téves megközelítésével élünk. Nevezetesen a *Gauss*-görbe ábrája, ami egy harang alakú képződmény, s amelynek középső sávja adja az úgynevezett normális mezőt, két szélső területe, pedig az abnormalitást (pozitív illetve negatív irányban). Meggyőződésem, hogy rossz a *Gauss*-görbe interpretálása, hisz' maga az ábra (a görbe) szemlélteti a normalitást és nem egy kalibrált mező. A középső sáv egy gyakoriságot, egy átlagot szemléltet, a két szélső rész, pedig a szükséges eltéréseket, amelyek így együttesen adják a normalitást. Kicsit leegyszerűsítve: az nem normális állapot, hogy mindenkinek 100-as az I. Q.-értéke, az a normális, hogy van 100-as, de van 120-as és 80-as érték is, és így tovább.

*

Ha lehet ilyet egyáltalán mondani, akkor az az *erdő* a „normális”, amelyben vannak kisebb – nagyobb, öregebb – fiatalabb, egyenesebb – görbébb, termő – nem termő etc. fák. Van ilyen-olyan aljnövényzete, vannak bokrok és vannak benne kidőlt fák is, sőt „famenetes” területek is – amelyet tisztásnak nevezünk. Nos, valami ilyesmi a normális erdő. A „nem normális” erdő az egyenerdő, vagy műerdő; egyforma hosszú és nagyságú fákkal, amelyek sudár egyenesek (mert amelyik nem ilyen lenne, azt időben kivágják). Az egyenfák sora nyilegyenes hosszirányban, keresztben, átlósan, bárhogyan is nézve. Aljnövényzet nincs, azzal végez a gyomirtózás – hisz’ kárára van a szép sudár fáknak. Valami ilyenféle az abnormális erdő.

Az általunk elnevezett idealista gyógypedagógia tudja, hogy az egyenlődsi, az egyformaság az egység megrablása. Ez a szemlélet alázattal és megértéssel veszi tudomásul a *fogvaté*kosságot és megtalálja azokat a *növekedési* területeket, amelyekre a pedagógiáját építheti. Meg kell tanulnunk, hogy nem lehet mindent megváltoztatni, vannak olyan sorstörvények (karma) által meghatározott állapotok, amelyek nem defektusok, nem retardációk, nem abnormális állapotok, amelyeket meg kell reparálni, hanem értelmük és jelentésük van az érintett és a környezete számára.

*

Az idealista gyógypedagógia ideákban gondolkodik, amely idea nem egy standardizált, etalon idea, hanem minden érintett személy önmaga ideája. Az idea az az „ideális állapot”, ahová a sérült ember – újabb sérülések elszenvedése nélkül – eljuthat, illetve eljuttatható. Mint ahogy a platóni szemlélet azt várja a filozófustól, hogy az egyeditől induljon az egyetemes felé, a látszat mögött kutassa a lényegit. Nem csupán azt feltételezi, hogy ez a keresés sikerrel járhat, de egyenesen azt állítja, hogy e módszer a valódi ismeret megszerzéséhez nélkülözhetetlen. Platón arra biztatja a filozófust, hogy figyelmét fordítsa el a külsődlegestől, a konkrétól, hogy a dolgoknak ne a felszínét tekintse, hanem inkább „befelé” fordulva kutassa az igazságot, mert csak így találhat rá a valóság mélyebb szintjére. Azt tanítja, hogy az érzékelésünk felfogta tárgyak valójában elsődleges esszenciáknak, valamiféle primer lényegeknak kikristályosodott alakjai, amelyeket csakis az aktív, intuitív elme képes megragadni. Az idealista gyógypedagógia bár a földön áll, de van transzcendens bekötése, kapcsolata. Nagyon sok idealista gyógypedagógussal találkoztam, kik lehajolva a gyerekekhez, felemelve önmagukhoz „óriássá” tették őket. Nem boncolgatták a gyerekek „státuszát”, nem kívánták semmiféle skatulyába begyömöszölni a gyereket. A gyerek neve továbbra is *Évike*, *Pistike*, *Jancsika* maradt, s nem *imbi*, *diszjes* vagy *hipermotil*. Merjünk idealistának lenni, merjünk *korszerű*nek lenni, legyünk nyitottak a szemléletváltásra, ami

nem pusztán egy váltás – minden jó, ami nem a régi – hanem a régi értékek megőrzését és az új értékek megkeresését jelenti.

*

Még egy komoly nehézségről kell itt számot adni, ami a gyógypedagógia, de az alap- és középfokú oktatás egészét érintő matriarchális egyensúlyvesztést jelenti. Egyszerűbben fogalmazva ez a hivatás teljes *elnőiesedését* takarja, ami viszont a gyermekek felé egyoldalú modellt kínál, s ez a csonka családok hasonló egyoldalúságával párosulva identifikációs nehézségeket is jelenthet a gyermekek számára. A sztoikus Epiktetosz azt mondja: „A filozófia azzal kezdődik, hogy tudatára ébredünk gyengeségünknek, kiszolgáltatottságunknak.” Ennek analógiájára azt mondhatjuk, hogy a gyógypedagógus filozófiája azzal kezdődik, hogy tudtára ébred mások gyengeségének és kiszolgáltatottságának, miközben felébred önnön magában az az archaikus struktúra, ami a másik megsegítésére, megmentésére predestinálja az embert. Figyelembe véve, amit Thoreau mond: „*Annak, ha egy ember nem tart lépést társaival, az lehet az oka, hogy más ritmust hall. Hagyni kell, hadd lépjen arra a zenére, amit ő hall, bármilyen lassú és távoli is a dallam...*”.

GNOSZTIKUS VOLT-E PÁL?

*„Mert most tükkör által bomályosan látunk,
akkor pedig színről színre; most töredékes az ismeretem,
akkor pedig úgy fogok ismerni, ahogyan engem is megismert az Isten.
Most azért megmarad a hit, a remény, a szeretet,
e három; ezek közül pedig a legnagyobb a szeretet.”*

(Szent Pál)

Bulányi páter értékes és érdekes munkát tett olvasótáborra asztalára a 2008. esztendő nyarán. A cím is már sokat sejtető: „*Merre ne menjek?*” Dejà vu élménye is lehetne az embernek; én már ezt hallottam valahol, ha egy kicsit másképpen is: „*Merre menjek?*” Kétségtelenül, Pál szerepe az úgynevezett kereszténység kialakulásában és további fejlődésében igen jelentős. Ám a „jelentős” kifejezés nem minden esetben jelenti a pozitív tartományt, sokszor bizony jelentősége egyenest károsnak mondható. Pál vezetni félre legelőször a jézusi gondolatot, majd Konstantin „igazít” még egy nagyot rajta, s lám már is harcra kész a történelmi kereszténység, amelynek már semmi köze Jézushoz, semmi köze az Evangéliumhoz. És ami még bántóbb a dologban: folyton rájuk hivatkozunk.

Tehát az első geller Páltól ered és a Szerző elemi erővel rá is érez, hogy mindig a korai szakaszban elkövetett hibák tudják végzetesen determinálni a későbbi fejlődést. Inkvizíció, máglyán égetés, kereszties hadjárat, eretnek gyűlölet, stb., már „csak” egyenes következményei az elrontott jó-nak. Jellemző még, hogy a kereszténység útját térítik el a legkorábban és a legmarkánsabban, s míg más vallásoknál az eltérítés hatására mind a két vagy több út önállóan vezet tovább; (lásd buddhizmus: hinajána - mahajána), addig esetünkben csak a pálizmus lendül tovább és néhány évszázad, és a jézusi tartalmak már felismerhetetlenné válnak. Persze az is nagyon torz továbbhaladás lett volna, ha a „pálizmussal” egyidőben egy „jézusizmus” is kezdetét vette volna.

Meggyőződésem, hogy a Szerző - több mint húszéves Pállal való foglalkozás során alaposan meg is ismeri minden sajátosságát, gondolatvilágának anomáliáit, törekvéseinek kényszerpályán való mozgásait, azt a teológiai becsvágyat, ami Jézus ellenében, Jézus fedőneve alatt vezérli őt. Úgy vélem, hogy Saul - Pál komoly pszichiátriai problémákkal küszködő alkat, ki ilyen jellegű problémáit teológiai vehemenciával igyekszik felülírni. Pál személyiségének elemzése igazi valláspszichológiai csemege. Minden ember életében

lehet pálfordulás, sőt pálfordulások sorozata, de ilyen intenzitású, ilyen hirtelenségű és ilyen gyökeres változás csak keveseknek „adatik” meg. Ekkora változást egészséges lelkület el sem bír, olyan ez mintha egy lábficamnál úgy tennék helyére a sérült végtagunkat, hogy még a balt is megcserélnék a jobbal, vagy megfordítva. A lelki folyamatok mozgása a legtehetősebb és a legnehezebben tűri a változást. Az Evangélium ismer azért jelentős karakterváltozásokat - mint például a tékozló fiút - de láthatjuk, hogy azért meglehetősen hosszú időre volt szükség ahhoz, hogy a fiú visszatérhessen az apai házhoz.

Summa-summarum a pálfordulás nem, vagy nem elsősorban teológiai, hanem inkább pszichológiai alapokon áll. Ugyanakkor Pál egész élete során tűzzel-vassal ragaszkodik vallási természetű eszményéhez, teszi ezt szenvedélyes, kitartó, következetes, ellentmondást nem tűrő lelkülettel. Így is mondhatnánk: Pál igen-igen karizmatikus személyiség volt. Ugyanakkor attól a gondolattól sem tud szabadulni, hogy üldözte Krisztust, ez a motívum végigkíséri egész életét, fel-feltör belőle, nem tud szabadulni tőle. Pál a kereszténységből zsidókérdést kreál, de megoldani nem tudja. Jézus halálára és feltámadására koncentrálnak, csak - Jézus tanítása alig-alig fontos számára, csak a halál - a feltámadás foglalkoztatja. És pálfordulati gyorsasággal pattan ki a megváltástan jóvátehető szikrája. Azóta a szikrából mindent letaroló tűz keletkezett és az oltás senkinek még eszébe nem jutott Bulányi páteren kívül.

Mégis egy ponton vitatkoznék a Szerzővel - milyen jó hely is ez a Boker, hisz' ezt büntetlenül meg lehet tenni - nos ez a pont a motivációs háttér. Nevezetesen az, honnan, milyen eszmei forrásból merítette Pál a bátorságot megváltástanának deklarálásához. Gyurka bácsinál a hely Arábia, a hely szelleme (genius loci), pedig a gnózis. Azt állítom, szemben a Szerzővel, hogy Pál a legkisebb mértékig sem volt gnosztikus, nem is sokat hallhatott erről a sokrétű, bizonytalan és zavaros eszmerendszerről.

A gnoszticizmust nagyon nehéz megnyugtatóan definiálni lévén, hogy sok benne a zavaros, ellentmondó elem. Mégis hagy álljon itt egy hivatalos definíció, mely az 1966-os messinai tudományos konferencián meghatározta a gnoszticizmust: *„Második századi gnosztikus szektáknak azokat tekintjük, amelyek a következő összefüggő motívumsorozatra épülő koncepciót megalkották: Az emberben van egy isteni szikra: ez az isteni világból származik, de ki van téve a végzetnek, a születésnek és a halálnak: a világba zuhant. Itt (a világban) belső isteni énjének égi megfelelője kell, hogy felébredjen, és végre újra magába emelje. A gnózis egy elit számára fenntartott, isteni misztériumokról szóló ismereteket jelent.”* (Az 1966-os messinai tudományos konferencián elhangzott definíciójavaslat).

A gnózisban megtalálható a görög filozófia, a kaldeusi asztrológia és a perzsa – zoroaszteri – vallás domináns elemei, melyek keverve, kicsit „turmix”-jelleggel hatják át a gnosztikus gondolkodást. Jellemző még egy sajátos racionalizmus, ugyanakkor miszticizmus is. Tapasztható még egyfajta szélsőséges magatartás: esetenként aszkézis, máskor pedig libertinizmus. Természetesen az utóbbiról az „ellentábor” minden esetben felháborodott vehemenciával és prudériával nyilatkozik. A gnózis általában mélyebb bölcseleti vagy vallási ismeretet jelent és különbözik a felületes véleménytől vagy a vakhittól. A gnoszticizmus arra törekedett, hogy a keresztény egyházban uralomra juthasson, s a bölcselet, a filozófia segítségével bontsa ki a kereszténység titkait. Próbálta összekötni a pogány filozófiát a kereszténnyel, kísérletet tett a hit és a tudás, a kereszténység (vallás) és a bölcselet kibékítésére. Olyan kérdések megválaszolására vállalkozott, melyek korábban, de a korai keresztény időszakokban is felvetődtek, mint például: honnan és miért van a gonosz, honnan eredeztethető a jó, hogyan lett a végtelenből véges és így tovább. A kérdéseket részint a görög, részint a keleti filozófia alapján igyekezett megválaszolni. A gnózis két fő ágra osztható aszerint, hogy a görög vagy a perzsa eszmeiség elemei uralkodnak benne. Ezenkívül alcsoportokat képeznek az egyiptomi, a szír és judaisztikus elemeket felmutató irányzatok. Feltétlenül hangsúlyozni kell, hogy a gnosztikusok sorsa a marginalizálódó kisebbség sorsa. E sorsra oly jellemző, hogy csak a szellemi ellenfeleik hangján szólalhatnak meg.

Úgy vélem továbbá, hogy Pál nem töltött sok időt Arábiában, de elkenező esetben ott keresve sem találta volna még a gnózis nyomait sem. Legfeljebb a nabateusokat, akik rendkívüli kézügyességgel megáldott nomád pásztorok voltak, ők tették meg Petrát a birodalom fővárosává. A nabateusok a Krisztus születését megelőző és követő századokban érték el fejlődésük csúcsát, amikor is a városuk lakossága kb. 20 ezer főt számlált. Időről időre meg kellett védeniük magukat szomszédaik, különösen a rómaiak támadásaitól, akik Kr. e. 63-ban ostrom alá vették a várost. Végül Kr. u. 106-ban, láthatólag harc nélkül, sikerrel jártak, s Petra a Római Birodalom provinciája lett. A terület majdnem, hogy érintetlen maradt a gnózis szellemiségétől. Megkockáztatom, hogy Saul Gamálieltől tanulta, hogyan kell teológiát gyártani. Végy hozzá egy olyan személyt, akinek cselekedetei nagyon foglalkoztatják a kor szellemét! Tégy hozzá egy jó kisideológiát, lényeg az, hogy nóvum legyen, és jól hangozzék! Az egészket keverd alaposan össze, hintsd meg egy kis jámborsággal, és meg fogja ezt enni körülmetélt és körülmetéletlen szerte e világban.

A páli személyiség, ha úgy tetszik a páli tipológia sajátja: az elkötelezettség, lendületes tenni akarás, kalandvágy, keménység, vakmerőség, következetesség, ugyanakkor nagyfokú érzékenység, finomság, szeretetteljesség, mély büntudat Jézus miatt, a kereszténység üldözése miatt, felesége s családja miatt. Lélektani anamnéziséhez - melyet Georg Volk tár fel - tartozik még a szociális tény, hogy gazdag zsidó család szülötte, tehetsége már igen korán megmutatkozik. Jellemét az őt gyengéden szerető anyja és szigorú, a testi fenytést is gyakran alkalmazó apja egyaránt formálja. Saul rendkívüli képességei már igen korán megmutatkoznak, hatalmas műveltségre tesz szert, s természetesnek veszi, hogy őt mindenki körülrajongja. Családtagjait, akik meg sem közelítik az ő tudását, lenézi, s érzelmileg egyre jobban eltávolodik tőlük. Saul korán megnöszül, s minden arra utal, hogy fényes hittudósi karrierjét semmi és senki nem fogja veszélyeztetni, életében nem lesznek nagy fordulatok, béke és nyugalom vár rá, harmonikus családi körben, szerető felesége és gyermekei, unokái társaságában fog megöregedni. Saul azonban hamarosan kénytelen megtapasztalni, hogy a nyugalom és a kényelem mennyire törékeny fogalmak, s az állandónak gondolt idilli állapotnak egyetlen pillanat alatt vége szakadhat. A tragédia mennykőcsapásszerűen zuhan rá: egyszerre veszti el feleségét és újszülött gyermekét. Egyedül marad mélységes fájdalommal, nem talál magyarázatot szeretteinek értelmetlennek látszó és váratlan halálára. Istennel perlekedik, mivel úgy érzi, hogy mindent megtesz a Teremtő kedvéért, teljes szívvel és lélekkel szolgálja, ezért igazságtalannak tartja a büntetést, különösen annak megsemmisítő erejét. Saul örökké azt a kérdést is felteszi magának, vajon nem azért történt-e ez a tragédia, mert bűnös valamiben? Majd áthatja ezt a lelkiállapotot az utazás folyamatos ambivalenciája: a kalandvágy és az izgalom folyamatos keresése ugyanakkor az állandó félelem és rettegés, a stressz generalizálódása az úton történő veszélyek, kiszolgáltatottságok, bizonytalanságok miatt. A páli karakternek szélsőpontjai szinte szétfeszítik személyiségét, mintha ennyi ellentét nem is igazán férne bele egy pszichikai entitásba.

Úgy gondolom, nem a gnoszticizmus hatása ez; ha valami érintettsége lenne a dologban, minden valószínűség szerint Pál hivatkozna rá, vagy legalább megemlítené, a páli lendület nem engedi meg önmagának, hogy sokáig titokba, ezotériába burkolózzék. Nos, Pál nem volt ezotérius, exotérius volt: a kívülről nagyon is hozzáférhető volt. Hisz' vallást alapítani csak exotérius módon lehet. Ha már ezotériáról esett szó, János sokkal inkább hajlott ebbe az irányba, evangéliumából is kiérződik ez az íz, nem beszélve a Jelenések könyvéről, ami viszont megállná a helyét a gnosztikus irodalomban is, Pálé nem.

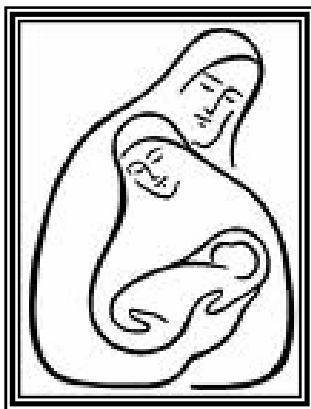
Az már csak feltételezésem, hogy Pál nemhogy nem volt gnosztikus, de még küzdött is ellene, ha nem is olyan vehemenciával, mint Iraeneus, hanem talán csak így: „*Óh Timótheus, őrizd meg a mi rád van bízva, elfordulván a szentségtelen üres beszédektől és a hamis nevű ismeretnek ellenvetéseitől; A mellyel néme-lyek kevélykedvén, a hit mellől eltévelyedtek. Kegyelem veled! Amen.*” (1Tim6.20-21.) *És ne legyen közösségetek a sötétségnek gyümölcstelen cselekedeteivel, hanem inkább meg is feddjétek azokat; Mert a melyeket azok titokban cselekesznek, éktelen dolog csak mon-dani is. Mindezek pedig megfeddetvén, a világosság által napvilágra jönnek; mert minden, a mi napvilágra jó, világosság. Annakokáért mondja: Serkenj föl, a ki aluszon és támadj fel a halálból, és felragyogott tenéked a Krisztus.* (Ef5.11-14.)

Iraeneus, aki könyörtelen volt a gnóziással szemben, ilyen összefüggésben, meg sem említi Pált, sőt Iraeneus idejében az Újtestamentum már hasonlított a mostani formájára: tartalmazta a négy Evangéliumot, az Aposto-
lok Cselekedeteit, a páli leveleket. És ez ellen az összeállítás ellen nincs egy szava sem a nagy gnosztikus üldözőnek. Vitatta viszont a gnosztikusoknak a titkos apostoli - és Pál is apostol volt, még ha önjelöltként is - hagyományokról szóló állítását. Azzal érvelt, hogy ha az apostoloknak volt átadni való különleges tanításuk, akkor azt át is adták volna az általuk alapított egyházaknak. „*Az apostolok nem tanítottak, sem nem tudtak semmit azokról, amikről ezek a gnosztikus eretnekek rivalganak.*” (*Adversus Haereses*) Az apologéta gnosztikusok elleni harca sikerrel járt. Neki köszönhető többek közt, hogy a kereszténység győzedelmeskedett a gnoszticizmus felett: És ebben a győzedelmeskedő „pakliban” Pál is benne van. Ha Pál gnosztikus lett volna, ma csak annyit hallanánk felőle, mint Markionról, Basilidesről, Valentinoszról, Maniról, Kerinthoszról, Karpokratészről, hogy csak a legnevesebbeket említem. Kétségtelen, hogy Pál a kereszténységet - akarva-akaratlanul - vakvágányra tolta, meghagyva azt az illúziót, hogy az a jézusi menetrend szerint az Isten Országa felé halad. Meg kell itt kockáztatnom azt a kijelentést, hogy a gnózis kevésbé ártott a kereszténységnek, mint a pázizmus. Ha Iraeneus a páli szellemiséget űzi ki a kereszténységből, s nem a gnóziót, lehet, hogy másképp állunk. De mivel a történelemben, az egyháztörténelemben nincs „lehet”, és nincs „mi lett volna, ha...”, a tényeket el kell fogadnunk. Ám a tényeket, ha igaztalanok, le kell lepleznünk. Pontosan úgy, ahogy Bulányi páter teszi az általam igen nagyra értékelt művében. Ahol lerántja a leplet a tarzusi Saulból lett Pálról. Azt a leplet, amellyel a történelmi kereszténység kétezer esztendőn keresztül takaródzott. Pál még azt is kifejejté Jézus tanításából, hogy a vallásnak nincs semmiféle gyakorlati haszna. A vallások a pragmatizmusból nézve félreérthetők. A vallástól az ember nem lesz okosabb, nem lesz szebb, nem lesz gazdagabb, nem lesz egészségesebb, nem

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

lesz sikeresebb, nem lesz szerencsésebb és így tovább. Aki a vallási megismerést használni akarja valamire, az tévútra jut, a vallásnak az értéke önmagában van. Sőt! Jutalmazás és büntetés sincs, és mint jutalom vagy büntetés mennyország vagy pokol sincs.

Mégis... jutalom és büntetés nélkül is: jónak kell lenni!!!

HAMVAS BÉLA KERESZTÉNYSÉG-SZEMLÉ- LETE

*„Aki nem az evangélium szeretete szerint él,
annak élete semmit sem ér”*

(Scientia Sacra)

A magyar szellemi élet sajátos és kiemelkedő képviselője Hamvas Béla (1987-1968). Sajátossága több szinten is megnyilvánul, annak a paradoxonnak az érvényesülésével, hogy minél inkább egyetemes annál inkább egyéni. Ezekről csupán érintőlegesen kívánok szólni, hangsúlyozot-
tabban térnék ki Hamvasnak a kereszténységre irányuló vélekedéseire, állás-
foglalásaira. Nehéz őt bármiféle diszciplínába, valamiféle nézetbe, irányzatba
besorolni. Éppen e nehézségben van Hamvas Béla óriási érdeme, jelentő-

sége. A szellemiség olyan univerzális palettáját tárja elénk, amely sehol sem tapad le, nem tartozik sem valláshoz, sem filozófiához és semmiféle izmus-hoz sem, és egyetlenegy személyhez sem köthető. Az utóbbiról nem kevés iróniával panaszkodik: „Újabban a balotgyalázás különös módját eszelték ki. Az elhaltaknak, amikor már nem tudnak védekezni, szobrot állítanak, nevükre emlékbizottságokat hoznak létre, még bélyeget és érméket is készítenek, és utcát neveznek el róluk.” (H.B. *Silentium*) Most, amikor már Hamvas sem tud védekezni ellene, nehéz róla bármit is állítani, munkásságát felmagasztalni, gondolatait valamilyen rendszerbe kényszeríteni, s egész személyiségét meghagyni a „nevezetes névtelenség”-ben, kinek „társadalmi helyzete az, hogy társadalmon kívüli”

*

Arisztotelész óta az emberiség tengernyi kategóriát állított fel önmaga számára, és most ebben fuldoklik. Mégis a hamvasi gondolkodásmód megértésére szükségünk van három kategória bevezetésére, melyekkel közelebb kerülhetünk szemlélet módjához.

- *A válság kategóriája.* Hamvas alkotta terminus technikus a krizeológia; válságtan értelmezhetnénk magyarra. A világ dualizmusa (jó-rossz, szent-profán, isteni-sátáni, adó-vevő, szegény-gazdag, stb.) Hamvas számára a válság dialektikáját jelenti. A világ minden időpillanatban valamilyen válságban van, a válság a világ ki- és belégzése. Megjelenik valamilyen krízis, elmélyül, majd megszűnik és jön a következő. Inspiráció-respiráció. Az ember feladata jól felismerni a válságot, s tenni ellene. Sok baj származhat abból, ha nem helyesen ismerjük fel a krízist. Napjaink modern embere gazdasági válságot vél felismerni, holott a szellem, a szellemiségünk válságát éljük. A kor emberének az Istene a Mammon és nem a Mindentadó, a teremtésből termelés lett és a fogyasztás „szent” cselekvéssé vált. Az ember „fejfel lefele kezd el élni”. Hamvas ezt a fajta életet korruptnak nevezi: az embert a Mammon megvesztegethette, és az embernek tetszik ez a romlott züllött lét. Megzavarosodás az, amiben élünk, Jakob Böhme szavát kölcsönzi Hamvas, amikor erről beszél, ez a *turba*. A bajt még az is tetézi, hogy ebben a romlottságban, megzavarodottságban, turbában kifejezetten jól érezzük magunkat. Evvel kapcsolatban gyakran halljuk visszhangozni: ez a fejlődés, előremenetel, a technika csodája, jólét, demokrácia stb. Ezért jellemzi oly nagyon napjaink emberét az anyagiasság, a korrupció, a technokrácia, a gazdasági és gazdagsági orientáció, a pénzuralom és a tudományba, mint haladásba vetett hit. Ha azt mondtuk, hogy a válság szellemi, akkor a megoldás is csak szellemi síkon lehetséges. Minden más csak a felületen mozog.

- *A hagyomány kategóriája.* Hamvas életbölcseletének kulcsfogalma. Ez a hagyomány azonban nem kultúrtörténeti, etnográfiai értelmezés, hanem metafizikai. A vertikális tengelyt jelenti, mely minden pillanatban jelen van, ugyanakkor örök. Egyfajta metafizikai tudást jelent ez az embernek a létben elfoglalt egyetemes helyéről. A hagyomány fundamentális mondanivalója az egyetlen azonosság: az isteni és az emberi lét azonossága. Ez minden hagyományban közös, így tulajdonképpen nincsenek hagyományok, csak a hagyomány van. Hamvas vélekedése szerint ezt a tudást őrzik a szent könyvek, a Védáktól a Tao-te-kingen át az Evangéliumig. Egyedül a szent könyvek érintik meg az ember isteni mélységeit. Bigott materializmusra vall ezeket a könyveket kultúrtörténeti leletnek, vagy irodalmi szövegeknek tekinteni. Sajnos ma a hagyományt egyezményesen lenézzük, s fejet kizárólagosan a tudománynak hajtunk. Mert a hagyomány korhol és rákpirít, a tudomány viszont hízeleg nekünk, a hagyomány "mondanivalója" gyakran kényelmetlen a tudomány viszont süppedős kényelmet ígér. A próféták indulata kellemetlen, a tudós ígérete megnyugtat, elaltat. Hamvas a hagyomány értelmezésén belül az aranykor fogalmát is ezen a tengelyen helyezi el. "*Az aranykor nem történelmi korszak, hanem állapot, és ezért minden időben jelen van; csak attól függ, hogy van-e valaki, aki megvalósítja.*" (H.B. *Öt géniusz*) Ezen meghatározás az Isten Országáéval analóg. "*Az Isten Országá 'nincsen itt és nincsen ott.'* (Lk.17.21.), földrajzilag körül nem határolható. De ott van mindenütt, ahol akad egy ember, aki magába fogadja Jézust. Jézussal a szeretetet fogadja magába és a szeretet közösséget formál." (B.Gy. *Merre menjek?*) Az előző az időbeliség, míg az utóbbi a térbeliség felől közelít. Ahogy az aranykor nem egy olyan korszak, amely már valamikor volt, de elmúlt, és amelynek egyszer majd megint csak el kell érkeznie. Hanem létállapot, létminőség, amely bármikor, bárhol, megvalósulhat. Úgy ahogy az Isten Országá sem földrajzi terület, meghatározott lakossággal, rendelkezésre álló kiváltságokkal.
- *A realizálás kategóriája.* A harmadik fogalom a valóság és a hagyomány tartalmi vonatkozását a praktikum területéről világítja meg Hamvas. Olyan gyakorlatról van itt szó, ami a *gondolat, szó* és *cselekedet* egységét reprezentálja. Egyébként ez az egység - hamvasi vélekedés szerint is - Jézusnál található meg maradéktalanul. Jézus személyisége Hamvas számára a leghitelesebb. "Amikor Jézus önmagát Istennel azonosította, az azonosságot nem saját maga számára foglalta le. Soha Jézus önmagát a többi ember közül ki nem emelte, soha senkihez fölülről nem beszélt. Ezért hívta magát az ember fiának. Istennel az embernek minden fia

azonos. Az Isten-ember egység mindenkire kiterjed. Lényeges dolgokban emberek között különbséget tenni erkölcstelen. Jézus felszólította az embert, hogy az Isten-ember azonosságot magába vegye fel." (H.B. Scientia Sacra)

Ebben a vonatkozásban Hamvas elmarasztalja a klérust, aki az Evangéliumból egyetlen mondatot sem tudott realizálni. Ennek okát a metanoia elmaradásában, a kompromittálhatóságban és a politikával való összefonódásban (lásd még: trón és oltár szövetsége, B.Gy.) látja. Fontos számára leszögezni azt, hogy az aranykor realizálható. Hiteles, nyílt ember szükséges hozzá. Természetesen a meghívás az egész emberiségnek szól, mert a szőlősgazda is mindenkit alkalmaz a munkára - még akkor is, ha az utolsó órákban érkezik - és a "bérezés" is azonos. (Mt. 20.1-16.), de a mindenhova szórt ige-mag csak a jó földben (emberben) hajt ki. (Mt.13. 1-9.) Az aranykor realizálásában Hamvas nem kisközösségekben gondolkodik, számára egyetlen hiteles közösség létezik csak s ez az emberiség.

*

Jómagam a hamvasi gondolatokat hozzávetőlegesen öt éve ismerhettem meg. Ezen időszak alatt két alkalommal haragudtam meg rá. Az első haragvás a kezdet kezdetén volt, egyszerűen nem értettem őt. A Scientia Sacra második kötetével idítottam az ismerkedést. Ő így írt: Vallás, filozófia, tudomány könnyíteni akar, mint mondják, az élet terhein, a hagyomány az embernek visszaadja önmagát!" (H.B. Scientia Sacra). Nem értettem a mondatot. A vallás a filozófia mellett még csak-csak, de hogy kerül ide a tudomány, és miféle életkönnyítésről van itt szó? Mi az, hogy az embernek „visszaadja önmagát”? Aztán bekattant valami. Ráéreztem, mekkora igazságtartalma van ezeknek a gondolatoknak. A vallás a nagy életkönnyítő. A vallás, mint búvóhely; a legjobb búvóhely, ide még Isten elől is el lehet bújni. Eleget, ha betartjuk a vallási obszervanciákat. Jézus is ebből a rejtkehelyből akarta kipiszkálni a farizeusokat, akik alapjában véve igen vallásos és törvénytisztelő emberek voltak. Haragudott is rájuk Jézus, nem úgy a bűnösökre, hiszen ez utóbbiakért jött el.(Mt.2.17.), talán azért, mert ők nem bújnak el sehova, sem vallásba, sem ideológiába, sem világnézetbe. Ők ebben az értelemben tiszták és nyitottak. Transzparens egzisztencia – mondja Hamvas. Jézus a hagyomány és nem a vallás jegyében jött, azért jött, hogy az embernek visszaadja önmagát. Ez az Ő megváltása, metanoiája. Jézusnak esze ágában sem volt, hogy új vallást alapítson, tehát a kereszténység a hagyomány jegyében kell, hogy álljon. A második haragudás később jött. Olvasva Hamvas műveit egy-egy gondolata elemi erővel belémnyilalt: „ezt pontosan én is így gondolom, csak soha nem tudtam megfogalmazni, de

másvalaki szavakba tudta önteni. Miért nem én?!, Gyakran volt ilyen sajátos *de ja vu* élményem – én már jártam valamikor ebben a városban. Mindig volt a kereszténységről egy másfajta véleményem, mint ami a *szószékről* halhatott az ember. E kettő mindig ellentmondásban állt egymással. Nem csupán a víz (prédikálás) és a bor (ivás) kibékíthetetlen ellentmondásáról van itt szó, hanem sokkal mélyebb jelenségről, amit soha nem tudtam megfogalmazni. Hamvas ragyogóan megfogalmazta nekem/helyettem, sokféleképpen, például így is: „*A történelmi kereszténység igen korán, később soha jóvá nem tett, sőt súlyosbított és ezért végzetes hibát követett el. Ez a hiba, hogy a gnóziist nem olvasztották be, hanem eretnekségnek bélyegezték és a kereszténységből kizárták. Ezzel pedig a megismerés szabad szellemi tevékenységének lehetőségét a kereszténységben megszüntették. Plótinoszznak a gnóziissal szemben tanúsított ellenállása érthető (menthető). Visszavonultan élő magánember volt, és információi sem lehettek hitelese. A keresztény papság viszont magas autoritás, értesülései kimerítőek és megbízhatóak lehettek és biztosan voltak is. Éppen ezért a gnosztikusok ellen indított hadjáratot nem lehet úgy megítélni, mint Plótinoszét. A kereszténység történetében ez volt az első eset, amikor a papság keresztény ellenes magatartást vett fel. A történelemben ez volt az első eset, amikor a papság a hatalmát az Egyház szellem ellen érvényesítette.*” (H.B. *Scientia Sacra*) Hamvas Béla nem vitatja, hogy a gnózinak lehettek tévtanai, de maga a gnózis alapvetően a szakrális megismerést jelentette. A klérus harca minden bizonnyal nem a tévtanok ellen irányult, hanem az értelem átvilágító tevékenysége ellen. Talán, hogy a gnózis nem oldódhatott fel a kereszténységben, szülte azt az örök dilemmát, amit mind a mai napig a hit-tudás antagonisztikus ellentétének mondunk és képtelenek vagyunk megbirkózni vele.

*

Hamvas egységben próbál gondolkodni. Minden Egy, a világ pedig ennek az Egynek számtalan vetülete. A létegség e tanát a nagy keleti hagyományok mellett megtalálja az európai hagyomány letéteményeseinél is, elsősorban Echart mesternél, Jacob Böhménél, Cusanusnál, Baadernél, Szt. Ágostonnál. Természetesen fellelhető ez a kereszténységnél is, de csak nagyon rövid ideig. "A kereszténységben lévő egység-gondolat abban a pillanatban, amikor kimondták, elemi erővel tört át. A kis héber gyülekezet, amely abban a hiszemben volt, hogy számára készült vallás, felrobbantotta. A kereszténység mértéke már az első pillanatban is az egész föld volt. Az egység nagy arányokban először Alexandriában bontakozott ki. A gondolkodók kísérletet tettek arra, hogy mindazt, ami a kereszténység előtt volt egybeolvasszák. Ha a klérus és a politikai hatalom az alexandriai gondolkozást nem üldözte volna, a hagyomány alapjára épített emberiség-egység megvalósítására lett volna lehetőség. (H.B. *Scientia Sacra*) Hagyomány is

csak egy van, mint ahogy egy emberiség, egy szellem egy isten. Itt az egy, mint szám nem a mennyiségi, hanem a minőségi tulajdonságával van jelen. A kereszténységnek csak egy igazi útja van ez a belső út (ezotéria), de a külsőt járja (exotéria), ennek a külső útnak a jelei a katedrálisok, a keresztény világ-hatalom, a hierarchia, a dogmatika, a pápai tévedhetetlenség, a cölibátus, a tábori lelkészi hivatal, inkvizíció, szent háborúk stb. A kereszténység vásárnapra jelenséggé vált, és igazi értelmét elvesztette. Hamvas többször is hangsúlyozza, hogy a kereszténység hagyomány, melynek Európában három ellensége volt: először is a belülről való ellenség a klérus (nem az Egyház!), másodsor a politikai hatalom, harmadszor a scientificizmus. Ez a három ellenség tudattalanul, közös megegyezéssel megakadályozta azt, hogy az evangéliumi kereszténységből bármi is megvalósuljon. A kereszténységben az Evangélium az egyetlen hiteles partitúra, csak ebből lehet vezényelni. A partitúra a megkomponált rend, de egyik karmester sem ezt vezényli, hanem saját önkényét. A Nagy Mű a Magnus Opus hamisan szól - de a fals hangokat mára már megszoktuk - és igaznak halljuk. És a zenekar csak játszik: még az "Alleluja" dallamai szűrődnek felénk, de a háttérben már a "Feszítsd meg!" disszonanciáját vélhetjük felismerni.

*

A világ három teljes egészében negatívnak mondható mozgatórugója: a hazugság, a kizsákmányolás, és az erőszak. Ezek esetében gondoljunk csak a média-rendszerre, melynek jól szervezett a hazugságszisztémák kinyilatkoztatói. Az adóhivatalokra s általában a hivatalnoki rendszerek áttekinthetetlen bürokráciáira, melyek állandóan a zsebünkben kotorásznak. Valamint a katonaság, a rendőrség létszámában is egyre gyarapodó apparátusára mely azonnal lecsapni kész minden fajta engedetlenségre és oda nem illő gondolatra. A Sátán jól felépített triászja ez, az anti-szentháromság, ami ha akarjuk, ha nem működteti a világot, s úgy tűnik „jól” működteti mert már fel sem tűnik. Hamvas Béla ironikusan így fogalmaz az „Óda a huszadik századhoz” című írásában:

„Ha a huszadik században az intelligens európai elutazik, és idegen határra érkezik, az útlevel és vámvizsgálat után odamegy valakihez és így szól:

- Ebben az országban idegen vagyok, legyen olyan szíves, kérem, mondja meg, mi az, amit Önök itt most hazudnak?

A bennszülött erre azt feleli:

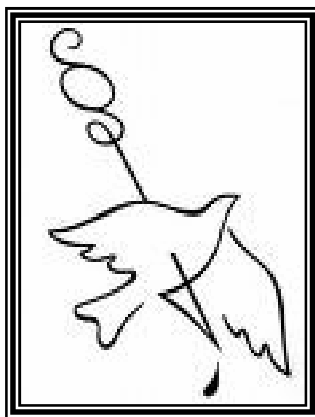
- *Arrobori.*
- Mit jelent ez a szó?
- Pontosán senki sem tudja.
- Hatása észrevehető?

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

- Hatása észrevehetően nagy. Régebben *paotában* éltünk, de az megbukott. Azóta egész életünk az *arrobori* jegyében áll, és az országban *arroboriális* virágzás tapasztalható. A közállapotok...

Az idegen bólint.

- Köszönöm, Uram, ne fáradjon, a többit már én is tudom."

A HUMOR, MINT KAPCSOLAT A TRANSZCENDENCIÁVAL

*„A humor az utolsó fátyol. Levethető? Igen, de nem ajánlatos.
Az egyetlen helyes, ha az ember leborul előtte és imádja, és azt mondja:
Sajnos túl bölcs vagyok ahhoz, hogy szépségedet megérintsem.
A humor az utolsó maszke. A humor a tragédiánál mélyebb.
Ahogy a bolond mélyebb, mint a bölcs.*

(Hamvas Béla Karnevál)

Az emberi gondolkodás talán kisé méltatlanul bánik a humorral, azzal a képességünkkel, hogy tudunk önfeladten nevetni másokon és nem utolsó sorban magunkon. Kétségkívül, ez a kizárólagos emberi sajátosság, nem nagyon érintette meg nagy gondolkodóinkat. Mí az oka ennek? Talán az a külső elvárás, hogy a bölcsnek komolynak, méltóságteljesnek illik

lennie és ilyen elvárás mellett semmi helye a humornak. A szabályt erősítő kivétel természetesen azért akad. Kezdjük mindjárt a görögöknél, a nagy bölcsek közül talán csak Szókratész merete humorba ágyazni komoly gondolatait. Írni nem írt, de lejegyezték róla vidám, természetes derűjét, közvetlenségét, időnként – akinek kijárt – maró gunyorosságát is. A gúny a nagyoknak és a komolyaknak szólt, az akkori farizeusoknak, pontosabban a görög demokrácia kegyeltjeinek. Napjaink fogyasztói, pontosabban bekebelezői világában mennyire aktuális lenne, amit fennmaradt róla: „Amikor az athéni piacon az árúk roppant tömegét szemlélte Szókratész, gyakran ezt mondta magában: Mennyi mindenre nincs szükségem.” (Diogenész).

A görögöknél tartva szavunk etimológiáját is megtaláljuk, nevezetesen Hippokratésznál. Az ókori orvos felfogása szerint a humor a szervezet nedveit jelenti, amelyektől az ember testi és lelki jólléte függ. Zseniális megérzés, ma már tudományosan is megtapasztalhatjuk, ha van humorunk: jól érezzük magunkat.

Az Ószövetségben, ha nem is túlzott mértékben, de jelen van a humor, a nevetés. Mi több kiderül, az Úr neveti ki az acsarkodó gonoszt. „Fondorkodik a gonosz az igaz ellen, és fogait csikorgatja rá: Az Úr neveti őt, mert látja, hogy eljő az ő napja.” (Zsolt 37. 13..) Másszor meg az Úr neveteteti meg Ábrahámot meg Sárát, mert idős koruk ellenére gyermekük születik. „Ekkor arczára borúla Ábrahám, és nevéte és gondolá az ő szívében: vajjon száz esztendő embernek lesz-e gyermeke? Avagy Sára kilenczven esztendő lévén, szűlhet-é?” (1Móz 17. 17.), és „Abrahám pedig száz esztendő vala, mikor születék néki az ő fia Izsák. És monda Sára: Nevetést szerzett az Isten, énnékem; a ki csak ballja, nevet rajtam.” (1Móz 21. 6.). Megtudhatjuk még, hogy mindennek megvan a maga ideje – még jókedvnek, nevetésnek is: „Ideje van a sírásnak és ideje a nevetésnek” (Préd 3. 4.). Ha továbblapozunk a Prédikátor könyvében, elég rossz véleménnyel szembeüthetünk a humort, a nevetést illetően. „A nevetésről azt mondom: bolondság! A vígasságról pedig: mit használ az?” (Préd 2. 3.); „Jobb a szomorúság a nevetésnél; mert az orczának szomorúsága által jobbá lesz a szív.” (Préd 7. 3.); „Mert olyan a bolondnak nevetése, mint a tövisnek ropogása a faszék alatt; ez is hiábavalóság!” (Préd 7. 6.)

Az Evangéliumi humor a legfinomabb humor: az örömhír. Ami nem szilaj jókedv, mámoros gondtalanság, harsány nevetés, hanem az a derű, ami megadja annak az alaphangját, ahogyan a világot kell szemlélnünk. „Boldogok, akik tudnak saját magukon mosolyogni.” Fogalmaz át egy pszichológus, és teszi hozzá találóan: „...mert sohasem fogják abbahagyni.” Ez, meg az önszemléletünk derűje, ami átsegíthet sok-sok hétköznapi nehézségen. Gromon András az evangéliumi humor kapcsán Jézus iróniájáról beszél,

amely keserű, de szellemes, finom gúny. Célpontja a nép, a gazdagok, az ellenfelei, a tanítványai és önmaga. Jézusnak remek humorérzéke volt, némi képzavarral azt is mondhatnánk, hogy szellemes ember volt. Jókat derült a világ alakoskodásán, a farizeusok okoskodásán, a tanítványok értetlenkedéseiben és ugyanakkor mindezek mélyen bántották is. Lukács boldogságmondásai közül a harmadik a transzcendenciába helyezi a humort, a nevetést: „*Boldogok vagytok, akik most sírtok, mert nevetni fogtok.*” (Lk 6. 21.)

Az iszlámról kialakult kép komor, szigorú, amely a humor és a szellemesség megjelenésére kevés teret enged. De maguk a muszlimok egyébként előszeretettel - és valószínűleg jogosan - mutatnak rá, hogy Mohamed az egyetlen olyan próféta, akiről olyan beszámolók maradtak ránk, hogy kifejezetten kedvelte, sőt maga is művelte a viccelődést és a szellemességet. Számos Mohamed tetteiről vagy mondásairól szóló beszámoló ábrázolja a prófétát tréfálkozás közben.

A humor a végső igazság megnyilvánulása, ha már a remény is elfogy: marad a humor. A humor felemeli a kicsit, kigúnyolja a hatalmast. Mert a hatalmas mindig bizonytalan és szánalmas, s ezt a humor neveltséggé teszi.

Az irodalom talaja kiválóan alkalmas arra, hogy a humor a transzcendenciájából a felszínre kerülhessen. A vígjáték egyidős a tragédiával és azonos a létjogosultsága az irodalomban, mi több ugyanarra a kérdésre keresi a választ. Csupán az egyik *így*, a másik *úgy*. A világirodalomban a humor mélysége – avagy magassága – Cervantes művében a Don Quijote-ében mutatkozik meg leginkább. A transzcendens vonatkozási rendszerben Don Quijote reménye igazolódik, s nem Sancho Panza realizmusa, földhözragadtsága; s a főhős bolondozásai, csínytevésai, neveltségsége szakrális méltóságot nyernek. A bolond bölcsőbb az okosnál, a humor az igazság előíze, mert vannak olyan állapotok, amikor a komolyság bizony a legkomolytalanabb. (Sokak számára egy fegyveres díszszemle vigyázz-menete a világ legkomikusabb történése.)

A magyar irodalom is sokat tud a humorról és szinte mindenki, aki említésre méltó, él is a derű magasabb dimenzióival. Arany János a transzcendens meghatározottság mellett a humor dialektikáját is észre veszi. A komédia és a tragédia egy ugyanazon dolognak más és más aspektusai. A komikum is, a tragikum is az ember határait tárja föl, végtelenséget feltételez, de mindkettő az emberi végesség megnyilatkozásai. A „Széptani jegyzetek”-ben a költő a neveltség álarcába rejteztetett sírásról beszél, mert a humor a fájdalomból ered – és oda is tér vissza. „A humoros író mély fájdalmat érez a világ romlásán, de nem lévén reménye javítani, kétségbeesetten kacag önmaga és a világ felett.”

A humor az úgynevezett valóságból karikatúrát csinál, és meggyőz arról, hogy ez az igazi valóság. A *humor-érzék-szerv* veszi csak észre, fedezi fel azt a valóság-karikatúrát, amely nem harsány, nem hivalkodó, hanem finom, egyben belső is: ezo-terikus. Ha a humor harsánnyá, hivalkodóvá válik, akkor kifordul önmagából, s az már nem humor. Jószerivel bántó durvaság, trágárság, feltűnési viszketegség. Az átvilágítás helyett elsötétít, bemocskol és bemocskolódik. Még a legjobb esetben is talán egy kis *csiklandozás*, de semmiképpen nem *szellemesség*. Ekkor már a humorista nem moralista.

A humor kizárólag emberi sajátosság – no, meg jelen hipotézisünk szerint isteni is. A tárgyak önmagukban nem humorosak, csak ha vannak emberi vonatkozásaik. Az állatvilágban is ismeretlen fogalom a humor, ám ha emberi tartalommal töltjük meg, jót nevetethünk, például La Fontaine a holló meg a róka történetén. De csak, ha felismerjük: jé, ezek mi magunk vagyunk! Valahogy így:

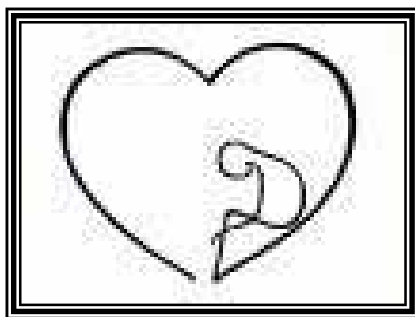
*Holló úr ült a fatetőn
Csőrébe sajt volt, jókora,
S kit a jóillat csalt oda,
A róka szólt hízelkedőn:
"Á, jónapot, te drága holló!
Mi szép vagy! nincsen is hozzád hasonló!
Nem tódítok, de hogyha hangod
Olyan, mint rajtad ez a toll, ó
Akkor a madarak között első a rangod."
A holló erre rendkívül örül,
Torkán egy hangot köszörül,
Kitátja csőrét, földre hull a sajtja
A róka felveszi és egyre hajtja.
"A hízelgő, akármilyen fajta,
Azokból él, akiknek hízeleg:
Felér a sajttal ez a lecke - vedd."
A holló ámul, pironkodva, végre
Megesküszik, hogy nem megy soha jégre.
(Kosztolányi Dezső fordítása)*

A humor társas műfaj. Azt állítja Henry Bergson a Nevetés című művében, hogy „...a nevetésnek visszhangra van szüksége, állandóan visszaverődve folytatódni akar. Nevetésünk mindig egy csoport nevetése, a nevetésben mindig ott bujkál valami egyezés, szinte azt mondhatnám: cinkeosság más, valóságos vagy képzeletbeli nevetőkekel.” Egymagunkban nincs nevetés, csak esetleg akkor - s ezt már Sigmund Freud teszi hozzá – ha az ember a képzetében valamilyen közössé-

get teremt, mert akkor a tudatalattiból előjön a nevetés. Egyébként Freud szerint a humor mélyen összefügg a tudattalannal, a humor mechanizmusa szerinte sokban hasonlít az álmok mechanizmusához. Nevetésünk a tudatalatti feszültségeket szabadítja föl. Analóg erre Örkény István gondolata: „Nevetünk, amikor fölfelé megyünk a hullámvasúttal - mert fölszabadul a feszültségünk – de sikoltva zuhanunk lefelé; viszont ki ülne fel egy vízszintes hullámvasútra?”

Descartes „cogito ergo sum” –ja kificamítva, „humorosan” így hangzanék: „humoromnál vagyok, tehát vagyok”.

Így hát Isten óvjon meg minket a humortalanságtól!

KI NEM VOLT JÉZUS?

„Amikor Jézus önmagát Istennel azonosította, az azonosságot nem saját maga számára foglalta le. Soha Jézus önmagát a többi ember közül ki nem emelte, soha senkihez fölülről nem beszélt. Ezért hívta magát az ember fiának. Istennel az embernek minden fia azonos. Az Isten-ember egység mindenkére kiterjed. Lényeges dolgokban emberek között különbséget tenni erkölcstelen. Jézus felszólította az embert, hogy az Isten-ember azonosságot magába vegye fel.”

(Hamvas Béla: Scientia Sacra)

Aminap a kezembe került egy a kínai tusrajzról szóló írás. A dolog lényege az, hogy színtiszta fehér lapra festenek valamit fekete tussal, s a „mondanivalót” a megmaradó fehér, ki nem töltött terek adják. Ez inspirált arra, hogy próbáljak valamit úgy írni Jézusról, ami nem

Ő volt, hogy ezáltal – mint egy ki nem töltött tér – jelenjék meg Jézus általam elképzelt alakja. Nos, ki nem volt Jézus? Nem volt vallásalapító. Beleszületett egy vallásba, melyet elfogadott, gyakorolt. Vallását a lényegénél, s nem a lényegtelen részeinél ragadta meg. A lényegtelen részeket elvetette, a lényegeseket beteljesítette, sőt messze túl is teljesítette ezeket. A törvény radikalizálására és túlteljesítésére biztatja, a Tízparancsolatot remekül betartó, gazdag ifjút is. Ezt a fiatalember nem teszi meg, tehát betölti, de nem teljesíti túl a törvényt. Jézus saját vallási és politikai elitjei között eretneknek, s a fennálló rend – egész pontosan rendetlenség – veszélyes megdöntőjének számított. Ezt még csak tetézte az a „rettenet”, hogy magát az Atyához igen közelállónak látatta olyannyira, hogy teljes azonosságot vállal az Atyával, aki mindent átadott néki azért, hogy reprezentálja Őt az emberiség előtt.

Jézus nem volt filozófus, de gondolati bölcsessége, mondanivalója átível a preszókratikusoktól a racionalistákon át napjaink egzisztencialistáig. Nem volt nagyvonalúan megkomponált filozófiai rendszere, mint Platónnak, Arisztotelésznek, Aquinói Szent Tamásnak, Descartesnek, Kantnak, Hegelnek vagy Marxnak. Számára a szakfilozofálás, az egyénileg kifundált rendszerek kiépítése, illetve egy meghaladott bölcséleti rendszer lerombolása, teljesen idegen volt. Bölcséleti mondandója teljesen személyes és az Atyától eredező volt, oly módon, hogy egyetlen új fogalmat vagy definíciót sem vezetett be. Nyilván a farizeusok próbáltak csapdákat állítani, hogy valamilyen –istát, vagy –izmust reá húzzanak, de ez nem ment.

Jézus politikus sem volt. Bár a zsidó nép politikai Messiásra vágyott, aki valamilyen forradalom, vagy szabadságharc segítségével igazságot szolgáltatott volna a belső nyomor és a külső gyarmatosítás irányában. Még az is kisé túlzónak hangzana, hogy Jézus baloldali érzelmű lett volna, ugyan a szegénység felé húz a szíve és minden gondolata. De nem készített átfogó gazdasági és társadalmi reformprogramot sem. Isten Országát hirdette és saját személyében hozta azt el. Nem biztatja az érintetteket igazságuk demonstrálására, jogos vagyonszerzésre, vevésre. Így hát miféle baloldaliság az, amely meghagyja a szegényt szegénynek és a gazdagtól nem veszi el a jogtalan többletét? Nem tesz gazdasági és gazdagsági csodát, s a megvalósítandó Isten Országja sem a jólét jegyében állana fenn. Jól tudta, hogy „császárszár” mindig volt és mindig lesz (míg ember az ember), és néki meg kell adni azt, ami úgymond az övé. A későbbiek során az emmauszi tanítványok méltatlankodva meg is jegyzik, hogy „*Azt reméltük pedig, hogy ő fogja megváltani Izraelt...*” (Lk 24. 21.) Nem kell hozzá még rosszmájúság sem, hogy hozzáte-

gyük, azt is remélhették, hogy a létrehozott új 'messiási' államalakulatban majd ők tölthetik be a legzsírosabb posztokat.

Jézus még csak kiemelkedő történelmi személyiség sem volt, nem volt hős vagy mártír. Jézus a történelemben jött ugyan – emberi mivolta csak így nyilvánulhatott meg – de az üdvtörténet reprezentánsa lett. Más szavakkal, a horizontális síkon is létezik, mint ember, de vertikális bekapcsolódása az Atya világába teszi Őt istenivé. Ezt az istenit kívánta lehozni a földre és megvalósítani eme transzcendenciát. Ezért a kívánásáért már akkor is halál járt, és fontos, hogy jól értsük, ez nem azonos a hős vagy a mártír megkínzásával és halálával. És nem azonos Isten egyszülött fiának a mi üdvünkért történő beáldozásával sem, hisz' ilyen Isten egyszerűen nem létezik.

Jézus nem volt teológus és pap sem, ámbátor tudta a hittant, amely azonban több ponton sem egyezett a hivatalos állásfoglalásokkal. Talán azért, mert a „Tanításom nem tőlem való, hanem attól, aki küldött.” (Jn 7. 16.) Tanító sem volt, abban az értelemben, ami egy ilyen tanítónak kijárna: szószék vagy katedra, egy akadémikusi állás, vagy valami tudományos fokozat, mondjuk professzor, talán magiszter. Vagy ami még jobban kijárna egy ilyen tanítónak a tanításra hangolódott hallgatóság. De, hogy ez nem adatott meg Jézusnak, azt jól foglalja össze a K.I.O. 90. numerusának a. pontjából vett idézet. *„Mondta a szegénység dicséretét, amely szegénységtől meg akartak szabadulni. Mondta a bal orca odatartását, amikor alig várták az órát, hogy kardot ragadhassanak. Mondta a kicsiséget, amikor szüntelenül arról álmodtak, hogy egyszer megfordul majd a társadalmi gúla, ahogyan azt a jámbor zsidók remélték, s ami bangot kap a Zsoltárok alapján a Magnificat megszerkesztésében is: 'Hatalmasokat taszít le és fel emeli a kicsinyeket.'”*

Jézus nem volt tehát ilyen akadémikus tanító kinek szavait doktori disszertációk, szakpublicisztikák őrizték volna, jószerivel vándortanító volt, kinek szavai irritálták az írástudók nem ilyen szövegekhez szokott füleit.

Jézus nem volt tudós orvos olyan értelemben, ahogy ma az orvost értjük, illetve úgy, ahogy egy akkori orvos foglalatoshadhatott. Ehhez sem végzettsége, sem gyógyítói felszerelése sem volt meg. Jószerivel még egy érvágó kést, vagy köpölyözőt sem hordott magánál. Ellenben személyisége, isteni meghatározottsága és a rászoruló beteg hite oly erővel kapcsolódott egybe, hogy még orvosi értelemben is elmondható, hogy a betegek minden esetben gyógyultan távoztak. A mai orvoslás teljesen materiális szinten áll, valamilyen hiányzó anyagot, vitamint, ásványi- és nyomelemet, egyéb bonyolult kémiai vegyületet kíván bevinni a szervezetbe. Illetve valamilyen

felesleges anyagot, tumort, bacilust, vírust stb. kiölni. Teszi ezt nagyfokú műszerezettséggel és személytelenül.

Jézus nem volt sem pszichológus, sem pszichiáter. Egyszerűen csak belelátott az emberek lelkébe mindenféle anamnézis, intelligencia- és személyiségteszt, kérdőív, netán pszichoanalitikus eljárás igénybevétele nélkül. Elég volt egy mondat: „Kövess engem!”, s ment, akinek mennie kellett. A nem orvosi praxisként űzött tevékenysége között jelentős szerepet kap a pszichiátriai betegek gyógyítása is, melyet abban az időben démon-, vagy ördögűzésnek neveztek. Csodaszámba menő testi-lelki gyógyításait döntő mértékben a szeretés motiválta. Az orvosi-gyógyítói karrier megvalósításának még a látszata messzi állt tőle, akiket meggyógyított, azoknak rendre megtiltotta, hogy elhíreszteljék, ami velük történt. Ha nem így történik, jól menő orvosi-pszichiátriai praxist működtethetett volna, mondjuk Jézus-klinika néven.

Nem ígért szociális intézkedéseket, és esélyegyenlőségi elképzelései is sajátosan – minden szólómunkásnak egy dénárt – fogalmazódott meg, de ez ügyben a Szanhedrinben nem kívánt interpretálni. A szegénységet nem életszínvonalbéli kérdésnek tekintette, amelyet úgy lehet megoldani, hogy elveszük a gazdagoktól a gazdagságukat és odaadjuk a szegényeknek. Ez történt a kommunizmus-szocializmus idején is, de nem vált be.

Végül Jézus nem volt szupersztár, jóképű, izmos, kisportolt fiatalember (mácsó), mint ahogy a rockoperák, és a hollywoodi filmipar ábrázolja, és teszi címlapsztorivá és giccsparádévá azt a történetet, melynek gondolatisága össze kellene, hogy érjen bennünk Isten gondolatiságával.

„VÁL”-SÁG

„De hol veszély van, lesz
Megmentő is ott.”

(Hölderlin)

„**A** világ hamarosan csupa egymástól idegen mégis mindenestül egyforma (egyformán ellenséges) országból fog állni, ha nem találjuk meg az új kapcsolatokat, melyek hasonlóak a korai kereszténységhez vagy abhoz, amit később európai civilizációnak neveztek.” Így gondolkodik Paul Valéry az 1800-as évek vége táján, de még a századforduló előtt. Talán akkor, amikor Nietzsche felállítja a borzalmas diagnózist Európában, hogy Isten halott. De még akkor, amikor az emberiség szellemi ereje még reménykedik: hátha jóba fordul bele az a század, hátha Európa felismeri küldetését. De jól tudjuk, nem ez történik, elég csak felütni a történelemlkönyvek bármelyikét és olyan apokaliptikus események sorát követhetjük végig – ha éppen föl nem fordul a gyomrunk – amelyek egyenként, önmagukban is megállnák a helyüket a Sátán projektjében. De a Sátán terve soha nem ér véget, most a Mammon képében tetszeleg, s az alakítás kiváló: Európa és most már szinte az egész világ hajbókol, imádjá pszeudo-istenét. Büszke a profit – a piac – a pénz szentháromságára. Betartja a liturgiát: fogyaszt, felhalmoz és meg nem áll, nincs már egy perce sem... És most egy pillanatra mégis megakad a tű a lemezen, mert úgymond válság van. Mi van válságban? A pénz, az a nem létező valami, ami szörnykolosszusként magasodik fölénk. Teszi ezt úgy, hogy közben nincs! Most ez a nincs valamivé kíván válni úgy, hogy válság van. Ördögi paradoxon. Az az érték, ami nem érték, a tőzsdék kis-ördögei kigúvadt szemmel figyeli a semmit, amint emelkedik, vagy vészjóslóan süllyedni kezd. A globális pénzvilág luftballonja kipukkant. A fináncoligarchia hazugságszisztémája összeomlott. Van olyan pont, amikor már nem lehet többet hazudni, és nem lehet többet lopni. Ezt a pillanatot most válságnak nevezük. És mintha mégis lenne még egy nagy dobás a dologban, valakik(?) elkezdik a pénzükért megdolgozók, a tisztességes adófizetők, a szegény emberek, a szociálisan rászorulóknak pénzét visszapumpálni a bankok széfjeibe. Ez már több mint spekuláció. Félelmetes észjárás!

*

Válság van, nos fogadjuk el a tényállást, de pontosítsunk. Az van válságban, aminek el kellene tűnnie a föl színéről. A bankok vannak válságban, és a bankoknak kellene eltűnniük a föld színéről. Pontosabban a bankoknak és a bankokat összetartó hálózat elvén működő, láthatatlan oligarchikus

rendszernek, amely parazita módjára szívja ki és halmozza fel önmagának a tisztességesen megtermelt értékeket. A kevesek kezében levő pénzügyi rendszer felszámolásával, a tisztességes szegénység értékkel emelésével tehető csak gazdaggá a világ. Ám Jézus óta tudjuk, a gazdag ifjú nem akarja szétosztani vagyonát a szegények között, és azt is tudjuk, hogy az egy dénár kevés, sőt mi több igazságtalan is. Jézustól az is megtudható, hogy a gazdag ifjútól más nem veheti el a vagyonát, és nem oszthatja el - úgymond igazságosan - a szegények között. Meg kell várni, míg a gazdag önként áll reá erre... Jézus korabeli finánc oligarchák, brókerek, tőzsdézők és multik még egy személyben a kufárok voltak. A kufároknak nincs helyük a templomban, ám a kufárlétkéség megmaradt, sőt most éli virágkorát, de porszem került a szörnyű gépezetbe és válság van. Édesanyanyelvünk még őrzi a válság szavunk jövőbeli lehetőségét: „vált”-ság, valami mássá „vált”-hatóság, még jó is „vált”-hat a dologból. A jóvá válhatóság első jelei: csökken a fogyasztás, nem költekezünk olyan mértékben, visszaesik az autógyártás üteme, foghíjasabbak a plázák, a szupermarketek hamis termékei kevésbé kelendőek, stb.

*

Hamvas Béla gondolatiságában is fellelhetjük korunk rosszul értelmezett válság kategóriáját. A Hamvas alkotta terminus technikus a krizeológia: válságtan értelmezhetnénk magyarra. A világ dualizmusa (jó-rossz, szent-profán, isteni-sátáni, adó-vevő, szegény-gazdag, stb.) Hamvas számára a válság dialektikáját jelenti. A világ minden időpillanatban valamilyen válságban van, a válság a világ ki- és belégzése. Megjelenik valamilyen krízis, elmélyül, majd megszűnik és jön a következő. Inspiráció-respiráció. Az ember feladata jól felismerni a válságot, s tenni ellene. Sok baj származhat abból, ha nem helyesen ismerjük fel a krízist. Napjaink modern embere gazdasági válságot vél felismerni, holott a szellem, a szellemiségünk válságát éljük. A kor emberének az Istene a Mammon és nem a Mindentadó, a teremtésből terelés lett és a fogyasztás „szent” cselekvéssé vált. Az ember „fejvel felele kezd el élni”. Hamvas ezt a fajta életet korruptnak nevezi: az embert a Mammon megvesztegethette, és az embernek tetszik ez a romlott, züllött lét. Megzavarosodás az, amiben élünk, Jakob Böhme szavát kölcsönzi Hamvas, amikor erről beszél, ez a *turba*. A bajt még az is tetézi, hogy ebben a romlottságban, megzavarodottságban, kifejezetten jól érezzük magunkat. Evvel kapcsolatban gyakran halljuk visszhangozni: ez a fejlődés, előremenetel, a technika csodája, jólét, demokrácia stb. Ezért jellemzi oly nagyon napjaink emberét az anyagiasság, a korrupció, a technokrácia, a gazdasági és gazdagsági orientáció, a pénzuralom és a tudományba, mint haladásba vetett hit. Ha azt

mondtuk, hogy a válság szellemi, akkor a megoldás is csak szellemi síkon lehetséges. Minden más csak a felületen mozog.

*

Tudomásul kell venni, hogy az oly nagyra értékelt nyugati civilizációnk nem haladhat akármeddig ugyanebbe az irányba. Egyszerűen azért, mert ebbe az irányba már nem vezet út. Ez a fajta civilizáció most a végéhez közeledik. De ez nem a világvége és nem is az utolsó ítélet, sőt lehet ez valaminek a kezdete is, ez csak *egy* bizonyos világnak a vége és egy *másiknak* a kezdete. Igen, egy másik világnak a kezdete lehet, amennyiben jól használjuk ki a válságot. Ha válságot meg akarjuk reformálni, ha a kilyukadt luftballonokat újra föl akarjuk fújni, ha a régi struktúrába akarunk visszarendeződni, akkor nem jól járunk el. És akkor is téves úton járunk, ha a válság okát valami külső, objektív tényezőben véljük fölfedezni. Mint mondjuk most a gazdaságban. A válság nem kívül van, hanem bennünk van. Mi magunk vagyunk az okozók és az elszenvedők is egy személyben. A keleti hagyomány ezt nagyon jól tudja, eredeti értelmében ez a *karma*: a tettek következménye. Valamint szakítanunk kell az úgynevezett modern fejlődéselmélettel, nevezetesen azzal, hogy a világ valamilyen pozitív irányba halad, valamilyen jó irányba fejlődik. Meg kell válni attól az elmélettől, hogy okosabbak, bölcsőbbek lettünk, mint mondjuk néhány ezer évvel ezelőtt voltunk. Nincs haladás. A világ menetelése nem lineáris, hanem ciklikus: mindig ugyanoda jutunk vissza...

*

Sajnos, ahogy a diktátortól elválaszthatatlan az éljenző tömeg, nos ugyanígy a multiktól elválaszthatatlanok a fogyasztók. A fogyasztói réteg az elbutulás során keletkező „konzum idioták” sokasága. Ők áldozatok, de ezzel – elbutulásuk következtében – nincsenek tisztában. Ők azok, akik a *nemzeti színnű zászló* puszta látványától, a *magyarság* szó kiejtésének hallatától már megremülnek és a mindennapi megrakott bevásárlókocsijukért *fejét, térdet és derekat* hajtanak a globalizmus urai előtt, és beismerik, hogy most nincs itt az ideje, úgymond magyarkodni. A sehonnaiság megtestesülései ezek a jelenségek. A multiknak, a Világbanknak, a nemzetközi globalizálódott hatalmaknak kell megfelelni s nem magyarságunknak, nemzetünknek, hazánknak. A mai társadalom már nem *anyagelvű* – mint azt a szocializmus évtizedeiben sulykolták az emberekbe – hanem *pénzlevű*. És sulykolás sem emésztett fel már annyi energiát, mert megettük, mint „kacsa a nokedli”. A pénznek mindenek fölé (transzcendencia) helyezése egyben mindent le is értékel. A társadalmi rendszereknél tartva az *arisztokrácia, demokrácia, plutokrácia* vonulatában talán vissza kellene tértünk az eredeti arisztokráciához, nevezetesen a

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

legjobbak által történő kormányzáshoz. (A görög szó az *arisztosz* az *agabtosz* felsőfoka: *jó, legjobb*.) A modern álhierarchiák mindig leplezetlenül egy anyagi rendszer talajára épülnek. Az arisztokratikus hierarchia azt jelentené, hogy a legjobbak vannak fölül, most a leggazdagabbak. Valamint tudomásul kell venni még azt is, hogy a *bolsevizmus*, a *fasiszmus*, és a *globalizmus* ugyanazon dolognak más és más oldalai csupán. A globalizmus a más okból már egyszer eltemetett internacionalizmus reinkarnációja, a kollektivizált szolgai emberiség újratestesülése. Még ötven év sem kell hozzá és analóg módon a globalizmus áldozatairól fogunk beszélni, már ha lesznek egyáltalán túlélők, akik megemlékezéseket, emléknapokat tarthatnak. A neoliberalizmusnak semmi köze a történelmi liberalizmushoz és végképp semmi köze a szabadsághoz. Ez az újabb „ordas eszme” - mely már alattomban rágja sokak lelkét – nem tiszteli a népet, a nemzetet, hanem egybe kívánja mosni azokat a gyönyörű egyéni sajátosságokat, amelyek nélkül életünk szellemi tere csak egy kohéziótlan massa. A banki struktúrák által vezérelt piacgazdaság az isten, az ember és a természet elpusztításának egyik szerve.

*

Válság van, de most megválhatunk korcs szellemiségünktől, elfuserált hovatarozásunktól, idegen hatalmak feltétel nélküli kiszolgáltatásától, önön elbutulásunktól! Válság van, és most örüljünk a válságnak, mert soha nem látott lehetősége van most a valamivé, valakivé válásunknak, a megváltozásunknak, a szemléletváltásunknak, a gondolataink megváltoztatásának. Metanoecite!!!

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

SZÜKSÉGSZERŰ-E A VÉLETLEN, AVAGY VÉLETLEN-E A SZÜKSÉGSZERŰSÉG?

"A sors talán azt akarja, hogy sok nem megfelelő emberrel találkozzunk mielőtt megismered az igazít, hogy mikor ez megtörténik igazán hálás legyél érte."

(Gabriel García Márquez)

Az emberi gondolkodás nagy dilemmái közé tartozik a véletlen és a szükségyszerűség, illetve e két meghatározottság prioritásának problematikája. A dolgok, az események véletlen történnek-e, vagy van mögöttük egy rejtett törvényszerűség, melynek mentén történik, ami történik?

A fizikai világban látszólag nincsenek véletlenszerű történések, hisz' a fizikai jelenségek mögött mindig megragadható valamilyen szükségyszerű törvényszerűség. Amennyiben mégsem, akkor a törvény még felfedezés előtt áll. Einsteint úgy gondolta, hogy a világmindenség keletkezésében nem volt szerepe a véletlennek, és az „Isten nem kockajátékos” gondolata is ezt látszik alátámasztani. Ez a determinista felfogás azonban már akkor is szemben állt az úgynevezett darwinista evolúciós elmélettel, amely gyakorlatilag kimondja, hogy a bonyolult világunk a véletlenek sorozatának köszönhető. Einstein, világról alkotott képe megmutatja, hogy az egy objektív, rendezett valóság, nincs kitéve a véletlen kényének-kedvének, és nem függ egy „külső” megfigyelőtől, azaz tőlünk.

Filozófiai síkon a véletlen felfogása tulajdonképpen a szükségyszerűség sajátos megjelenési formáját jelenti. Vagy ahogy Foucault fogalmaz: „...amit megismerünk, és amik vagyunk, nem az igazság és a lét, hanem a véletlen külsődlegesége.” A bölcséleti kategorizálás véletlennek nevezi az összes okozatokat, amelyeknek nem látjuk összefüggéseit az okaikkal. Marx is visszautasítja a véletlen létjogosultságát, azon az alapon, hogy ahol a felszínen a véletlen űzi játékait, ott mindig benső, rejtett törvények uralkodnak rajta, és az a feladat, hogy ezeket a törvényeket felfedezzük. És az emberi gondolkodás gyakran elköveti azt a hibát, hogy nem a véletlent emeli fel a szükségyszerűség szintjére, hanem a szükségyszerűséget súllyeszi le a véletlenre.

A véletlen és a szükségyszerűség problematikáját körbejárva óhatatlanul szembetaláljuk magunkat a *sors* fogalmával. Mi a sors? A görög tragédiák válasza erre az, hogy előre megírt történések sorozata, melynek szereplői nem aktív részesei, hanem passzív elszenvetői annak. Nemcsak azzal, hogy

elviseli a rámért sorsot, és eszébe sem jut bármit is tenni ellene, hanem még maga is hozzájárul, hogy a végzet beteljesedjék rajta. A sorsból nem lehet kilépni, nem lehet átadni valakinek, és nem lehet átvenni senkitől.

Mindenkinek személyre szabott sorsa van, melyet élete során be kell teljesítenie. A magyar nyelv metafizikai meghatározottsága őrzi a sors determinisztikus tartalmát, például amikor úgy fogalmazunk: történik velünk, megesis velünk. Ez része egy olyan világlátásnak, amely szerint sorsunk az egyetemesség meghatározott szelete, és nem önálló entitás.

Egy merész ugrással máris a hinduista, buddhista hagyomány *karma* törvényét láthatjuk magunk előtt. A törvény értelmében mindenki az előző életbeli tetteiért viseli a jelenlegi sorsát, és ez így halmozódik át életről – életre. A véletlen elemeit nem találjuk meg; itt minden mozzanat szükségszerű, mégpedig a tetteinkből következő szükségszerűség. Ebben a rendszerben a véletlen nem értelmezhető. Bizonyos kozmológiák előszeretettel alkalmazzák a véletlenszerűség kategóriáját. Gyakorlatilag olyan meghatározásban, hogy a világ keletkezése úgymond a véletlenek kiszámíthatatlan sorozata. Hasonlással élve, a mozsárban összetört zsebórát véletlenszerűen addig rázogattuk, míg újra ketyegő szerkezetté nem áll össze. Hasonlóval már találkoztunk a darwinizmus kapcsán, ott egy-egy ilyen rázogató neve: *mutáció*.

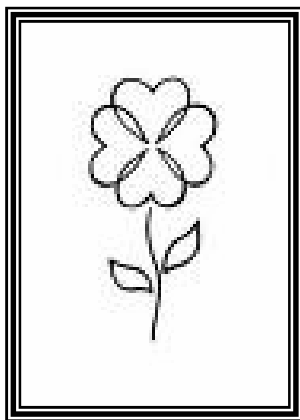
Természetesen a világmindenség alaposabb megismerése, megsejtése során kikövetkeztethető, megérezhető, hogy bizony itt tudatosságról, egyfajta isteni szükségszerűségről lehet szó. A élet létrejöttének magyarázata a véletlenszerűséggel a lehető legnagyobb mérvű istenkáromlás. Még ha az alkotó nem is demiurgoszi értelemben gyártja le a világot/világokat, hanem „csupán” a feltételeket, a lehetőségeket teremti meg és a túlcsonduló isteni szeretet átjárja, átítatja a mindenséget, amely ezáltal életre kel.

Véletlen-e a születés? Min múlik, hogy katolikusnak, reformátusnak, mohamedánnak, buddhistának netán dzsainistának születünk? Gazdagnak, vagy szegénynek; okosnak, vagy butának; szépnek, vagy csúnyának; szerencsésnek, vagy szerencsétlennek? És a halál? A ténye nyilvánvalóan a születésünk pillanatában determinálódik. De a módja, és az ideje min múlik? Netán, ahogy esik, úgy puffan? S büntetés, vagy jutalom, hogy valaki kilencven – százat is megél, és aki csak harmincat – negyvenet? A véletlen és szükségszerűség gondolatsövetét továbbfejtvé teológiai kérdésfeltevésként megfogalmazhatjuk, hogy mennyiben törvényszerű, az hogy a történelmi egyházak nem valósíthatják meg az Isten Országát? Bizonyára nem a véletlen műve: ahhoz, hogy Jézus egyetlen gondolata is megvalósulhasson, az egyházaknak fel kellene számolniuk önmagunkat. Kínosan hasonlít ez a

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

történet a hadseregek esetére, amelyek a békét hirdetik, a béke, a szabadság jelszavait tűzik zászlaikra, békeharcot, fegyverbarátságot hirdetve, kötve De még nem volt a világtörténelemnek egyetlenegy háborúja – sőt forradalma, ellenforradalma, puccsa, szabadságharca, vagy akár zendülése sem – amely után jobb lett volna.

No, nem egy-kéttucat embernek vagy érdekeltségi körnek, hanem az *embernek*, mondhatnánk: az emberiségnek. Az ilyen háborút még nem találták fel, és nem is lehet feltalálni, mert ez önellentmondás. A erőszak kimenetele nem a véletlen, vagy ahogy mondani szokás a hadiszerecsé műve, hanem szükségszerű az, hogy minden erőalkalmazás – fizikai értelemben is – de főleg szellemekben a totális destruktívvitást jelenti.

AZ A HASZONTALAN HASZON...

*„Aki tölt színiültig: jobb, ha abbagyja.
Aki túl-élesre fen: Élét hamar kicsorbítja.
Arannyal, ékkővel teli kamra: megőrizni senkise bírja.
Kincs, góg, rang egyszerre: Mekkora szerencsétlenség!
Alkotni, adni, majd visszavonulni: Ez az égi bölcsesség.”*

(Tao-te-king IX. vers, fordította: Weöres Sándor)

Megkísérelhető egy új definíció megfogalmazása az emberi világ és az állati világ összehasonlítására. Az ember hasznot húzni akaró lény, a hasznot az őt körülvevő anyagi világtól reméli. Az állatvilág tagjai nem „ismerik” a hasznot; önmaguk létfenntartására töreksenek, ezen szint elérése fölött már nem motiválja őket semmi újabb táplálékszerzésre, vagy esetleg a territóriumuk kibővítésére. „Nem vetnek, nem aratnak, csűrbe nem gyűjtenek...” (Mt 6.26.) Úgy tűnik az állatoknak nem okoz gondot, hogy saját belső természetük parancsa szerint éljenek, de az embernek igen gyakran komoly problémát jelent, hogy embernek maradjanak. Ha a bogár egy pillanatig is „fedné” bogárságát elpusztulna. Az ember igazából nem hisz a gondviselésben: aggódik a holnapja miatt, ahelyett, hogy az Isten Országát keresné. Kérdéses az, hogy meddig és mennyi hasznot lehetséges bekebelezni még?!

*

Az ember hasznot akar húzni a világból. Úgy gondolja, hogy a véges földi élete során minden, számára kedvező lehetőséget meg kell ragadnia. A „hasznot húzni akarás” a történelem folyásával lineárisan növekszik. Nagyapáink kevesebbel beérték – nekünk már több kell – unokáink még többet akarnak majd. A haszon reményében az ember Istentől elfordul – legfeljebb vallásszurrogátumokat tart fent – és a Mammon előtt hajt tétet. A Mammon a haszon jegyében áll, módszere a szerzés. Ideológiája langyos és jólhangzó demagógia, például ilyen: Ez a földi élet van csak, itt kell jólérezni magad, a világot kényelmesre kell berendezni. Könnyítsd meg az életed, valósíts meg önmagad, legyél sikeres! Neveld sikeressé gyermekeidet is, a karrier lehetőségét már tegyél tálcán vidd nekik! Ha időnként templomba, vagy hittanra járatod őket, megbocsátom neked, mert a legjobb úgy tenni, mintha így lennének rendbe a dolgok. Hidd azt, hogy majd a tudomány és technika megoldja az élet nagy kérdéseit. Látod, nap-mint-nap ara törekszik, hogy neked minél jobb legyen. A tudomány már-már teljesen uralma alá hajtotta a földet, és ez nagy-nagy hasznot hoz neked is. Hogy van háború, meg erőszak, nézd el neki, próbálj a győztesek oldalán állni! Ha időnként mégis lelkiismeret furdalásod támadna, ne törődj vele, ez csak afféle mellékhatás; keress magadnak egy jó kis langyos eszmevilágot, mártózz meg benne és elmúlik a rossz érzés. A lényeg az, hogy haladj a korrallal, nehogy pont te maradj le valamiről. Így lehetsz hasznos tagja a társadalmadnak. Ne félj – talán egy ember mindig akad a hatalomból, aki megveregeti munkában elfáradt válladat, ez nagyon jólesik neked. Ilyesmi a Mammon „hegyi beszéde”, pontosabban a „völgyi beszéde”, mert a neki hitelt adó ember szellemi

völgyben (gödörben) él – kilátástalanul, lezártan, mindenféle perspektíva nélkül.

*

Az „Apostolok Cselekedetei” beszél bizonyos Demeter lázadásáról. Demeter ezüstműves, és remek hasznot hoz neki és iparos társainak az Artemisz-templomcskák készítése. De, „...*abban az időben nem kis zavargás támadt az Úr tanítása miatt.*” (Apcsel 19.23.) És veszélybe került a biztos megélhetés, ezért Demeter igazságérzetére hallgat és lázad. Amióta világ a világ bizony nehéz feladni a jólétet, a kényelmet, a megszokottat. A természet gondoskodó tenyere egyre kérgesebbnek tűnik a többszörös komfortfokozathoz szokott ember számára. Sajnos mindenben hasznot remélő lények vagyunk: istenben, vallásban, filozófiában. Az Evangélium nem ígér hasznot, mégis haszon szerzésére használta a klérus.

*

Önmagából kifordult világban élünk. Nem azt mondjuk *valóságnak*, ami a valóság. A fenti állítás megértése végett egy hasonlatot mondanék: jól tudjuk, hogy a $2 \times 2 = 4$. Azonban, ha bizonyos hatalmi köröknek az lenne az érdeke (haszna), hogy a 2×2 értéke 5 legyen, akkor azt viszonylag rövid idő alatt el tudná érni. Ezt írják a tudományos könyvek, ezért kapna valaki Nobel-díjat, éjjel-nappal csak ezt hallhatnánk, láthatnánk, olvashatnánk a médiákban. Erről verselhetnének és írhatnának regényeket a kor „jólfizetett” költői – írói. Ilyen témákban lennének tárlatok a galériákban, s ezen igazságot példázó lovasszobrok állnának a köztereken. A templomokban erről szólna a szentbeszéd. És ezek a bizonyos hatalmi körök elképesztő anyagi hasznot húznának e furcsa matematikából. Ma a $2 \times 2 = 5$ világában élünk, a hibát nem vesszük észre, vagy nem merjük bevallani. Az Evangélium *gazdag ifjúja* betartja ugyan a törvényeket, de eközben jelentős haszonra is szert tesz, Jézus a megszerzett haszon feladására szólítja fel őt, de – ezt már tudjuk – erre az ifjú képtelen. Nevén nevezve ugyan nincs az Evangéliumban *szegény ifjú*, de azt elmondhatjuk, hogy Jézus nem szólítja fel a szegényeket semmiféle igazságos haszonszerzésre. A haszon csak úgy múlik el a világban, ha osztozunk, nem pedig újbóli szerzéssel. Az igazságos szerzés nonszensz fogalom, ebből a nonszensz fogalomból csinált világgraszoló ideológiát Marx és Engels. A marxizmus szegény ifjúja a proletáriátus, kit kegyetlenül becsaptak, mert az általa megszerzett haszon annak a gazdag ifjúnak a zsebébe vándorolt, aki már azt is megteheti, hogy fittyet hány a parancsolatokra.

*

A haszonelvűség, a hasznosság létjogosultságának bizonyítására természetesen filozófiai irányzatok keletkeznek: utilitarizmus, pozitívizmus,

pragmatizmus, stb. Az ember rögeszméinek „szalonképessé” tételéhez mindig valamilyen ideológiát gyárt. Az ideológiában az ember tudományos vagy vallási köntösben megmagyarázza önön magának azt, aminek semmiféle hitele nem lehet. Így az ideológia „képes” magyarázatot adni az erőszakra, a szerzésre, a hatalomra, a hazudozásra és esetünkben a haszonra is. Nagyon gyakran a vallás is táplálja a haszonszerzés tüzét, persze nem nyíltan, hanem csak hallgatólagosan. A tisztességes haszon, a törvény keretein belül szerzett busás haszon az méltányos és igazságos; osztozásról szó sincs. Annak idején az esszénusok és a kumrán szekta tagjai úgy látták, hogy a Templom haszonlesővé, megvesztegethetővé (Hamvas szavával: korrupttá) vált. Ezért egyet tehettek: visszavonult közösségeket hoztak létre, leginkább szerzetesi jellegű kommunákat – élet- és vagyonszervezeteket - a Holt-tenger mellékén. A „légkör” ma is ilyen, talán még ilyenebb – és mégsem vágyódik senkise kommunába. Nem, mert a haszonszerzés annyira legalizálódott és interiorizálódott bennünk, hogy ezt érezzük természetesnek, és az ún. szerzetesi életmódot tartjuk idegennek.

*

Az ember a haszonszerzésben mutatott féktelen mohósága (pleonexia) globálisan is egyre jobban megnyilvánul. Az ipar katasztrofális túlburjánzása – melyet egyesek még mindig fejlődésnek neveznek – megköveteli a föld nyersanyagával, energia forrásaival szembeni totális kizsákmányolást. A mezőgazdaság úgynevezett intenzív és monokulturális művelése már egyre több helyen teszi kimerültté, terméketlenné a földet. Mikor a mezőgazdász kenyérről beszél, azt mondja, hogy „ennyi és ennyi” búza termett holdanként. Az „ennyi és ennyi” kevés, a mezőgazdász kísérletezik, piszkálja a géneket, keresztesz, műtrágyával vél táplálékot biztosítani a még nagyobb termésért, gyomirtóval tönkreteszi a talaj élőflóráját- faunáját. Újabbnál újabb kemikáliákat vet be a permetezési repertoárjába. Mert nagyobb haszon kell, az „ennyi meg ennyi” nem elég, mert megannyi kell. A természet nem haszonelvű, nincs káros és kártékony, ez csupán egy önző emberi álláspont. A természetben nem haszon van, hanem egyensúly (jin – jang), ha ezt az egyensúlyt megbontjuk a vélt haszon reményében, haszontalanságot követünk el. Ez a haszonszerzésből fakadó egyensúlyvesztés a létezés minden szférájában beállhat.

*

A magát modernnek nevező kor már humánerőforrásról kezd el beszélni. Az isteni világ rezsimváltása után a Mammon tűnik fel isteni szerepben, az ember pedig materializálódik, mechanizálódik. A Mammont imádvá csak a humánerőforrás képes egyre több és több hasznot húzni. Gyakori

gazdasági hír, hogy bizonyos tőkés társaságok a profit profitja érdekében a vállalkozásába még több humánerőforrást készül befektetni. Aki pedig hagyja magát „befektetni” az napi 12-16 órás Mammon Ország építésére számíthat. Íme az újkori rabszolgatartás és a kizsákmányolás frige, avagy a kizárólagosan horizontális életberendezkedés újabb torzszülötte.

*

A Sátán mindig az evilági haszon felől közelít (itt vagyunk a legsérülékenyebbek). Tette ezt annak idején Jézussal is. A haszon akkori repertoárja imígyen áll előttünk:

- „Ha Isten Fia vagy mondd, hogy ezek a kövek változzanak kenyérré.” (Mt 4.3.) Remek gazdasági program! Még az a frázis is elsüthető, hogy megoldódnék az éhezés a nyomor. (De megtapasztalható, hogy ez nem többlettermeléssel, hanem osztozással oldódnék csak meg.) Micsoda feszültség: Jézus negyven napig böjtöl, éhezik, de nem dől be. Mi jóllakottan feledjük: „Nemcsak kenyérral él az ember...” (Mt 4.14.)
- „Most a szent városba vitte a Sátán, és a templom párkányára állította. Ha Isten Fia vagy – mondta -, vedd le magad...” (Mt 4. 5.-6.) Újabb remek program arra, hogyan lehet az ember sikeres. A mutatvány – melyben kiteljesedhet teljes személyiséged – biztos hasznot hoz a konyhára.
- „Ezt mind neked adom – mondta -, ha leborulva imádsz engem.” (Mt 4.9.) A legveszedelmesebb kísértés: a földi hatalom birtoklása! A korlátlan haszon, a jólét, a dicsőség. Jézus ellenáll, elutasít minden kísértést, mert átlát az ördögön.

Hamvas Béla az „Ünnep és közösség” című esszéjében így fogalmaz: „Jézus nem akart sem gazdasági jólétet, sem olyan emberiséget, amelyet a nagy képességek vakítottak el. Valami egészen mást akar: túl gyomron, jóléten, híveken, tömegben, teljesítményen, isteni tehetségek ragyogásán és ragyogtatásán túl valami többet, s talán, ha akkor a Sátán nem jött volna el, nem értette volna meg magát olyan bizton, gyorsan és véglegesen.”

*

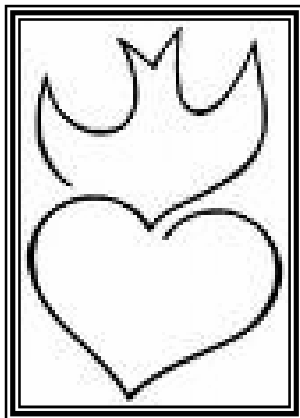
A haszon *reményében* és a haszon *értelmetlenségében* való gondolkodás kétféle személyiséget szül: az *üldözőt* és az *üldözöttet*. Hippokratész óta sokféle tipológiát állított már fel magáról az ember. Az én tipológiám csak kétfajta embertípust ismer: az üldözőt és az üldözöttet. A történelem e kétfajta személyiségjegy között zajlik. A végzetes bonyodalom akkor kezdődik, amikor az üldözöttből is üldöző lesz, a helyzet ekkor válik tragikussá. Az emberiség történetének során egyvalaki felfüggeszti ezt az üldözöttből üldözővé válást.

Ez a mai napig hatóan olyan hihetetlen és valószínűtlen, hogy sokan megkérdőjelezték már ennek a személynek a valóságos létét is; talán ugyanennyien vallással degradálták a dolgot. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy akkor durvul el a helyzet, ha az üldözött politikai síkra tereli az ügyet. Politikai jóvátételt követel az üldözöttségéért: egy szempillantás sem múlik el és máris az üldözöttből üldöző lesz. Felvértezve valamilyen igazságszolgáltatás és az úgynevezett emberi törvénykezés minden eszközével. Csak aki szakrális tud maradni, az nem válik üldözővé. Karinthy sajátosan így fogalmaz:

*„Megnyugszom. Ámen. Úgy legyen.
Inkább egyenek meg a férgek
Mint hogy a férget megegyem.”
(Struggle for life)*

Igazságos és igazságtalan háború, forradalom és ellenforradalom, valamint politikai üldöző és politikai üldözött között lényegi különbség nincsen. Összetartoznak, mint sintér és veszett kutya. A politikai üldözöttet abban a pillanatban, mikor politikai üldözővé vélik, már szabadságharcosnak, forradalmárnak, nemzeti hősnek kezdik el nevezni. Egyesek a *hazafi* kifejezést sem restellik használni. De efféle metamorfózist az Evangélium nem ismer, amit meg ismer az így hangzik: „*Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert ők a mennyek országa.*” (Mt 5. 10.) és „*Boldogok vagytok, ha gyűlölnék benneteket az emberek, kizárnak körükből és megrágalmaznak, s neveteket, mint valami szégyenteljes dolgot, úgy emlegetik az Emberfia miatt.*” (Mt 5. 11.) Ha megpróbálnánk a „Nyolc boldogság” szerint élni, elfelejteni hasznot, sikert, önmegvalósítást és megmaradnánk üldözöttek, talán a feje tetejéről a talpára állhatna a világ!

Addig is vessük jól emlékezetünkbe a jézusi figyelmeztetéseket: „*Ne gyűjtsetek kincset a földön, ahol moly és rozsdá emészti, ahol tolvajok betörnek és lopnak. Gyűjtsetek kincset a mennyben, ahol se moly, se rozsdá nem emészti, tolvajok nem törnek be és nem lopnak. Ahol a kincsed ott a szíved is.*” (Mt 6. 19. 20.) „*Vigyázzatok és óvakodjatok minden kapzsiságtól, mert nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete.*” (Lk 12. 15.); „*Nem szolgálhattok az Istennek és a Mammonnak is.*” (Mt 6. 24.)

*„A létezés nem ellentéte a halálnak,
hanem magába foglalja azt.”*

FARAGÓ FERENCNÉ (1928 – 2009)

Gyászolják: a fia, a menyé, az unokái, a rokonok, a szomszédok és a régi munkatársak.

Az idei Anyák napján valami érthetetlenül más történt Anyukával, mint ami az Anyák napján általában történni szokott. Most már tudjuk, hogy attól a naptól kezdődően az általunk nagyon szeretett Anyuka, Nagy, Gizike szép lassan készülődött egy olyan világba, amelyről hisszük, hogy van, hisszük, hogy örökké van, s benne a végtelen Szeretetet van. Ám a készülődés nem egyszerű dolog: van, aki menni akar, s van, aki nem; sőt vannak, akik az elmenő készülődését sem nézik jó szemmel. „*Ennek semmi értelme!*”, „*Ez életellenes.*”, „*Élni kell az életet!*”, „*Enni kell, inni kell, mozogni kell!*”. Fogalmazódtak meg az itt-maradni és az itt-marasztalni akarók részéről az életigenlő jelszavak. Ám Anyuka titokban – nem titokban folyton csak készülődött, készülődött, készülődött...

Az élni akaróknak mindig csak az élettel kapcsolatos gondolataik vannak. Az elmenni akaró már másra is gondol – és néki ez a több, és ez az erősebb, mint a marasztaló, az aggódó, a gondoskodni akaró.

Talán ilyenkor bizton érzi az ember, hogy a földi életnél van valami több, van valami biztosabb és van Valaki, aki hellyel kínál – és ez a hely már nemcsak egy szobányi, hanem végtelen, és azt is tudja, hogy itt már van idő mindenre, mert az idő is végtelen, azaz örök. És valami érdekes módon mindenki együtt van, azok is, akik már régebben meghaltak, azok is, akik már élnek és azok is, akik ezután fognak megszületni.

Anyuka, Nagyi, Gizike! Most is itt vagyunk mindnyájan, még most is marasztalnánk, szigorúan és következetesen, csak marasztalnánk, ám győzött a nagyobb Erő.

Azon a reggelen – a nagy marasztaló – a Nap ugyanúgy sütött be a kis szoba ablakán, s az ágy fölött az óra – az idő múlásának kíméletlen jelzője – rendületlenül tette a dolgát. De Anyuka már nem azt a fényt látta, ami az ablakon omlott be, és nem azt az időt érzékelte, amit az óra hajtott maga előtt, és nem azt a teret, amit az ágy jelentett eddig. Anyuka ezen a reggelen már tudta, amit még senki sem tudhat, csak hihet, vagy remélhet.

Az itteni tudásunk oly' szűkös és tényszerű, hogy csak ezt vagyunk képesek megfogalmazni: Faragó Ferencné, (Anyuka, Nagyi, Gizike) életének 81. esztendejében nagy megnyugvással és belső békével távozott közülünk. Megélte és leélte a női mivolt lehetséges ívét: hajadonként, feleségként, anyaként, anyósként, nagymamaként, özvegyként. Megnyugvó arcán az tükröződött, hogy ne aggódjatok, nem nagy dolog ez, csupán olyan mint amikor az ember az egyik szobából a másikba átmegy. Ne féljete! Minden születés: elmúlás – minden elmúlás: születés. Mert ami befejezettnek látszik, az most kezdődik. Emlékét megőrizzük: a fia, a menyé, az unokái, a rokonok, a szomszédok és a régi munkatársak.

AZ ISKOLAI AGRESSZIÓ... DIAGNÓZIS ÉS PROGNÓZIS

„Lélek nincs! - tanítja a modern pszichológia.
Szellem nincs! -tanítja a modern filozófia.
'Csináld amit akarsz!' – tanítja a modern pedagógia.”
(Tanyai szilánkok)

Az erőszakmentes jézusi eszmét valló és cselekvő emberek mostanában sajnos egyre gyakrabban szívszenhetnek fel bizonyos iskolai események kapcsán. Ez az esemény az iskolai agresszió, nyersebb megfogalmazásban a tanárverés. Gyógypedagógusként, talán az eseményeket közelebbről halló és érző személyként, igyekszem most itt felállítani a témánkkal kapcsolatban egyfajta *diagnózist* és a dolgok kimenetelét illető *prognózist*. Az orvosi szóhasználatból vett hasonlatom azt is kívánja sugallni, hogy az iskolai agressziót nem egy önálló entitásként kívánom kezelni, mint mondjuk az óráközi szünetet, hanem valaminek a valamilyeként, nevezetesen egy rosszul működő intézmény, egy korhadó struktúra következményeként, tüneteként. Olyan ez, mint a lázas állapot a betegségeknel, a láz sem egy önálló valami ebben az összefüggésben, hanem a betegség tünete, jelzés a szervezet felől, hogy baj van. Természetesen adott esetben fontos lehet a láz csillapítása is (=agressziókezelés), de elsősorban a láz okát kell megkeresni, és a magát betegséget kell kezelni, gyógyítani, aminek következtében a láz is el fog múlni. Nem tartom szükségesnek a különböző agresszió definíciókat sorra feltárni és elemezni, inkább azokról a megközelítésekről ejtenék szót, amelyek, úgymond igyekeznek felmenteni az ember agresszív megnyilvánulásait, és mintegy alátámasztják annak humán jellegű létjogosultságát.

- Az etológiai aspektus azt igyekszik velünk elhitetni, hogy minden élőlény alapvető megnyilvánulási formája az agresszió. Az oroszlán agresszív, mikor elejti a zsákmányát, ám ez az agresszió szükséges számára a létfenntartáshoz. Csányi Vilmos, az ateista, materialista etológiai guru, nyíltan állítja, hogy az emberi agresszivitás komoly biológiai alapokon nyugszik és az állatvilág törzsfajlódásából jól levezethető.

- Az evolúciós megközelítés is felment minket agresszív tetteink mindenemű következményeitől. Sőt az evolúciós folyamat mindig az agresszió – mégpedig a minél keményebb és sikerebb – formációja mentén fejlődhe-

tett csak tovább az állatvilág és természetesen annak pillanatnyilag a csúcásán elhelyezkedő homo sapiens faj is. A „struggle for life” filozófia az emberi viselkedések repertoárjának szerves és elengedhetetlen része. Ezt deklarálja többek közt Herbert Spencer is, aki szociáldarwinizmusról beszél. Spencer törvényerőre emeli a „survival of the fittest” tanát, azaz a rátermettek az emberi fejlődés egyedüli túlélői.

- A pszichológia materialista ága a behaviorizmus a viselkedésben adja meg az agresszív viselkedéseinkre a felmentést. Skinner ezt patkánykísérletekkel is igazolja. Megtanítja az állatoknak a kísérleti ketrecben egy pedál lenyomását, amelynek a következménye étel jutalom lesz. Majd egy kísérleti fázisban a patkányok már hiába nyomogatták a pedált a jutalom következetesen elmarad. Nos ekkor jön az agresszív viselkedési forma. Ha a táplálék elmaradását a jogos megdolgozás ellenében frusztrációnak nevezzük, akkor már is kész az elméletünk – mely emberre is jól alkalmazható- a frusztráció következménye az agresszív viselkedési forma. Így tehát, ha gyermekeinket az iskolába kudarcoknak tesszük ki – mondjuk: tanulniuk kell, elvárt viselkedésformákat kell alkalmazni, időnként egyest és intőt is kaphatnak stb. – akkor szegények frusztrálódnak és akarva nem akarva agresszíveké válnak. Tehát ne gyötörjük gyermekpalántáinkat holmi tanulási, viselkedési, beilleszkedési követelményekkel, hanem csináljanak, amit akarnak. Már is körvonalazódni látszik a liberális pedagógia tudományosan is megalapozott elmélete.

- Az ösztönelmélet megalkotója Sigmund Freud az agressziót az ember veleszületett tulajdonságának tekinti. Az emberben az *életösztön* mellett a *halálösztön* is dolgozik, ez utóbbi pusztító energiákat termel, és az ember kénytelen ezeket az energiákat a külvilág felé irányítani, így válik/válhat agresszívvá. Ha a halálösztön befelé fordul, az agresszivitást az ember önmaga ellen fordítja (=autóagresszió, =szuicidum). Eric Fromm és Gustav Jung meghaladják Freud ösztönelméletét, ők az embert nem csupán biológiai ösztönlényként értelmezik, hanem a természeti determináltság ellenére a világ felé nyitott, társadalmi képességek elsajátítására képes lénynek tekintik. Tudatos és szabad az az ember, aki tud választani jó és rossz között, ebből fakad morális felelőssége is.

- Ha valamilyen vallási alapokra akarnók helyezni erőszakmentes, agresszióellenes meggyőződésünket, hamar ellenreakciókba ütközhetünk. Ugyan minden vallás az erő nem alkalmazása, a szeretet, a vissza-nem-ütés jegyében fogan. De aztán később a vallástörténelem pont ennek az ellenkezőjéről számol be. Gondoljunk csak a monoteista – judaizmus, keresztény, iszlám – vallásokra. A szemet-szemért elv mintegy deklarálja az erőalkalmazását. Az agresszív viselkedések olyan színes tárházát adja számunkra, hogy nagyon el

kell magunkat határolni egy-egy megnyilvánulástól, nehogy önön csapdánkba essünk. Talán még a keleti vallások állták legtovább a sarat az agresszió önbegyűrűződése ellen. De napjainkban már buddhista, taoista erőszakot sem nélkülöző megmozdulásairól is hallhatunk. Persze a hazájuk, a vallásuk egyszóval az „ügy” érdekében. A vallásoknál tartva Jézus erőszakmentes koncepciója mellett sem mehetünk el szó nélkül. Az ellenségszeretelig ménoen hirdette és élte azt az életformát, amit nekünk is követnünk kellene. Természetesen egy tágabban értelmezett agresszió definíció mentén azt is el kell mondanunk, hogy Jézus ebben az értelemben agresszív volt a *farizeusokkal*, a *kufárok*kal és esetenként a *tanítvány*aival szemben.

*

Az agressziót sokféleképpen csoportosíthatjuk, talán a legfontosabb a közösségi létből származó, erkölcsi értékrend szerinti megközelítés, amely lehet a közösség ellen irányuló (=antiszociális) és lehet úgymond a közösség érdekében történő (=proszociális) erőalkalmazás. A háborúk, a forradalmak és a szabadságharcok hősei mindig proszociális köntösben jelennek meg. Lehet kifelé irányuló (=agresszió) és önmaga felé irányuló (=autóagresszió). Megjelenési formája szerint pedig verbális, fizikai, és lelki. Gyakran vagyunk agresszívak, amikor a karrierünket építjük, a pozíciónk elérésén fáradozunk, a hatalom mámorába kerülünk, vagy a politika létrontó magatartása fertőz meg minket. A megszerzett anyagi javainkat, birtokainkat agresszív erőt demonstrálva őrizzük – védjük. Ma már magyarországi vonatkozásban is a biztonsági szolgálatok, őrző-védő szervezetek létszáma, ereje, ütőképessége felér egy kisebb hadseregével.

Am, hogy az iskola falai között is megjelent az agresszió némi gondolkodásra sarkalhat minket. Az iskola, mint intézmény, funkcióiból fakadóan (fejlesztés, nevelés, oktatás) védett helyként kellene, hogy a gyermekek rendelkezésre álljon. Azonban nem lehetünk szemellenzősek, hisz' az iskola védettsége mellett egyben feszültségek forrása is. Gondoljuk csak meg, mennyire mást akar a tanár és mennyire mást a diák.

Ennek érzékeltetésére had álljon itt Karácsony Sándor „*A magyar észjárás*” című művéből egy rövid részlet: „*A nyolcéves háború. Háború van, hát háború van, mit tagadjuk. Kitért az első tanító és tanítvány legelső találkozásakor, és tartani fog, míg csak iskola lesz a világon. Legfeljebb a hadieszközök és a harcmodor módosulnak néha. A diákháborúról az él a diákudatban, hogy a tanári kar kezdte. És ez meglehetősen valószínű, úgy első látásra. Ők az idősebbek, okosabbak, tapasztaltabbak, hatalmasabbak, a minden tekintetben előnyösebb helyzetben levők. A diák, különösen az első osztályosok kis ártatlan, teljes mértékben ki van szolgáltatva önkényüknek.*” Nyíltan kell beszélnünk arról is, hogy az úgynevezett porosz

pedagógia nem tiltotta a tanár agresszióját a gyermek felé, sőt egyfajta nevelési eszköznek tudta be azt. Az erőszakmentesség eszméjét képviselve el kell ítélnünk ezt a fajta, pedagógiainak egyáltalán nem mondható, megközelítést. Ám azt, hogy a diák veri a tanárát olyan jelzésnek kell értelmeznünk, ami mellett nem szabad szó nélkül elhaladnunk. Bacher Iván „Intőkönyv” című regényéből idézhetnénk az iróniát is kedvelőknek: „Több évtizedes iskolai pályafutása alatt Jenő, mint tanuló közelről tanulmányozhatta, mint lesz az úgynevezett poroszos tekintélyelvű, ám igen hatékony iskola szépen fokozatosan nyugati típusú, liberális és egyben hatástalan intézménnyé, amelyben előbb a nevelés tűnik el teljesen, majd megszűnik a tanítás is. Olyan iskolában kezdte, amelyben a tanár verte a gyereket, és olyanban végezte, amelyben a gyerekek verte a tanárt”.

Nem arról van-e szó neveléstörténetünkben, hogy elvetettünk valami rosszat, ám még rosszabbat terveltünk ki helyette? Avagy rossz iskola az, amelyben *semmit sem szabad* a gyerekeknek, ennél csak az a rosszabb, amelyben *mindent szabad*.

*

Ha megpróbálunk az iskolai agresszió okaira fényt deríteni, feltétlen legalább két szempontot kell számolnunk. Az egyik a pedagógus tekintélyének elvesztése/elveszítetése, a másik a diákok összetételének valamilyen alattomos módon való megváltozása/megváltoztatása. Nézzük sorjában:

- A tanári tekintélyének elvesztésének időpontja és módja sem határozható meg egyértelműen. De tény, hogy e fajta tekintély nélkül nagyon nehéz megállni a katedrán. Hogy, hogyan, mikor és mi módon vészett el a tanári tekintély, vagy esetleg szándékosan elveszejtették, azt már nem tudjuk megállapítani. Egy biztos azonban, hogy ezt az elveszett képességet csakis maguk a tanárok szerezhetik vissza saját maguknak. Egy piarista szerzetes bácsi (páter Bulányi) mesélte egyszer nekem, hogy amikor belépett a piaristák osztálytermébe magyar órát tartani, egyszerűen transzállapotba került. Még azt is hozzátette, hogy a negyven – ötvenfős osztályban a légy zümmögése csak azért nem volt hallható, mert légy nemigen volt abban az időben a „piaroknál”. Nos, van-e még, maradt-e még mára olyan tanár, aki transzállapotba kerül, ha kedvenc tantárgyát taníthatja? Alig...

- A gyermekekkel is történt valami. Egy nemrégiben készült felmérés alapján a 2001/2002 tanévtől rohamosan csökken az általános iskolai tanulók létszáma, (974 102-ről 775 820-ra). Ez a fogyó magyarság itt is megmutatkozó statisztikai jele, ám ez a témánk szempontjából indifferens lenne, ha nem tapasztalnánk, hogy ezen belül rohamosan nő a *sajátos nevelési igényű tanulók* száma, (46 569-ről 64 043-ra) és ugyanilyen tendenciát látunk a *beilleszkedési, tanulási, magatartási zavarokkal küszködő gyermekek*nél, (86 587-ről 100 136-ra).

Az okokat nem nagyon tudjuk, de tény, hogy valami nagyon elromlott a rendszerben. Vagy elrontották? Kontárok tevékenykedtek? Talán szándékosan és módszeresen tették tönkre? Nem tudjuk. Amit tudunk, azok elemi foszlányai az oktatási – nevelési rendszerünk hibáinak:

- arra alapoz, hogy mit nem tud a gyerek és nem arra, hogy mit tud
- az kérdez, aki tudja a választ és nem az, aki még esetleg nem
- úgy nevel, hogy nem nevel, s ez a legrosszabb nevelés
- a nevelési problémákat „oktatási” módszerekkel bünteti
- úgy értékeli, hogy nem (mer) értékelni = ezzel nem csak a gyermeket menti fel, hanem saját magát is
- nincsenek közösségi szintek, vagy ami esetleg van annál még az „úttörősi” is jobb volt
- a pedagógus tekintély elveszett
- a liberális nevelési rendszer látenszen magában hordozza az agressziót
- csak magát az agressziót próbálja kezelni, nem a mögöttes okokat

És mik lehetnek az okok, csak találgatni tudunk:

- morális válság,
- a szerepek válsága,
- a közoktatás lezüllesztése,
- a tekintély elsorvasztása,
- a média gátlástalansága,
- a Mammon,
- a családok ,
- az agresszió preferálása,
- a durva, küzdősportok prioritása,
- kereskedelmi kloakák,
- a porosz pedagógia helyett liberális pedagógia,
- a fejlesztés-nevelés-oktatás helyett: csak oktatás³.

*

Pedagógusként arra tudok reagálni, hogy jó tanárokká kell lennünk! Olyanoknak amilyenekre az idős Karácsony Sándor ekképpen emlékszik vissza:” Arra emlékszem, hogy jó tanár volt, szigorú, következetes, határozott, mellénk állított korlátai voltak, amelyek tulajdonképpen nem korlátoztak, hanem megóvtak, kapaszkodót biztosítottak. Legendás volt egyénisége és humora, valamint a csudásan kidolgozott értékelési rendszere. Ez a selejtező nevet viselte, a selejtező lényege az volt, hogy ha a rövid kérdésre a szőlított nem tudott felelni, akkor állva maradt, és más kapta a kérdést. Ha az álló a második kérdésre sem felelt meg, akkor besétált az osztályterem

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

bal sarkába. Ha harmadszor is csődöt mondott, a jobb sarok lett az újabb állomásbelye, ha ott sem boldogult, akkor a negyedik és egyben utolsó sarok következett, közvetlenül az ajtó mellett, amin át, ha megint kudarcot vallott, a delikvens elhagyta a termet, csak csöngetésre jöhetett vissza az elégtelenért. Néha többen tartózkodtak kinn a folyosón, mint benn az osztályteremben, ahol, képzelhetni, hogy mekkora volt az ide-oda mászka, hisz' természetesen vissza is lehetett rukkolni. Az egész rendszer nagyon jól működött és mindenki természetesnek vette, hogy ennek így kell működnie."

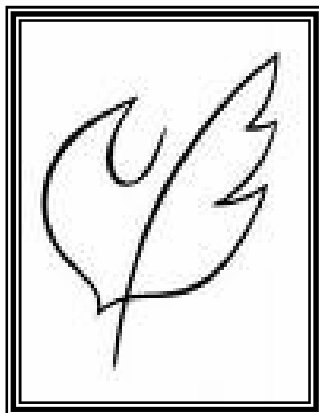
Fontos lenne még a fejlesztés – nevelés – oktatás egyensúlyának helyreállítása. Ma csak az oktatás, az ismeretanyag elsajátítás élvez prioritást. Pedig az életre nem a tananyag készít fel. Az, hogy milyen felkészültséggel lépünk az életbe, nem a tananyagon múlik. Az addig felhalmozott megfigyeléseink, tapasztalataink adnak felkészítést a felnőttek világában való eligazodáshoz. Ez a tapasztalat többek között az iskolai környezetben is bővíthető, de nem a tankönyvekből, hanem a társakkal és a felnőttekkel való sikeres vagy sikertelen interakciók sorával. Hamvas Béla egyenest így fogalmaz: „Megtanultam írni és olvasni, de nem lettem jobb ember általa..."

*

Minden nemzet a maga oktatási – nevelési rendszerének kidolgozásakor igyekszik megtartani a jól bevált pedagógiai hagyományokat. Mintha mi egy kicsit a tradicionális hagyományainkat nem becsülnénk túlságosan. Talán nem véletlen, hogy a számtantanítás megreformálása kapcsán olyan módszereket kreáltunk, aminek eredményei a diszkalkuliás gyermekek lettek. A hagyományos olvasás- írástanítás sem volt jó és lett belőle diszgráfia, diszlexia.

A hazai alternatív iskolák sem a magyar pedagógiai hagyományokra építettek. Lettek Waldorf, Rogers, Freinet, Montessori, Summerhill iskolák, sajnos nem sok jó tapasztalattal, csupán plagizálással. Karácsony Sándor, Németh László, Zsolnai József, Benda József és a többiek jószerivel ott porosodnak magyar pedagógiai hagyomány címszó alatt könyvespolcainkon.

Az oktatáspolitikánk is külső (=globális), neoliborális hatások befolyásoltsága alatt áll, szomorú nézni magyar embernek azt a meredek lejtőt, amely Hóman Bálinttól Magyar Bálintig ível lefelé...

ISTENEM...

*„Ó Fényesség, kit meg nem nevezhetünk, mert mindenestül névtelen.
Ó Fényesség, ki oly sok névvel bír, hisz minden dolgokban jelenvaló.*

A fűszál létet tenmagadba miként oltbatod?

*S megőrizned hogyan lehet a fűszál természetét háborítatlan,
hogy közben változatlan, s mindenestül elérhetetlen maradsz?”*

(Szüimeón: Az Isteni Szeretet Himnuszai, részlet)

Mikor Istenről kezdünk el beszélni/írni, mondanivalónk két szélső-pont között feszül. Az egyik szerint Istenről szólni nagyon nehéz és felesleges is, hiszen az az ember legmélyebb, legszemélyesebb, legintimebb szférája. A másik állítás azt mondja: beszélni csak Istenről érdemes. Jómagam – talán az életkor előrehaladtával arányosan – ez utóbbi mellett foglalnék állást, megtartva természetesen az első állítás igazát is. Mert hát miről kellene beszélni még, ha nem Istenről; talán a politikáról, gazdasági helyzetről, társadalmi igazságtalanságokról, szakmáról, életszínvonalról, sikerről stb.? Úgy érzem ezekről beszélni merő szófecsérlés, ez csak a tauológia így is meglehetősen bő tárházát gyarapítaná.

*

Kezdjük a gyermekkorral. A zsidó misztika azt mondja, hogy születésünk után viszonylag gyorsan elveszítjük az Istenről való tudásunkat, helyébe

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

a vallásos neveltetés következtében valamiféle teológiai istenkép lép. Való igaz, hogy az úgynevezett neveléssel sok-sok kárt okozhatunk a kristálytisza gyermeki lélekben, valamint az Istenről való *tudás* nem azonos a köznap, ismeretközponitú tudással. Kikerülhetetlennek látszik, hogy az Istenről szóló tudás helyett valamiféle konszenzuson alapuló, dogmatikai tanításba szorított istenképet tolmácsoljunk, tágabb értelemben ezt vallásos nevelésnek is nevezhetjük. Az én vallásos neveltetésem sikertelenségbe torkollott. Az akkori előírások mentén csupán az elsőáldozásig jutottam el. Sajnos nem kerültem kapcsolatba olyan személyekkel, akik továbbvittek volna. Közvetlen környezetem híján volt olyan embereknek, mint Gyurka bácsi, Kovács Laci, Gromon Bandi és még hosszasan folytathatók a sort. Visszaemlékezve, gyermekként rengeteg vallásos elképzelésem volt, ezek főszereplője természetesen Isten, akit sehogy sem tudtam elképzelni. Amit esetleg meg elképzeltem, az nemigen illet volna bele egyetlen vallás teológiai rendszerébe sem. A templomban ülve sokszor megpróbáltam elképzelni Őt; a gyermeki képzelet mindig más és más alakot szült. Mígnem egyszer a szélső sorban ülve, Istent idős bácsiként ábrázoló falfestmény málló vakolatdarabjából letörtem egy parányit, és azt nagyon sokáig egy gyufás-skatulyában őrizgettem. Ez volt az én istenképem, mondhatni elég kezdetleges. Aztán sokáig semmi, valószínűleg ez a „semmi”, dacos, kamaszos ateizmus lehetett. A későbbiek során ebből József Attila billentett ki, imígyen:

Istenem

Dolgaim elől rejtegetlek,

Istenem, én nagyon szeretlek.

Ha rikekancs volna mesterséged,
segítnék kiabálni néked.

Hogyha meg szántóvető lennél,
segítnék akkor is mindennél.

A lovaiddat is szeretném
és szépen, okosan vezetném.

Vagy inkább ekeszarvat fogva
szántanék én is a nyomodba,
a szikre figyelnék, hogy ottan
a vasat még mélyebbre nyomjam.

Ha csősz volnál, hogy óvd a sarjait,
én zavarnám a fele varjait.

*S bármi efféle volna munkád,
velem azt soha meg nem unná.*

*Ha nevetnél, én is örülnék,
vacsora után melléd ülnék,
vacsora után melléd ülnék,
s én hosszan, mindent elbeszélnék.*

Közel került hozzám az Isten, lejött a transzcendenciából! Ugyanakkor világossá vált, hogy az ember képes a végső ok után nyúlni, képes Istent gondolni. Ma már ezt elviekben hat és félmilliárd féleképpen teheti meg, és ennyi emberen múlik, hogy közös kincsnek értékeli ezt a sokszínűséget, vagy fegyvert ragad saját igaza nyomatékosítására.

*

Majd a hetvenes évek vége felé egy évfolyamtárs – a jelenlegi feleségem – kezembe adja a Szentírást. Az Evangéliumok gyorsan mentek és elbűvöltek, a többi Újszövetségi írás hidegen hagyott. Az Ószövetség megrettentett, nem értettem a kettő hogyan kerül egymás mellé. Értetlenségem ma is fennáll, titkos vágyam egy olyan kiadás, melyben az Evangéliumok és a Tao-te-king egy kötetben olvashatók. (Hiú ábránd, azt hiszem.)

*

A személyes istenképek váltakozásai mára már megtisztulni látszanak bennem. Determinálva vagyunk, az ember olyan Istent tud elképzelni, amely önmagából ered. Saját képünkre és hasonlatosságunkra megformázott istenképpel tudunk csak mit kezdeni. A központi rendeletre előírt (előrajzolt) istenkép nem megy. Számomra a legfontosabb, hogy Isten nem a létezők egyike – még csak nem is a létezők hierarchiájában a legmagasabb helyen állók egyike – hanem Ő maga a *létezés*. A mindenkibe és mindenbe beáramló létezés; a centrum és a periféria. Az isteni létezés sajátos emberi léptékkal nem nagyon mérhető, mert láthatatlan: „*Az Istent soha senki nem látta...*” (Jn 1.18.). „*Ami ugyanis nem látható belőle: az ő örök hatalma és istensége...*” (Róm 1.20.). és „*...nem szabad azt hinnünk, hogy aranyhoz vagy ezüstöz vagy kőöz, művészi alkotásöz vagy emberi elképzelésöz hasonló az istenség.*” (Apcsel 17.29.) Isten paradoxona az, hogy minden mögött Ő áll, ugyanakkor minden tekintetben *egészen más*, mint amihez fogható a teremtett világban találunk. „*Csakis akkor lakozik igazság abban, amit Istenről tudunk, ha ráébredünk, hogy sohasem tudhatunk róla semmit bizonyossággal.*” (Szent Gergely pápa, Jób könyvének magyarázata, V. 66.)

*

Isten az egyetlen, akit joggal istennek lehet nevezni. Az emberiség történelme azt mutatja, hogy ez az elemi azonosság mindig elmaradt. Isten helyébe folyton másvalaki lép, hol a *hadiúr*, hol a *pénzüúr*, hol pedig valamilyen kellemes, langyos, szentimentális *szurrogátum*. Isten számomra nem objektívizálható: nem mondhatom azt, hogy itt vagy ott van, ilyen vagy olyan, ekkora vagy akkora. Ugyanakkor azt érzem, hogy mindenütt van – még a főtt sonkában is, ahogy Hamvas fogalmaz. Vagy Szent Ágoston, amikor felemel egy darab követ, és azt mondja: „Köszönöm Uram, hogy ebben a formában is megnyilatkozol.” Nékem ez a darab kőben is megnyilatkozó istenkép a fogható. Isten biztosan nem különbözik a világtól, és biztosan nem azon kívül áll. A természetet, a lelket és az életet én mintegy a kibontakozott Istenségnek érzem. És azt is érzem, hogy fontosak vagyunk Néki, s ráadásul valami miatt úgy adódott, hogy mi *emberek* vagyunk a legfontosabbak. Keresni Istent annyi, mint engedni és akarni, hogy megtaláljon. Micsoda az Isten ember nélkül? Micsoda az ember Isten nélkül? Mert Isten és Ember összetartozó!

ELMÉLKEDÉSEK...

Jer. 7.23-28

Hallgassatok a szavamra, és én Istenetek leszek, ti meg az én népem lesztek; járjatok azon az úton, amelyet én jelölök ki nektek, és akkor jól megy majd sorotok. De nem

fogadtak szót, és nem figyeltek rám, hanem saját gonosz szívük szándékait követték; a hátukat fordították felém, nem az arcukat. Attól a naptól fogva, hogy atyáitok kijöttek Egyiptom földjéről, mind a mai napig egyfolytában küldtem hozzátok szolgálómat, a prófétákat; napról napra küldtem őket. De nem hallgattak rám, és nem figyeltek szavamra; sőt még jobban megkeményítették nyakukat, gonoszabbak voltak, mint atyáik. És ha ezt elmondod is nekik: nem fognak rád hallgatni; hívhatod őket, úgysem felelnek. Ezt mondd hát nekik: Ez az a nemzet, amely nem akar az Úrnak, az ő Istenének szavára hallgatni, sem a fegyelmet nem vállalja. Nincs bennük hűség, eltűnt a szájukból.

*

Lk. 11. 14.-23

Egy alkalommal kiűzött egy néma gonosz lelket. Amikor a gonosz lélek kiment, a néma megszólalt. A nép elcsodálkozott. De néhányan így vélekedtek: "Beelzebull, a gonosz lelkek fejedelmével űzi ki a gonosz lelkeket." Mások próbára akarták tenni, ezért égi jelt követeltek tőle. De ő átlátott rajtuk, azért ezt mondta nekik: "Minden önmagával meghasonlott ország elpusztul, és ház házra omlik. Ha tebát a sátán meghasonlott volna magával, hogy állhatna fenn az országa? Azt mondjátok, hogy Beelzebul segítségével űzöm ki a gonosz lelkeket. Am, ha én Beelzebul segítségével űzöm ki a gonosz lelkeket, a fiaitok kinek a segítségével űzik ki őket? Ezért ők lesznek bírúitok. De ha én az Isten ujjával űzöm ki a gonosz lelkeket, akkor már közel van hozzátok az Isten országa. Amikor az erős ember fegyveresen őrzí házát, biztonságban van vagyona. De ha egy erősebb megtámadja és legyőzi, akkor elveszí fegyverét, amiben bízott, és a zsákmányt szétesztja. Aki nincs velem, az ellenem van, és aki nem gyűjt velem, az szétszór.

A szent könyvek tartalmai mindig arra sarkallják az olvasót, hogy aktuális tartalmakat ragadjon meg bennük. Így van ez a Védáktól kezdődően a Koránig. A szent könyvek mindig súgnak, vagyis a transzcendenciából vetítenek egy-egy fénysugarat a mában, az immanenciába, hogy aki látni óhajt, jobban láthasson. A szentkönyvek elsősorban nem irodalmi művek (még, ha színvonaluk azokéval egyenértékű), és nem kultúrtörténeti dokumentumok (még, ha lehetséges így is kezelni őket), és főleg nem a vallások által kisajátított, dogmákkal körbebástyázott teológiai határozmányok (még, ha a vallások így is kezelik azokat).

És most – az európai kultúrkört tekintve pedig már régóta – egyszerre két szentkönyv sugallata is megérinthet bennünket: az Ószövetségéé és az Újszövetségé is. Ám mennyire más és más sugallatok ezek! Az az eretnek gondolatom is kifakadhat ennek kapcsán, hogy a két könyv össze-nem-illő, össze-nem-hasonlítható. Sőt az eretnenség fokozható: ami összeillő (azonos

tartalmú, azonos sugallatú, azonos metafizikai tartalmakat kivetítő) az a Tao-te-king és az Evangéliumok. A két szent könyv szóról szóra ugyanaz, nem grammatikailag, hanem metafizikai tartalmaiban. Az Ószövetség „hadúr”, „seregek ura”, a „lesújtóan igazságos” istenképe, a „csak az én népem” teonacionalizmusa, a más népek kiirtója stb. merőben idegen az örömhír vonatkozási pontjaitól.

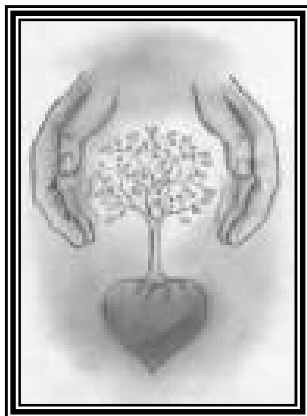
Ha az Ószövetség rokonszárait kellene keresgelnünk talán a Mahabharata epikus szárnyalásaiban, a Pandava-seregek mészárlásaiban vagy a Korán erőszakot sugalló állításaiban - „*Amikor a szent hónapok elteltek, mészároljátok le a bálványimádókat mindenütt, ahol megtaláljátok őket, fogjátok el és börtönöztétek be őket, és minden leshelyen fekvő várjátok rájuk! (9:5)*” – lelhetjük fel.

Lukács evangéliumi részletéhez jó, ha felelevenítjük, hogy a Belzebub név a “baál zöbúb” = “legyek ura”, görögben pedig “beelzeboul” névből képződött az idők folyamán. A “legyek ura” névnek pozitív jelentőséget tulajdonítottak, azt értették alatta, hogy “a levegőbeli hatalmak ura” másként “a magasságbeli hatalmak ura”. Ezért Baál a kánaánita népek legfőbb istene volt, neve azt jelentette, hogy “úr”, ezért még Izráel bálványimádó királyai is hozzá mentek tudakozódni. Kánaánban Izráel Istenének legfőbb ellenségeként tartották számon. A farizeusok alkalmazásában a Belzebub név annak az egyetlen személynek a megnevezésére volt alkalmazva, aki mindig Istenrel szembe áll, vagyis Sátánra, az ellenségre.

A farizeusok tehát azt állították, hogy Jézus Sátán ereje és segítségével által cselekszi a csodáit. Tipikus példája ez annak, amikor az úgymond nagytudású emberek mondanak szörnyű butaságokat. Elfelejtették a farizeusok, hogy ördögi lélekkel nem lehet ördögöt úzni, mert meghasonlik önmagával. Mint ahogy égő vegyi anyagot sem lehet azzal a vegyi anyaggal oltani, ami táplálja a tüzet.

Égő olajtartályt nem lehet olajjal oltani, mert az táplálja a tüzet. Mindenfajta logikai, filozófiai gondolkodás alapja az, hogy minden dolog önmagával azonos. Ha a liszthez lisztet adok, akkor abból nem cukor lesz, hanem több liszt. Persze Jézus most itt finomabban adja tudtukra a logikai antinómiát: ördöggel nem lehet ördögöt úzni.

Tehát az asznapi exorcium (ördögűzés) elmaradt...

KARÁCSONY 2009

*„Igazi lelkünket, akárcsak az ünneplő rubákat gondosan őrizzük meg,
hogy tiszta legyen majd az ünnepekre.”*

(József Attila)

Karácsony a kereszténység egyik legszentebb ünnepe. A születésnap ünnepe, de nem afféle *happy birthday*. Hanem jászol, szegénység, üldözöttség, kereszthalál. S hogy mára mi lett ebből a születésnapból, arról jobb nem beszélni. Talán sokat nem beszélni, csak néhány jellemzőt felsorakoztatni: tülekedés, vásárlás, idegeskedés, reklamációk, veszekedés, bosszúság... meg csupa ilyenek.

Ha tudta volna ezt a kétezer évvel ezelőtt megszületett, talán meg sem született volna. No, azért ezt nem, ez így szentségtörés, mint minden meg-nem-születés szentségtörés. De a karácsony a megszületés ünnepe és minden meg-nem-születés csupán ünneprontás. Ma csöpp hazánk ennek az ünneprontásnak a jegyében él, s ha így halad tovább 50-100 év múlva hírmondója sem marad a magyarnak. Még kisebbségi kérdés sem lesz ezzel kapcsolatban, mert még kisebbségben sem leszünk.

A születés ünnepe a Karácsony, az életé, azé az életé, amit ajándékolunk rövidebb-hosszabb időre, kisebb-nagyobb talentumokkal. Más és más újlényomatokkal, más és más lelkülettel, változó személyiségjegyekkel,

eltérő küldetéssel, de ugyanolyan Teremtői szeretettel, amellyel csak a teremtő szeretheti a teremtett világát. Íme a teremtés holisztikuma! A karácsony jelkép is; a születés jelképe, s továbbkutatva a jelképek, a szimbólumok világában még egy mondatban szólni kell az Útról, mint egyetlen jelképről. Erről a szimbolikus Útról egy teljes szent könyv szól: a Tao-te-king. Az út itt egy nagyon szűk ösvény, amelyről hajlamos letéri az ember.

Az Evangélium Útja is nagyon keskeny út, amelyet csak nagyon kevesen találnak meg. Odüsszeusz útja a *bolyongás*, melynek során a cél mégis csak elérhető, Dante útja a *pokoljárás*, melynek sugallata, hogy pokol nélkül nincs mennyország, s a vallások útja a *zarándoklás*, melynek során jelképesen is el kell jutnunk oda, ahova majd a valóságban is.

Ám a Karácsony, a születés még nem út, hanem útmutatás. Amely megmutatja, hogy ez nem egy luxusutazás lesz, nem ám, ez nem szerepel az utazási irodák listáján.

De mégis talán ez az egyetlen egy Út, amelyen a nehézségek ellenére is érdemes végigmenni. Karácsony táján azt kívánom magunknak, hogy találjunk rá az utunkra, a nehézségek ellenére emelt fővel tudjunk menni azon.

Ha egy-egy kis szellő megérint, az még nem baj, de a viharok kerüljenek el!

SZAVAK...

Szavak, összetett szavak, amelyek megmutatják az emberi gondolkodás anomáliáit. Szavak, amelyeknek nincs is *valódi* jelentésük. Szavak, összetett szavak, amelyek össze nem illenek, mi több összeférhetetlenek, mi mégis elhisszük.

Talán néhány száz év múlva, ha nyelvünkéből megmarad valami az utókor grammatikusainak, kik majd a kutató buzgalmával próbálják majd megfejteni ezen szavaink keletkezését, jelentését és nem utolsósorban összeillesztésüknek belső indítékait. Jellemző, hogy a szavak külön-külön *értelmesek*, együtt azonban *értelmetlenek*.

Nyilván e nyelvi torzszülöttek rávilágíthatnak az ember önellentmondásaira.

Íme: *Adászvétel, akasztófa, állammvédelem, államvallás, anyagehvű, aranyláz, atombomba, bálványimádás, békebarc, búcsúcédula, büntetőtörvény, cseréérték, egyház-birtok, egyházpolitika, ellenségkép, erdőirtás, értékebecslés, esélyegyenlőség, eszmecsere, fegyverbarátság, fegyverszünet, fényűzés, földbirtokos, gyóntatószék, hadkötelezettség, hálapénz, halottidézés, hatalomvágy, hitoktatás, hittan, hittérítés, hittudomány, hitvita, homvédelem, igazságszolgáltatás, istenbizonyíték, istencáfolat, istenfélelem, istenharagja, ítélőszék, jólét, kárhozat, katonaiszolgálat, kereszténydemokrata, keresztényszocialista, kétszínűség, kipufogóklinika, lélekvándorlás, létbizonytalanság, létminimum, mághabál, magzatelhajtás, önmegvalósítás, önvédelem, ősbűn, proletárdiktatúra, reklámpszeichológia, rendőr, rendszerzemplélet, sikerkealaus, siralomvölgy, szabadságharc, szabadságvesztés, szentszék, testvérbarc, töviskoszorú, üzletasszony, üzletember, vallásháború, váltságdíj, vezércikk, világháború, világvége, villamosszék.*

De kincsekre is bukkanhatunk az emberi gondolkodás nyelvben tükröződő megnyilvánulásaiban. Amikor két szó találkozik, összeölelkezik, és együtt marad olyan jelentéstartalmat sugározva, ami szellemiségében is több, mint a két szó külön-külön.

Ízelítőnek nézzünk néhányat: *Alapállás, aranykor, bocsánatkérés, bűnbánat, bűnbocsánat, csúcsérték, édesanya, édesapa, egybegyűjtés, együgyűség, életfa, életközösség, életmű, emberfia, erőszakmentesség, fatelepítés, fegyverletétel, felelősségtudat, gondviselés, hagyományörzés, hitűhitvallás, honismeret, igazmondó, igehirdetés, istenszeretet, istentisztelet, jelenlét, keresztút, környezetvédelem, lelkigyakorlat, lelkiismeret, létazonosság, mennyország, mindentudás, nyájajuhász, országépítés, örökekévalóság, sorsazonosság, szentháromság, szentírás, szentlélek, szeretetkapcsolat, újjászületés, vagonközösség.*

A VALLÁS KÉT ARCA

*„Belső természetünk révén az emberek közel állnak egymáshoz,
csak a külső szokásaink révén kerülünk egymástól távol.”*

(Konfucius)

Avallás az ember alapvető és létfontosságú megnyilatkozása Isten felé. Vallás az a valami, amelyben utat keresünk és találunk Istenhez.

Nincs eleve üdvözítő vallás, mert a vallásnak, mint 'vallás' semmi köze nincs az igazsághoz és a hithez. Elviekben beszélhetnénk vallástalanságról is, de ez olyasvalami lenne, mint a *semmi* megragadása a *valami* eszköztárával. Így a semmi a valami egyik igen speciális válfaja lenne, avagy a vallástalanság egyfajta sajátos vallásként jelenne meg ebben a megközelítésben.

Témánk most nem a vallás megragadása, definiálása lenne, hanem sokkal inkább a vallás kettősségének bizonyítása.

Miben áll ez a kettősség? Az ezotériában és az exotériában, a vallás belső és a külső útjában. A belső út a beavatás, az ima, a lelkiség, az áldozat, valamint az ezek mentén történő gondolkodás és cselekvés. A külső út a klérus, a templom, a szertartás, a hivatal, hívek és az ezek mögé szerveződő hatalmi aktus. Ez a dualitás kivétel nélkül minden vallás jellemzője, a különbség csupán abból adódik, hogy a két elem egyensúlyvesztése merre bil-

len el, az ezotéria vagy az exotéria felé. Példával is élve az iszlám valláson belül a külső út túlsúlyba jutása markánsan jellemző. Bár megjegyzendő, hogy az egyensúlyvesztés helyreállítására létrejön a szufizmus, a vallás misztikus, sőt ha úgy tetszik gnosztikus irányzata. A buddhizmus jellemzően erősen belső utas vallás, bár a globalizáció, és a nyugat szellemiségének gátálatlan terjeszkedése már itt is érezteti negatív hatásait.

Ami a kereszténységet illeti elmondható, hogy mindkét elem vált-vállnak szorítva jelen van a vallásban. A különböző korokban – a mérleghinta ütem mozgásának analógiájára – hol az egyik, hol a másik elem kerül előtérbe. Vallástörténetileg az ezotéria nagyon korán sérül, Jézus és az Evangéliumok után nem sokára létrejön a végzetes frigy egyház és állam között. A belső tartalom külsővé válik, az intimitásból nagyipar, az úrvacsora emlékéből szolgáltatás lesz. Megszületik az államvallás fogalma és intézménye, mely a grammatikában is (állam + vallás) olyan abnormalitást hordoz magában, ami az evangéliumi tartalmak teljes megsemmisítését jelenti. Jézus kora zsidó vallásának belső útját járja, de mivel a külső út már annyira kitaposódott, hogy abból a helyzetből már nem látható Jézus útja, és az apparátus hatalmi pozícióját féltve, természetesen hatalmi eszközökhöz nyúl.

Németh László – aki szerint a vallásosnak lenni annyi, mint hűnek lenni saját belső természetünkbe írt *katégorikus imperatívusz*hoz – jól látja a vallás Janus-arcát. Így fogalmaz: *”Az ember vallásossága kétféleképp jelentkezhetik: mint a táblák szolgálata, vagy mint az ember szabad küzdelme Istenért. Van egy társadalmi vallásosság s egy társadalmon túli. Van imádság a templomban, s van imádság az életünk legmélyén. Egyiknek szimbóluma az örök papság, a másiké az örök Jézus.”*

A vallások egyensúlyvesztését úgy is leírhatjuk, mint a kifelé (=világi) ható cselekvések túlsúlyát, a befelé (=isteni) ható cselekvésekkel szemben. De nemcsak a belső dolgok kerülnek kívülre, hanem a külsők is belülre, ami a vallásokat válságos, szekularizált helyzetbe sodorja. Akármekkora is az egyensúlyvesztés, a dolgok természetéből fakadóan az egyensúlyi helyzet visszaállítására törekednek. Láttuk, hogy az iszlámban ez a törekvés a szufizmus, nálunk, a kereszténységben ezt a szerepet a miszticizmus tölti be. A judaizmus merev külső rendszeréből pedig a kabbalisztikus irányzat igyekszik a misztikus igazságok irányába utat keresni, több-kevesebb sikerrel. Az egyensúlyi törvény értelmében, amilyen szélsőséges a külső út, olyan szélsőséges lesz a belső út is. A miszticizmusban a belső lelki életre tevődik a hangsúly. A vallási élet célja megismerni Istent és egyesülni vele. Szélsőséges esetben ez a communió egyfajta transzállapotot eredményez, amelyet a környezet igen hamar megítél öncélú miszticizmusa, illetve pietizmusa miatt.

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

Az ítélet nem ilyen meghatározó egy vallási külsőségeket túlhangsúlyozó viselkedésformánál, amely bizony száraz dogmatizmushoz, sőt Isten nélküli vallásossághoz vezethet.

A külső és a belső úton járás vallási lépéseit, botladozásait az emberi lélek jól érzékeli, és a költői lélek ki is tudja fejezni azt. Mint ahogyan alább teszi Sík Sándor:

*Ülj mellém, Uram, jöjj és fogd meg csendesen
Türelmetlen, ideges két kezem.
Szűnjenek egyszer fogni, motozni, írni, alakítani.
Kulcsolódjanak nyugalomra békén,
Legyenek egyszer magukért és érted.
Jöjj, csókold meg a szememet, hadd szűnjék egyszer nézni és kutatni,
Csukódjék nézni békén befelé,
Látni magát és téged.*

*Sokáig jártam sokfelé és Márta-módra sokban szorgoskodtam.
Kopogtattam a dolgokon és megmaradtak tompa némaságban.
Visszhangot adtak mások, de nem nekem valót,
Nem a te hangodat.
És mind a dolgok, amiket mohó és munkás ujjaim illettek,
Elnyeltek egy-egy darabkát belőlem.
El-elhagytam magamból mindenfelé az útfelen,
A lelkem jó, nekedvaló, érőnek termett darabkáit.
Azt hittem: elhozom neked, amit lelek, és örömödre lesz,
Pedig ők emésztettek engemet,
És megmaradtak: rossz kőnek a kő, és ólomnak az ólom,
Mert nem volt ujjaimban az élet szent hatalma még,
Mert nem csókoltál még belém magadból eleget:
Én voltam még nagyon, a régi termés-durva én;
Termés-arany, mert kezedből került ki,
És csillogó, mert fényed fénylik róla szerteszét,*

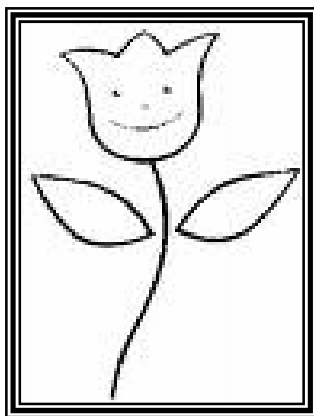
*De szétfolyó, puha, erőtlen csillogás,
És nem született meg belőle még a drága Magisterium,
Mely amit ér, aranyá nemesít.
És mindhiába volt a jámbor járás sokfelé:
Egy-, egyfelé kell menni makacsul.*

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

Jöjj, Uram, visszajöttem,
Jöjj és keverj belém acélt a lágy aranyba,
Fogj meg s taníts meg magamat megfogni,
És kezedet el nem bocsátani,

Akkor sem, mikor másért nyúl karom.
Vízbefülőt félkézzel menteni és téged fogni erősen a mással;
Törni követ félkézzel meredek szürtek szélén,
S kapaszkodni a másikkal kezvedbe;
Könyvet lapozni, húst aprítani,
Kezet szoritani és kardot köszörölni,
Félkézzel mind: a másikat hagyni nyugodtan a te szent kezvedben;
Szólni az emberekkel, hogy rólad szóljon és neked a szó;

Írni taníts betűt, hogy képedet képezzé titkosan;
És lenni én, hogy légy Te én helyettem,
És hozni mást magamhoz, hogy hozzád hozzam őket,
És adni magamat, hogy téged adjalak.
Taníts, Uram, taníts, a lábadozó ülök,
Magamra és magadra, semmi másra.

GONDOLATOK A SEMMIRŐL...

„Miért van egyáltalán létező és nem inkább semmi?”

(Heidegger)

Az emberi gondolkodás már megszokta, hogy mindig *valamiről* vélekedik, elmélkedik. A *semmit*, pedig valahogy mindig elfeledjük, és ha azt mondanánk, hogy azért, mert nincs a semmi, akkor egyből szembekerülnénk e téma paradoxonjával. Tehát létezik-e, vagy nem létezik a semmi? A materialista gondolkodás alappillére a valami (anyag) és a semmi, ami az anyag 'elmúlása' után áll be. Így, amikor még nem születünk meg, semmik voltunk, majd amikor meghalunk, újra semmik leszünk. Ezen állítás természetesen tarthatatlan, és pont a természet a legjobb példa reá, hisz! a nyár után nem a semmi jön, hanem az ősz, az ősz után a tél és így tovább. Még a nyár sem 'mondhatja', hogy az ősz beköszöntével a nyársága semmi lesz, mert minden évszak alapvető feltétele egymásnak. Ezt a régiek még tapasztalati szinten is jól tudták, az adott évszak milyenségéből következtetni tudtak a következő évszakra. A semmi megragadása mindenféle szinten nehézkes. Szembeötlő itt mindjárt a grammatikai megközelítés is. Ugyanis a semmi megragadásáról óhajtunk beszélni, de a semmi azért semmi, mert nem lehet megragadni, s nem azért, mert kicsúszik a kezeink közül, hanem mert nincs is mit megragadni, nincs is miről gondolkodni, beszélni és főleg írni. De ha eszmefuttatásunk csupán ennyi: „Gondolatok a semmiről” és mögötte néhány üres oldal a semmi grafológiai bizonyítékaként, akkor sem járnánk el helyesen. A magyar nyelv a kettős tagadás eszközével védekezik, nehogy a semmi önálló fogalommá emelkedhessék, és így valamiféle szubsztancia lehessen, (semmi nincs, soha sem volt, senki nem tette, sehol nem látták, semmilyen nem volt, stb.). A matematika is csak birkózik a semmivel (újabb nyelvi csapdába estünk: lám már birkózni is lehetne vele?). A fenti tudományág a nullát (0) nevezi ki a semmivel kapcsolatos 'piszkos munka' elvégzésére; kevés sikerrel. A nullával nem lehet mit kezdeni, nincs értelme vele összeadni, kivonni, szorozni és osztani sem. A semmi bármihez hozzáadható, bármiből elvehető stb., anélkül, hogy az a valami egy hajszálnyit is megváltozna. A nulla a 'persona non grata' a számok között. Azért, hogy ez mégse így legyen, van a nullának egy igen nevezetes feladata a helyi-értékek rendszerében. Képzelden el csak az olvasó egyest, és utána mondjuk hat nullát, ha még az 'Ft-' is oda van írva – hát az már igazán nem semmi! Csupán mennyiségteni szempontból sem tudunk mit kezdeni a

nullával. Ugyanis, ha 1 almából elveszünk 1 almát, nem jól hangzanék az az állítás, hogy nulla almát kapok eredményül. Ámbátor az $a - a = 0$ egyenlet elég jól hangzik. A nulla a halálszimbólum, $a \cdot 0 = 0$, tehát ha az (a) bármilyen kapcsolatba kerül a nullával (a0), a végeredmény (0) lesz. A nullából hiányzik a sajátosság, a különbség, a sokasodás képessége és az élet.

Hogy miért ragaszkodik mégis a matematika a „*persona non grata*” - jához, annak számos oka lehet a fent említett helyi-érték szerep mellett is. Tudnunk kell, hogy a számok tudománya a számot csak *mennyiség*ben tudja értelmezni. Ám van a számnak még egy nagyon fontos tulajdonsága, ez pedig a *minősége*. Ebből az aspektusból nézve az *Egy* a legnagyobb, pontosabban a legtökéletesebb szám, az *Egy* minden számot és műveletet magában foglal. Az archaikus struktúrákat oly jól megőrző magyar nyelv híven tükrözi az *Egy* kivételes helyzetét (egyetlen, egyszerű, egyetemes, egyenlő, egyed, egyenes, egyéniség, egyensúly, egyesül, egység, egyház, stb.). A görög felfogás szerint az egy nem más, mint maga a mindenség, vagy ahogy Hérakleitosz mondta: „*hen panta einai*”, azaz: „*minden Egy*”. Az egyetemes és az egyetlen összetartozók. Az egytől-egyig kifejezés (önmagától - önmagáig) az egy egyenlő mindennel ($egy = \infty$) tételét igyekszik bizonyítani. A kozmosz, pedig egy és sok (*hen kai pola*)

A következő szám a *Kettő*, mely az *Egy* kettéválásával a viszály, az ellentét, a meghasonlás, a dualitás száma. Ma a világ a kettő jegyében áll. (kétely, kettős, kétséges, kétértelmű, kétkedés, kétszínű, stb.). A *kettő-ség* az *egy-ség* tagadása. S a *Háromban* a *Kettő* újra egyesül. (trinitas unificat dualitatem - Szentháromság). A *Kettőtől* az *Egybe* nem úgy jutunk, hogy visszafordulunk, hanem, ha előrelépünk a *Háromba*. A *Három* a szimmetriát jelenti, amely nem két részből áll, tehát egyik vagy másik oldalból, hanem van egy harmadik, nagyon lényeges realitása is, ez a tengely. Tehát a szimmetriánál nem kettő, hanem három dologról van szó. A tengely a harmadik realitás, ahol az ember áll, aki a dualitás szerint ismeri meg a világot, és aszerint is él.

A nulla taglálásakor említést kell tenni a tőle balra álló negatív számokról is, amelyeket a nihilista igény hozott létre, azért hogy a kivonás korlátlanul elvégezhető legyen, és a számolásnak ne legyen kezdete. Így a számok nyelvén is megfogalmazódott a csökkenés, a hiány, a kiüresedés, a hátrálási kényszer. A régi görögök ezekről mit sem tudtak, a negatív számokat sem ismerték. A negatív szám nem valós, hanem egy félelemmel teli aktus absztrakciója. A számok fontosságát illetve annak negatív megjelenítését a magyar nyelv a *száműzött*, illetve a *számkivetett* szavakban ragadja meg. Van még a számoknak - a mennyiség és a minőség mellett - egy harmadik tulaj-

donságuk is, ez a ritmus, amely a zene birodalmába vezetne el minket, de ez most nem célunk.

A geometria semmijét a kiterjedés nélküli pont jelentheti. A pont nem kér helyet a térben, következésképpen a térben végtelen számú pont is lehetséges, de valójában egy sincs. A perspektivikus ábrázolásban azt a képzeletbeli pontot, amelyben a látvány a nullába fut, *enyészpont*nak nevezzük.

A fizika sem tudja kikerülni a semmi problematikáját. Légüres tér előállításával kapcsolatban sok-sok kísérletet végeztek, melyeknek két tanulsága is lehet. Nevezetesen az egyik az, hogy nem hozható létre tökéletes vákuum, anyagtalan tér, vagyis a semmi. A másik tanulság szerint, ha létrehozható is lehetne ilyen tér, az csak egy „tér-elvásztó” berendezéssel sikerülhetne, ami már nem a *semmi*.

A kémia eltekint a problémánk taglalásától. Hiszen nyilvánvaló számára, hogy csak valamilyen elemmel, vegyülettel stb. érdemes foglalkozni. Olyan elem, amely nem létezik a periódusos rendszerben, az nincs is; illetve aminek csak a helye van ott, az fölfedezendő.

Az ateizmus semmi fogalma Isten tagadásában érhető tetten. Az *isten* = *semmi* egyenlet logikai, gondolati síkon sem állja meg a helyét. Az ateista gyakorlat, pedig egy olyan életszituáció, melyet a mindkét végén a semmi által határolt létezés jellemez. A hit oldaláról, pedig az mondható el, hogy ha hisszük, hogy *van* Isten, akkor *van*, ha azt hisszük, hogy *nincs* Isten, akkor *nincs*. Ez Isten legnagyobb paradoxonja. Voltaképpen Istenről semmi sem állítható, semmi sem tagadható abban az értelemben, ahogy egy kőről, egy növényről, egy állatról vagy egy emberről állítható vagy tagadható valami. Isten nem objektivizálható, nem mondható az, hogy itt vagy ott van, ilyen meg olyan, ekkora meg akkora. Isten vagy mindenütt van - még a semmiben is, vagy sehol nincs. Isten nem tér-idő kérdése, hanem a transzcendenciáé; azé a transzcendenciáé, amelyben létező és nem létező nem válik ketté. Gondolatilag is ellentmondásokba ütközünk a semmi taglalásakor. A semmit semmi sem jellemzi. A semmi egyetlen ismertető jeggyel — *azzal, hogy nincs* — rendelkező fogalom. De ez az ismertetőjegy nem sorolható be egyetlenegy van kategóriába sem. Újra óhatatlanul fölmerül a kérdés: van-e egyáltalán semmi? Ha van, akkor nem semmi, ha nincs, akkor mi az, ami nincs? Lehet, hogy a *semmiről* nem is szabadna tudom, csak *valamiről* lehet tudomásunk. Másképpen fogalmazva: lehet-e bármi, ami nem valami? Vagy a semmi is valami? A teljes különbségnélküliség, mondja Heidegger vagyis a teljes értéksemlegesség. Így a semmi megnyilvánulása is létező jelenség, az értékközömbösség megnyilvánulása.

Nietzsche semmije az - „Isten halott” - kijelentésében kulminál, és a nihilizmust, mint a szellem betegségét diagnosztizálja, melyben érzékfeletti világnak nincs már hatóereje. Nietzschénél ez nem ríogatás, hanem annak a ténynek a konstatálása, hogy az istenközpontú világkép közepébe a semmi költözött. Kierkegaardnál a semmi az ember számára szorongásként, vagyis tárgy nélküli elutasításként, félelemként, az otthonos világból való eltávolodásként fogalmazódik meg, melyben az ittlét végességének tapasztalata jut érve. Időnként költőinket is megihleti a semmi, ami esett múzsák egyik fajtája is lehetne. Vajda János még így ír:

„Nem vész el innen semmi, semmi,
Csak ami nem bírt megszűlni.”

Adynál a létezés és a nemlétezés, a valami és a semmi egyszerre van jelen:

„Sem utódja, sem boldog őse,
Sem rokona, sem ismerőse
Nem vagyok senkének,
Nem vagyok senkének”.

Hogy aztán elementáris erővel törhessen elő:

„Vagyok, mint minden fenség,
Észak-fok, titok, idegenség,
Lidérces, messze fény,
Lidérces, messze fény”.

József Attila számára a kiüresedett lét megtestesítőjévé válik:

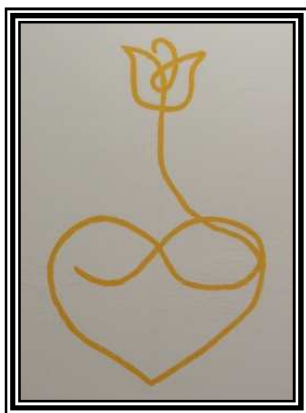
„A semmi ágán ül szívem
kís teste hangtalan vacog,
köréje gyűlnek szelíden
s nézik, nézik, a csillagok”

A semmi megfoghatatlan fogalommá válik, sőt maga a megfoghatatlanság. Ez már a semmitől való mély, elemi félelem (*horror vacui*). A vallások eltérően reagálnak a semmire. Elmondható, hogy az úgynevezett monoteista (prófétikus) vallások a negatív absztrakciójaként élik meg a semmit. Szent Pál így fogalmaz: „Ha szeretet nincs bennem, semmi vagyok.” (1Kor 13. 3.) Míg a keleti vallások kedvelik a negatív kifejezéseket, Állítják, hogy mindeneknek az alapja az üresség (szunjata) Ennek elérése, például a buddhizmusban a *nirvána*, vagyis kiálszik az evilághoz ragaszkodó vágyak lángja. Mi európaiak néha azt gondoljuk, hogy ez nihilizmus, de nem erről van szó. Felfogásuk szerint a *nirvána* a legmagasabb értelemben vett valóság, azért mondják ürességnek vagy semminek, mert semmi evilági valósághoz nem hasonlít, semmi emberi fogalommal sem fejezhető ki. De a vele való

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

egyesülés hozza meg az embernek a végső békét. A vallások ugyanarról beszélnek, csak esetleg más és más nyelven.

Hogy hol érnek össze a különböző megközelítések talán a szufi bölcs Ibn Arabi fogalmazza meg: „*Bizonyossággal nem létezik semmi más, mint Isten, a Legfelsőbb, az ő tulajdonságai és az ő cselekedetei. Minden az övé, minden tőle származik, és felé halad. Ha csak egy szempillantásra is elválna a világtól, úgy a világ abban a pillanatban semmi lenne. A világ csak úgy maradhat meg, hogy Ő fenntartja és megőrzi. A lényéből áradó fény, pedig olyan hatalmas, hogy túllépi felfogóképességünk határait, és mi csak a teremtését ismerhetjük fel, amely őt elfedi.*”

A POSZTMODERN ÁL-MÍTOSZOK

(DEMOKRÁCIA, HALADÁS, GLOBALIZÁCIÓ, ESÉLYEGYENLŐSÉG)

„Mindenféle fajta rezsimet azzal védelmezznek,
hogy demokráciának nevezik...”

(George Orwell)

Minden kornak megvan a maga mítosza, mi több mítoszrendszere. Miért lenne ez másként az agyondicsért és agyonszidott korunkban, a posztmodernben? A modernkori mítoszok – önkényes felosztásom szerint - három fő csoportba sorolhatók: *teremtésmítosz*, *halálmítosz*, *ál-mítosz*. Az ál-mítosz a mindenkori hatalom kreálmánya az elnyomottak szellemi féken tartására. A hatalom a történelem

során már egy jó ideje mindig egyben erőszak szervezet is, mely erőszaknak a megnyilvánulása lehet fizikai és szellemi, és a kettő együtt is. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a hatalom nem szükségszerűen erőszakos és nem is mindig volt ilyen jellegű. Ez a jelleg a társadalom természetes rendjének felborulása után állandósodott. Az emberi társadalom nem homogén massa (csak a tömeg ilyen), hanem egy természetesen szerveződő struktúra mentén, hierarchikusan (=szent uralom) rendeződő felépítmény. Eredetileg - a ma nagyon rosszul hangzó - kasztrend volt ilyen, amely négyes tagozódást mutat: a *brahman*, a *ksátrija*, a *vaisja* és a *sudra*.

- A *brahman* a pap, az orvos, a tanító, a gondolkodó, az aszkéta, a szent; a kontemplatív szellemiség őrzője.
- A *ksátrija* a kormányzó, a tevékeny politikus, a bíró, a katona; az aktivitás, a tevékenységbe ágyazott létezés letéteményese.
- A *vaisja* a gazdasági - kereskedelmi rend, a haszon rendje Feladata, hogy az életben az anyagi bőséget és termékenységet fenntartsa, köti a tulajdon, a vagyon, a haszon, a föld. Ez a nehéz, a földszerű, az anyagi kaszt.
- A *sudra* a periférián lévő, tudatlan tömegembar a szolgasors megtestesítője.

Mindenfajta társadalmi strukturálódás előtt szemlesütve állunk és az egyformaság álságos fogalmába próbálunk megkapaszkodni. Pedig egyformaság, azonosság semmiféle szinten nem létezik - legfeljebb logikai, filozófiai aspektusból említhető meg egy dolog önmagával történő feltétlen azonossága. Az $A=A$ tétel hibás abban az esetben, ha a baloldalon lévő A nem ugyanaz, mint a jobboldalon álló. Ha meg ugyanaz, akkor nem sok értelme van az egyenletnek ilyen formában. Az $A \neq B$ egyenlet is sántít, mert a legellentétesebb dolgokban is van bizonyos fokú azonosság. Ezzel a feltevésünkkel eljutottunk az *inqualieren* fogalmához, melyet elsőként Jacob Böhme vetett fel, nyilvánvalóan nem nagy elismeréssel. Szerinte az *inqualieren* - a közös áthatás - elve kimondja, hogy minden azonosnak tartott minőség centrumában lappang ellentét, és minden ellentétesnek tartott minőség centrumában azonosság, ezért azok sem teljes azonossággá, sem ellentétte nem tehetők, tulajdonságaik kölcsönösen áthatják egymást, ezért egyesíthetők. Innen már csak egy lépés Cusanus *coincidentia oppositorum*, ez ellentétek egybeesése és az isteni lényegben való feloldódása.

A társadalom törvényszerű rétegződését el kell tehát fogadnunk. A törvényszerűt és nem a mesterségest. A törvényszerű a *brahman*, *ksátrija*, *vaisja*, *sudra* hierarchiája és nem valami forradalmakkal, szabadságharcokkal kieroszakolt más sorrendiség. Mondjuk a Nyugat jelenlegi *ksátrija* uralmát

leváltó *vaísa* hatalmi konstelláció, amely a piac mindenhatóságára, a kereskedelem favorizálására és a bankok, a multik egyeduralmára épül. Vagy a posztkommunista országok *sudra* hatalmi átmentésének hazaáruló megnyilvánulása. Ez a legabszurdabb társadalmi helyzet: ami a legalul volt az, került most legfölülre. És nem ám a proletárdiktatúra - ha úgy tetszik abban a helyzetben legális - megvalósulásában, hanem a demokrácia nevű hazug társadalmi berendezkedés álarcában. Talán már az eddigi fejtegetésekből is kiderülhet, hogy a demokrácia egy nem létező és nem is lézhető társadalmi forma, csupán egy becsapás, egy trükk az elnyomottak féken tartására. Gyakran a görög demokráciára szoktunk hivatkozni. Nos, mi is volt ott? Nézzük meg a fénykort, és mondjuk Athént. Számoljunk 600 000 athéni polgárral, ebből már a fele eleve kiesik a demokrácia hatóköréből, mert a nők bizony nem osztozhattak a hatalomban. A maradó 300 000-ból kihullik jó 150 000 rabszolga, 50 000 gyermek és még a demokráciára igényt tartani nagyon fiatal személy és ugyanennyit még kivonhatunk fogyatékos, büntetett, nem beszámítható, kiközösített, nem kívánatos stb. címszó alatt. Summa summarum maradt körülbelül 50 000 derék demokratánk. De talán pontosabb, ha nem is demokratáknak nevezzük őket, hisz' ők voltak az úgynevezett felsőbb tízezer. A társadalomban, jó értelemben vett uralom, csak egyféle létezhet, az *arisztokrácia*. Az arisztokrácia a legjobbak (=arisztosz) uralmát jelenti a nép (=demosz) irányába. A nép nem tud uralkodni önönmagán, a nép vezetésre, uralásra szorul, mert csak így tud létezni. (A kisközösségre is igaz mindez, vezető (=uraló) nélkül szétszéled a „nyáj”). A demokrácia és a diktatúra egy töről fakadnak. A közös eredet a hatalom akarása, melynek következménye mind a két rendszer esetében az érdekérvényesítésből kirekesztettek kényszerű alávetettsége, elnyomása.

A kettő közötti különbség csak annyi, hogy a demokrácia alapja és hatalmi eszköze a *hazugság*, a diktatúráé pedig a nyílt *erőszak*. A két rendszer közötti átjárhatóság természetes, közöttük a határvonal gyakran összemosott. Gondoljuk meg, kis hazánkban több mint negyven esztendeig nem is akármilyen demokrácia, hanem népi demokrácia volt, ami időnként proletárdiktatúrának is neveztetett. Továbbá azért sem létezhet demokrácia, mert az igazság sohasem többségi szavazással dől el. Ha így lenne, azt is mondhatnánk, hogy Jézus megfeszítése demokratikus úton, többségi szavazattal történt: „...valamennyien(!) felkiáltottak: 'Ezt öld meg! Barabbást pedig bocsásd el nekünk' ” (Lk 23.18). Napjainkban is így működik a demokrácia, a lebutított tömeggel ügyes cselekkkel elhitetik, hogy nincsenek

irányítva, hanem saját jószándékukból tevékenykednek és önmagukat kormányozzák demokratikus módon.

A posztmodern társadalmakban jószerivel csak egyetlen rangot ismernek el, s ezt az anyagi státusz határozza meg, holott ez az igazi hierarchiákban csakis szellemi eredetű lehetne. Ezekben a deformált mai társadalmakban a hatalom a leggazdagabbak kezében van, holott a legszegényebbekében kellene lennie. A haladásba vetett hit évszázadokon keresztül a modern nyugat-európai civilizáció egyik sarkköve volt. Ez még ma is a civilizációnk egyik legjellemzőbb vonása, és az egyik fontos mozgatóereje világunknak. A haladás mítosza mélyen belevésődött a modern ember gondolkodási struktúrájába, bár a szellemtörténet során felfelbukkantak eltérő vélemények is. Ezeket gyűjti egybe Hankiss Elemér a „*Kötéltám?*” - címében is sokat sejtető - művében.: „A haladás eszméjével kapcsolatos kételyek és bíráló vélemények a 19. század során megsokasodtak. Kierkegaard, aki élesen támadta Hegel evolúcióba vetett hitét és optimizmusát; Schopenhauer a maga általános pesszimizmusával; Nietzsche, aki az európai civilizáció állítólagos haladását szármalmas dekadenciának bélyegezte; vagy mondjuk Max Weber, aki az iparosodás és a bürokratizálódás veszélyeire már korai írásaiban is figyelmeztetett. A 20. században az áramlat még inkább a haladás eszméje és mítosza ellen fordult. Spengler, Toynbee, Sorokin és mások a ciklikus visszatérés elméleteit állították szembe a haladás híveinek lineáris fejlődéselméleteivel.

Eliade a „Történelem terroráról” és az „örök visszatérés” mítoszainak a fontosságáról írt. Heidegger és Camus, Freud, Marcuse vagy Reik a modern európai történelmet sokkal inkább a sötét, veszélyes hanyatlás korszakaként, mint haladásként ábrázolták. Niebuhr és Ricoeur tiltakozott a történelem haladásként és önbeteljesítő, önmegváltó folyamatként való túlzottan optimista értelmezése ellen. Hayek és Popper élesen bírálta a 19. és 20. századi historicizmust, amely megfosztja az embert szabadságától, és bírálta a tökéletes társadalomról szóló utópiákat, melyek a 20. században totalitárius államokhoz és eszeveszett pusztításhoz vezettek. Carl Jung, a maga jóval érzelmesebb módján, egy 1928-ban írott esszében arra figyelmeztetett, hogy 'a modern ember ma már kezdi látni, hogy minden lépés, melyet az anyagi haladás irányába teszünk, biztosan növeli esélyeinket, hogy egy még hatalmasabb katasztrófába torkolljunk'. David Walsh pedig azt kérdi: 'Vajon szükségszerű kapcsolat áll-e fenn az egyetemes emberi haladás ígérete és az állandó emberi kudarc valósága között; a szép új világ víziója, és a vízió elképesztő emberi ára között; az emberi hatalom nagyfokú növekedése és a hatalommal való visszaélés legalább ilyen nagy mértéke

között? Elveszítettük a hitünket a nagy újkori kísérletben s e kísérlet prométheuszi mítoszaiban. Hogyan eredményezhet az egyetemes emberi jólét keresése ennyi emberi szenvedést?’ Kolakowski még messzebb megy, amikor a naiv historicizmus és utópizmus elleni tiltakozásában a történelmet Phalaris bikájához hasonlítja. A mítosz szerint Phalaris türannosz ellenfeleit elevenen megsüttette egy rézbikában, amelyből a haldokló áldozat sikolyai csodálatos dallamként szűrődtek ki.

Még ha ezeket az apokaliptikus víziókat nem is fogadjuk el, azt a következtetést mindenképpen levonhatjuk, hogy miután két évszázadon át a történelem megadta az európai embernek a ’horizontális transzcendenciába’ való menekülés lehetőségét, manapság a ’megváltó történelemben’ való hit is egyre inkább múlóban van. Igaz, hogy az európai civilizáció évszázadokon át jól megélt a haladásba vetett ’modern’ hit nélkül. De ma, miután ez több évszázadon át alapvető és elidegeníthetetlen hittétel volt, elvesztése súlyosan megzavarja az egész rendszert. Lehetséges, hogy az elkövetkező évtizedekben meg kell majd tanulnunk egy olyan világban élni, amelyben a fejlődés 19-20. századi hitét és gondolatát már valami mással kell helyettesítenünk.”

Bulányi György a K.I.O. 52/d numerusában így fogalmaz: „Az ember a gonosz tudásának a birtokában járta meg a maga történelmi útját. Ennek birtoklása által gondolta, megszerezheti magának az Életet. Az ember ma is hatalmába hajtja, amit és akit bír. A haladás nevében teszi ezt. Százszor szent számára ez a szó. Minél több anyagi javat kell előállítanunk! Minél teljesebben ki kell fürkésznünk a természet titkait. Minél tökéletesebb gazdasági-politikai rendet kell elméletileg megszerkesztenünk és gyakorlatilag megvalósítanunk! Ezek a gazdasági, a tudományos és társadalmi haladás százszor szent célkitűzései és jelszavai - bármelyik táborban. Senki sem képviseli az ellenkezőjét.” Napjainkra már a haladás mítosza teljes egészében bekebelezte a szeretetet.

A szellemvilág területén nemhogy nincs haladás, de egyértelmű visszafejlődésről kell, hogy beszéljünk. A gondolkodásban (=filozófia) Szókratésznél értük el a legmagasabb szintet; Platón már visszalépés, Arisztotelészről nem is beszélve. A vallás esetében (=teológia) Jézusnál, Buddhánál, Lao Ce-nél tetőzött a szint, Mohamednél már hanyatlásról kell beszélnünk. A teljesség kedvéért meg kell azonban említenünk, hogy a technokráciában jelentős eredményeink vannak. De, hogy ezek az eredmények a kimenetelüket tekintve milyen törekenyek, azt ma már érezhetjük is. A népbutítás a demokrácia egyik fontos eleme, amely a haladásba vetett hit démonizálását jelenti. Hamvas Béla a „Silentium”-ban

így fogalmaz: „A haladás az embertől független rémeszme: minden csibészesség nyugodtan űzhető, hiszen a világ úgyis halad...”

A haladásba vetett rendíthetetlen hit egy sejtelmes, nehezen tetten érhető, homályos mítoszba torkollott, nevezetesen a globalizációba. A fogalom szinte definiálhatatlan, a forgatókönyvírók és a rendezők arcnélküliek s névtelenek. (Beigazolódni látszik az a tétel, hogy az Antikrisztus soha nem személy.) Ha az ember valamit is próbálna mondani róluk, könnyen összeesküvés elmélet gyanújába keveredhet. Korrupt politikát, összefonódó fináncoligarchiát, banki és multinacionális érdekszövetségeket, neoliberális eszmerendszert sejtethünk a dolgok háttérében.

A globalizáció a aranyborjú legújabb kori imádása, a Mammon reinkarnációja, újbóli megtestesülése más alakban,. Hogy milyen ez a más alak, fogalmazza meg négy szakember számunkra:

- Csaba László az MTA Közgazdaság-tudományi Bizottságának elnöke szerint, a globalizáció hírek információk, technológiák, áruk, szolgáltatások és termelési tényezők világméretű áramlását jelenti.
- Csekő Árpád közgazdász definíciója hasonló az előbbihez, véleménye szerint a globalizáció anyagi és szellemi javak korlátok nélküli áramlása, egyes tőkecsoportok érdekeinek megfelelően, legalábbis a folyamat mozgatórugója ez.
- Bogár László közgazdász a globalizmust egyenest az evolúció zsákutcájának nevezi.
- Csath Magdolna az értékeink teljes elértéktelenedésének az okát a globalizmus világméretű térhódításában látja.
- Joseph Schumpeter a globalizációt “pusztító teremtésnek” tartja, amiért a fejlett világ is nagy árat fizet.

F. M. Dosztojevszkij már akkoriban megsejthetett valamit, mert a Karamazov testvérek című regényében Zoszima sztareccal (=a keleti ortodoxiában a szerzetesek lelki vezetője) ezt mondatja: „Azt állítják, hogy a világ egyre inkább egyesül, testvéri közösséggé tömörül azáltal, hogy csökkentik a távolságokat, és a levegőn át közvetítik a gondolatokat. Ó jaj, ne higgyetek az emberek ilyesfajta egyesülésében. Ha a szabadságot az igények növekedése és mielőbbi kielégítése gyanánt fogják fel, eltorzítják tulajdon természetüket, mert sok értelmetlen és ostoba vágyat, szokást és képtelennél képtelenebb ábrándot fejlesztenek ki maguknak. Csakis azért élnek, hogy gyűlöljék egymást, bujálkodjanak és pöffeszkedjenek.” Azé a háttérben tevékenykedő, de jól szervezett kisebbségé a politikai, gazdasági,

financiális hatalom, aki a legkönnyebben érthető és legmegnyugtatóbb mítoszt adja az arra kiéhezett tömegeknek. Ez most a globalizmus.

Az esélyegyenlőség fogalma - és ami a fogalom mögött sunyi módon meglapul - a posztmodernkor legálságosabb megnyilvánulása. Az esélyek egyenlősége sem létező, de nagyon dekoratívan hangzó szlogen az alulról felülre került (sudrából ál-brahman) hatalombirtoklók szájából. A hiba forrása ugyanaz, mint ami másutt az ál-mítoszokban: a posztmodern embernek a hierarchia (=szent uralom) iránt nincs érzéke; az emberi rangok között nem tud különbséget tenni. Ezért fejlődött ki az egyenlőség gondolata, amely a közösség értékrendjét végképp aláásta. Az emberi életben levő értékrangok iránt való érzéketlenség következtében minden ember rangját veszítette, s külsőleg egyenlővé lett a többivel, mialatt szellemi énjének különbsége megmaradt, ezáltal deformálódott. „Ahol egyenlőség van, ott nincs egység, mert az egyenlőség az Egység megrablása. És ahol egység van ott nincs egyenlőség, mert az egyenlőség a különbség sokaságát elnyomja. Ahol a dolgok egyenlők, ott egység nem valósulhat meg. Önmagammal nem vagyok egyenlő, önmagammal egy vagyok. Ez a gondolat minden demokratikus és szocialisztikus törekvés fejfájára írható, mint a halál közvetlen okának megjelölése.” -fogalmaz Hamvas Béla. Más és más esélyekkel, különböző talentumokkal, eltérő újlenyomatokkal, egyedi személyiségjegyekkel, külön-külön küldetéssel vagyunk rövidebb - hosszabb ideig jelen ebben a világban, ebben a formában. Nyilván ez egyfajta teremtői szándék, sajátos sorslenyomat, mindenkinek másként. A kései polgári társadalmak ál-mítosza a *feminizmus* volt, „eredményeit” már érezhetjük. Eltűnt az anyaság jelentősége, az anya a feleség szerepe. Maradt a siker, a karrier, az érvényesülés, no meg a szingli életmód, a gyermektelenség, esetleg egykézés; a homoszexualitás preferálása, és mint valami esélyegyenlőségi probléma sürgős megoldása, akár politikai eszközökkel is. Így lett az áldott állapotból, a várandósságból állapotosság, terhesség. A fogyatékosokkal kapcsolatos esélyegyenlőség egyik oldalon történő hangoztatása, pedig egyenest vérlázító, mert közben a másik oldalon a hatalmi, uram bocsá' szociálpolitikai, intézkedések kapcsán a Taigetosszal szembesülhetünk.

Am Jézus talál megoldást az esélyegyenlőségre, az egyenlődiségre, az egyformaság megjátszása nélkül, e képen: *"A mennyek országa hasonlít a gazdához, aki kora reggel kiment, hogy munkásokat fogadjon szőlőjébe. Miután napi egy dénárban megegyezett a munkásokkal, kiküldte őket a szőlőbe. A harmadik óra körül megint kiment, s látta, hogy mások is ácsorognak ott tétlenül a piacon. Megszólította őket: Menjetekek ki ti is a szőlőbe, és majd megadom, ami jár nektek. Azok ki is mentek. A hatodik és kilencedik órában újra kiment, s ugyanígy tett. Amikor a*

Faragó Ferenc: Szó-beszéd

tizenegyedik óra tájban is kiment, megint talált ott ácsorgókat. Megkérdezte tőlük: Mit ácsorogtok itt egész nap tétlenül? Nem fogadott fel minket senki - felelték. Menjetelek ki ti is a szőlőmbe - mondta nekik. Amikor beesteledett, így szólt a szőlősgazda vincelléréhez: Hívd össze a munkásokat, és add ki bérüket, kezdve az utolsókon az elsőkéig. Jöttek tehát, akik a tizenegyedik óra tájban álltak munkába, és fejenként egy dénárt kaptak. ¹Amikor az elsők jöttek, azt hitték, hogy ők majd többet kapnak, de ők is csak egy-egy dénárt kaptak. Amikor átvették, zúgolódni kezdtek a gazda ellen. Ezek az utolsók csak egy órát dolgoztak - mondták -, s ugyanúgy bántál velük, mint velünk, akik viseltük a nap terhét és bevét. Barátom - felelte egyiküknek -, nem követelek el veled szemben igazságtalanságot. Nem egy dénárban egyeztél meg velem? Fogd, ami a tied és menj! Én az utolsóknak is annyit szánok, mint neked. Vagy nem tehetem a sajátommal azt, amit akarok? Rossz szemmel nézed, hogy jó vagyok? Így lesznek az utolsók első, az elsőek meg utolsók."

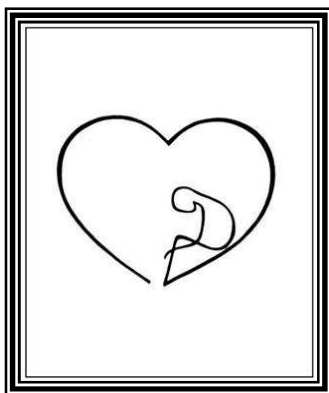
Elmondható még, hogy Jézus tudomásul veszi a szegénységet - mint örök szociális igazságtalanságot - és nem lázad és nem lázít, s nem akar forradalmat. Olyat meg végkép nem, hogy a volt szegények legyenek a gazdagok. Viszont adásra szólít fel, mindent adásra. A keresztény esélyegyenlőséggel analóg az iszlám elgondolás is. Három igaz hívő elmegy Harun Al Rasidhoz.

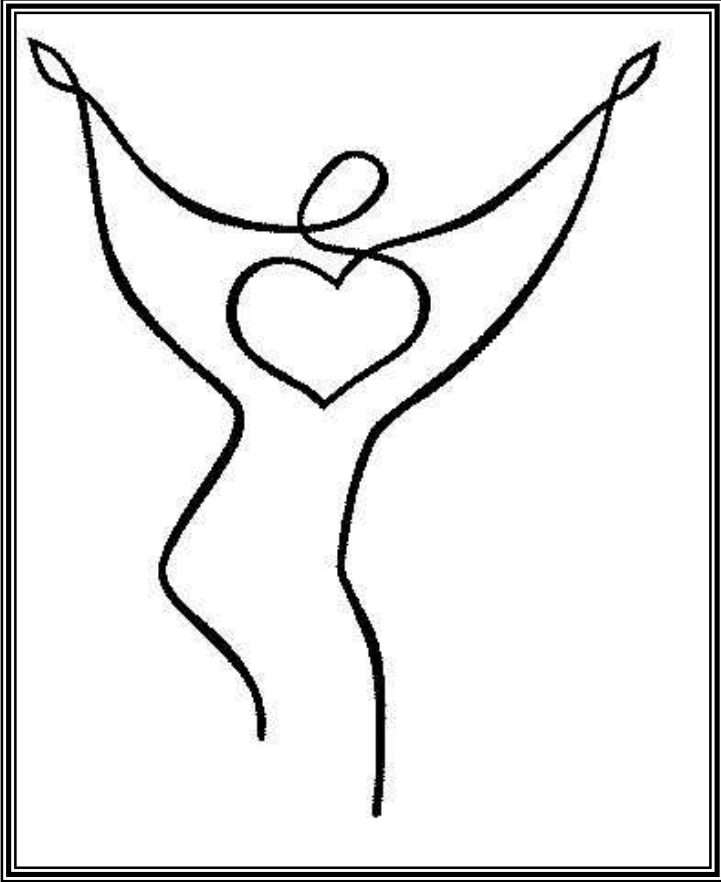
- Mi hárman kókuszdiót természetünk. Idén nagyszerű volt a termés. Mégis félünk, hogy összeveszünk az osztozkodáskor. Ezért kérünk, hogy te oszd el közöttünk a termést, de olyan igazságosan, mintha Allah tenné!

Ekkor a kalifa egyiküknek ad két diót, a másiknak semmit, az összes többit a harmadiknak adja. Kétségbeesetten tiltakoznak:

- Mi nem így gondoltuk! Egyformán oszd el!

- Egyformán? Úgy is lehet. Csak ti Allah igazságosságáról beszéltetetek. Az egyformaság nem az Isten igazságossága!!!

Köszönet a illusztráló szép rajzokért Simon Andrásnak.

TARTALOMJEGYZÉK

„ÉN”... -----	2 -
GNOSZTICIZMUS HATÁSA - ELLENHATÁSA A... -----	6 -
A GYÓGYPEDAGÓGIA ALKONYA... -----	21 -
A JÓISTEN EGY NAPJA-----	27 -
A SZIMBÓLUMOK EREJE-----	30 -
ANTOLÓGIA HUMANA -... -----	38 -
FARAGÓ FERENC-----	40 -
AZ ATEIZMUS KÓRTANA-----	41 -
AZ AUTIZMUS METAFIZIKÁJA-----	44 -
BEVEZETÉS A "GONOSZOLÓGIÁBA"-----	49 -
BEVEZETÉS A POKOLBA... -----	57 -
EGY WORD-DOKUMENTUM SORSA, -----	62 -
KERESZTÉNY VOLT-E JÉZUS?-----	64 -
GYÓGYPEDAGÓGIAI FILOZÓFIA-----	70 -

GNOSZTIKUS VOLT-E PÁL?-----	74 -
HAMVAS BÉLA KERESZTÉNYSÉG-SZEMLÉLETE-----	79 -
A HUMOR, MINT KAPCSOLAT A TRANSZCENDENCIÁVAL --	85 -
KI NEM VOLT JÉZUS? -----	89 -
„VÁL”-SÁG-----	93 -
SZÜKSÉGSZERŰ-E A VÉLETLEN-----	97 -
AZ A HASZONTALAN HASZON... -----	99 -
FARAGÓ FERENCNÉ -----	105 -
AZ ISKOLAI AGRESSZIÓ... -----	107 -
ISTENEM... -----	113 -
ELMÉLKEDÉSEK... -----	116 -
KARÁCSONY 2009 -----	119 -
SZAVAK... -----	121 -
A VALLÁS KÉT ARCA -----	122 -
GONDOLATOK A SEMMIRŐL...-----	126 -
A POSZTMODERN ÁL-MÍTOSZOK-----	130 -